

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
LATVISTIKAS UN BALTISTIKAS NODAĻA
LATVIEŠU LITERATŪRAS VĒSTURES UN TEORIJAS KATEDRA

**PĀVILA GRUZNAS AUTOBIOGRĀFISKO PIEZĪMJU (1932–1940)
ŽANRISKĀ PIEDERĪBA KĀ PROBLĒMA. TEKSTS UN
INTERPRETĀCIJU IESPĒJAMĪBA**

MAĢISTRA DARBS

Autore: **Anastasija Orehova**

Studenta apliecības Nr.: ao10066

Darba vadītājs: emeritētais profesors Dr. philol. Viesturs Vecgrāvis

Rīga 2015

ANOTĀCIJA

Maģistra darbā „Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju (1932–1940) žanriskā piederība kā problēma. Teksts un interpretāciju iespējamība” pētīta P. Gruznas piezīmju iekļaušanās autobiogrāfiskās rakstības žanrisko paveidu iedalījumā.

Darbā izpētīts autobiogrāfijas žanrs kā orientācija, balstoties mūsdienu teorētiķu darbos un veidots latviešu literatūras autobiogrāfiskās pētniecības raksturojums. P. Gruznas piezīmes ir strukturētas, norādot būtiskākos aspektus, balstoties akcentētajā struktūrā, veikta to analīze un piedāvāts jauns iedalījuma veids autobiogrāfiskā žanra piederības problēmas risināšanā.

Atslēgas vārdi: Pāvils Gruzna, autobiogrāfiskā rakstība, žanriskā piederība, struktūra

ANOTATION

Master's thesis „Generic Belonging of Pavils Gruzna's Autobiographical Records (1932–1940) as Problem. Text and Possibilities of Interpretations” delve in P. Gruznas Records inclusion in autobiographical writting genre types division.

The work reserches autobiographical genre as orientation, based on nowadays theorists works and have been made latvian literature autobiographical reserch characterization. Pavils Gruzna's records are structured, showing essential aspects, based on accented structure, analysed and forward coming with a new classification aspect for solving autobiographical genre belonging problem.

Key words: Pavils Gruzna, autobiographical writting, generic belonging, structure

Saturs

ANOTĀCIJA.....	2
IEVADS	4
1.AUTOBIOGRĀFISKĀS RAKSTĪBAS ATTĪSTĪBA, NOZĪMĪGĀKIE PROBLĒMJAUTĀJUMI	7
1.1 Autobiogrāfiskā žanra vēsture un attīstība.....	9
1.2 Autobiogrāfijas žanra paveidu klasifikācija.....	13
1.3 Pazīstamākās pieejas autobiogrāfijas žanra pētniecībā.....	21
1.4 Autobiogrāfijas pētniecība Latvijā.....	25
2. PĀVILA GRUZNAS DZĪVES NOTIKUMU UN RADOŠĀS DARBĪBAS APSKATS ...	31
3. PĀVILA GRUZNAS AUTOBIOGRĀFISKO PIEZĪMJU STRUKTŪRA.....	39
3. 1 Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju uzbūves raksturojums	40
3. 2 Personīgo iezīmju un uzskatu raksturojums Pāvila Gruznas piezīmēs	47
3. 3 Marginālais Pāvila Gruznas autobiogrāfiskajās piezīmēs.....	56
4. PĀVILA GRUZNAS AUTOBIOGRĀFISKO PIEZĪMJU ŽANRISKĀS PIEDERĪBAS INTERPRETĀCIJA	62
SECINĀJUMI	70
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	72
PIELIKUMS.....	77

IEVADS

Maģistra darbā ir turpināta rakstnieka Pāvila Gruznas (1878–1950) radošās darbības pētniecība. Semestra darbā tika aplūkota rakstnieka īsproza „Pāvila Gruznas modernistiskā īsproza laikā līdz Pirmajam pasaules karam”, savukārt bakalaura darbā „Laikmeta kultūrvēsturiskais skatījums Pāvila Gruznas dienasgrāmatā (01. I 1932.–15. V 1934.)” galvenā uzmanība tika pievērsta autobiogrāfiskajām piezīmēm kā kultūrvēsturiskai liecībai. Maģistra darbs „Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju (1932–1940) žanriskā piederība kā problēma. Teksts un interpretāciju iespējas” turpina bakalaura darbā pieteikto avota izpēti, pagarinot apskatāmo laika posmu un aptverot autobiogrāfiskās piezīmes pilnā to apjomā. Maģistra darbā tiek akcentēts aspekts, kas bakalaura darbā netika raksturots – avota žanriskā piederība.

Bakalaura darbā pētāmais avots tika raksturots un dēvēts kā dienasgrāmata, pamatojoties ierakstu hronoloģiskumā. (Orehova 2013, 4) Tikmēr avota aprakstā Rakstniecības, teātra un mūzikas muzeja (RTMM) krātuvē, priekšmets ir raksturots kā „klade ar memuāriem” (Kol. nos. Pāvils Gruzna. Inv. nr. 73095); par memuāriem tos sauc arī P. Gruznas pētniece, literatūrzinātniece Vera Vāvere. Pats autors sākotnēji to pozicionē kā dienasgrāmatu, vēlāk atzīmē, ka tās ir piezīmes, nevis dienasgrāmata vai memuāri. (PG. 394. lpp)¹, taču turpina lietot arī memuāru jēdzienu. Dažādo terminu un nojēgumu lietojums, akcentējot pētāmo avotu, kā problēmjaudājumu lika izvirzīt avota žanrisko piederību. Šis skatu punkts ir nozīmīgs latviešu literatūrā, jo mēģinājumi noteikt autobiogrāfiska darba žanrisko pusi ir maz sastopami, lielākoties tā tiek akcentēta kā stabils vērtējums, kas vairs nav jāpierāda. Šādi tiek akcentēta autora piezīmju pētniecība autobiogrāfijas teoriju lokā.

Maģistra darba tēmas nosaukumā ir izvēlēts jēdziens „autobiogrāfiskās piezīmes”. Šādi „piezīmes”² netiek pozicionētas autobiogrāfiskā žanriskuma prizmā, bet balstās P. Gruznas akcentētajā atzinumā un raksturojumā par rakstītā teksta formātu. Turklāt, izvēloties šādu jēdzienu, notiek apzināta izvairīšanās no iespējamās kategorizācijas kādā noteiktā žanriskā paveidā, pieņemot, ka vārdam „piezīmes” piemīt mazāka apziņā klātesoša konotācija saistībā ar citiem iepriekš minētajiem jēdzieniem.

Mūsdienās literatūras vēsturē P. Gruzna un viņa literārais devums ir maz aktualizēts. 20. gadsimta beigās literatūrzinātniece V. Vāvere autoru popularizēja savos pētījumos, akcentējot viņa literāro un radošo darbību un personības šķautnes – tika publicēti dažādi raksti

---

¹Šeit un turpmāk, atsaucoties uz Pāvila Gruznas piezīmju materiāliem, atsaucē tiks izmantoti iniciāļi PG. un avota attiecīgais lapaspuses numurs.

²Šeit un turpmāk tā tiks dēvēts pētāmais avots

par autoru; viņa ir šķirkļa par P. Gruznu „Latviešu rakstniecībā biogrāfijās” (2003) autore, kā arī ir aktualizējusi P. Gruznas literāro darbību „Latviešu literatūras vēstures” 1. sējuma (1998), kur uzsvērusi rakstnieku saistību ar periodu no 1906.–1918. gadam. Lai arī pētniece ir mērķtiecīgi centusies iekļaut P. Gruznu latviešu literatūras vēstures kopainā, taču, izņemot V. Vāveres 20. gadsimta beigu/21. gadsimta sākuma pētījumus, viņa vārds citur parādās reti – lielākoties jaunapgūtā latviešu modernisma pētījumos (V. Vāvere, Ludmila Sproģe, Maija Burima u.c.) un aplūkojot trimdas laiku Vācijā (piemēram, Inguna Daukste-Silasproģe). Vēsturiski P. Gruzna latviešu literatūras vēsturē ir pieminēts lielākoties divu romānu kontekstā – „Bursaki” („Domas” 1914; grāmatā ar II daļu 1928) un „Jaunā strāva” (1946), kur pēdējo no minētajiem romāniem joprojām turpina citēt, visbiežāk, lai attēlotu 20. gadsimta sākuma atmosfēru.

Latviešu literatūras tradīcijā pētījumi par autobiogrāfijas žanriskajiem paveidiem ir sastopami izteikti reti, jāmin Artura Priedīša aizstāvētā disertācija „Raiņa dienasgrāmata: galvenās funkcijas un īpatnības” (1984), kā arī Aijas Andžānes bakalaura darbs Latvijas Kultūras akadēmijā „Laiks un telpa Kārļa Krūzas dienasgrāmatās” (2010). Nedaudz biežāk sastopami pētījumi par autobiogrāfiskām un biogrāfiskām tendencēm literāros darbos – pēdējos gados bijuši vairāki noslēguma darbi (bakalaura un maģistra darbi), kas apskata gan latviešu trimdinieku tekstus, gan cittautu darbus postkoloniālā kontekstā, gan, protams, aplūkota rakstnieču pieredze feministiskā skatījumā (Lauras Grudules bakalaura darbs „Andras Manfeldes romāns „Adata” autobiogrāfiskā skatījumā (2015)). Taču visbiežāk pētījumos tiek aplūkoti darbi no dažādiem skatījumiem reizē, piemēram, Evas Birznieces promocijas darbs „Kara, trimdas un izsūtījuma pieredze autobiogrāfiskajos latviešu rakstnieču darbos 20./21. gs. mijā: laikmeta konteksts, teorijas un prakse” (2013), Martas Šakneres bakalaura darbs „Rases un dzimtas atveidojums mūsdienu afroamerikāņu autobiogrāfijā” (2014), kā arī no literatūrzinātnes attāls skatījums uz autobiogrāfiskiem un biogrāfiskiem procesiem: Mārtiņa Kaprāna promocijas darbs komunikāciju zinātnē „Padomju laika sociālās reprezentācijas latviešu pēcpadomju biogrāfiskajā diskursā” (2012), Marijas Morozovas maģistra darbs psiholoģijā „Autobiogrāfiskās atmiņas dimensiju saistība ar emociju regulāciju un darba atmiņu” (2011).

Turklāt latviešu literatūras telpā nav nostabilizējies skaidrs un nepārprotams viedoklis par šī literatūras žanra specifiku. Jāatzīmē, ka arī mūsdienu pasaules literatūrpētniecībā nav vienota skatījuma autobiogrāfijas žanriskās piederības jautājumā, taču ir daudz vairāk pētījumu par minēto tēmu. Nozīmīgākie ir Sidonijas Smitas (*Sidonie Smith*) un Džūlijas Vatsonas (*Julia Watson*) „Autobiogrāfijas lasīšana” (*Reading Autobiography. A Guide for Interpreting Life Narratives*; 2001, otrais izdevums 2010), Lindas Andersones (*Linda*

Anderson) „Autobiogrāfija” (*Autobiography*; 2004, otrs izdevums 2011), arī Filipa Ležēna (*Philippe Lejeune*) „Par autobiogrāfiju” (*On Autobiography*; 1989) un Džeimsa Olnija (*James Olney*) „Autobiogrāfija un kultūras moments” (*Autobiography and the Cultural Moment: A Thematic, Historical, and Bibliographical Introduction*; 1980). Žanra jēdziena skaidrojumam ir pievērsies Cvetans Todorovs (*Цветан Тодоров*) „Diskursa žanros” (*Genres in Discourse*; 1990), Džons Frovs (*John Frow*) grāmatā „Žanrs” (*Genre*; 2006), kā arī 20. gadsimta teorētiķi dažādu teoriju ietvaros.

Izvirzītās **tēmas novitāte** atklājas vairākos virzienos: aktualizēta ne pārāk plaši pazīstamā latviešu rakstnieka P. Gruznas radošā darbība, dzīve un uzskati; uzsvērtā rakstnieka nepublicēto piezīmju pētniecība, to laikmeta liecības nozīmīgums un darbs ar manuskriptu rokrakstā; izdalīta P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju struktūra; atzīmēta autobiogrāfijas žanra pētniecība latviešu literatūrā un izcelta autobiogrāfiskā žanriskuma piederības problēma.

Maģistra darba struktūra sastāv no četrām nodaļām un secinājumiem. Pirmajā nodaļā tiks raksturots autobiogrāfijas žanrs tā vēsturiskajā aspektā, šī žanra pētniecība pasaulē un Latvijā. Otrā nodaļa ir veltīta iepazīstināšanai ar Pāvila Gruznas dzīvi un radošo darbību, lai, analizējot piezīmes, būtu bijis dots ieskats autora uzskatos un personības interešu vektoros. Trešā nodaļa paredzēta P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju struktūras interpretēšanai – to uzbūves raksturojumam, kā arī ierakstos atrodamajām interesējošo tēmu apskatam, iekļaujot piezīmju un laikmeta marginālo sabiedrības parādību pārskatu. Ceturtajā nodaļā tiks piedāvāts autorei skatījums un interpretācija P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju žanriskajā piederībā, raksturojot piezīmes žanrisko paveidu kategorijās.

Maģistra darba mērķis ir pēc iespējas precīzāka Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju žanriskās piederības noteikšana, balstoties autobiogrāfijas attīstībā, P. Gruznas personības īpatnību un autobiogrāfisko piezīmju struktūras analizē. Lai sasniegtu uzstādīto mērķi, ir nepieciešami šādi **uzdevumi**: pētīt pieejamo teorētisko literatūru par autobiogrāfiju un tās žanra īpatnībām; sistematizēt P. Gruznas piezīmes atbilstoši to tematikai; raksturot Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju žanrisko piederību. Maģistra darba izstrādes **pētniecības metodes** ir autobiogrāfiskā, biogrāfiskā, hermeneitiskā un salīdzinoši vēsturiskā.

Kā svarīgākās **pētāmās problēmas** varētu izdalīt – pirmkārt, teorētiska autobiogrāfijas žanra izprašana kā orientācija, balstoties mūsdienu teorētiķu darbos. Otrkārt, latviešu literatūrvēsturē un literatūrteorijā, pretstatā sociālajā zinātnēm, ir maz teorētiski pamatotas iestrādes par konkrētiem avotiem un darbiem; literatūrzinātnē šis ir neapgūts pētnieciskais lauks. Treškārt, P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju sistematizēšana kā rets piemērs latviešu autobiogrāfiskās literatūras pētniecībā.

1. AUTOBIOGRĀFISKĀS RAKSTĪBAS ATTĪSTĪBA, NOZĪMĪGĀKIE PROBLĒMJAUTĀJUMI

Kvalitatīvai P. Gruznas piezīmju izpētei ir nepieciešams ieskats autobiogrāfijas žanra pētniecības vēsturē, tās attīstībā, žanrisko modifikāciju veidos, svarīgākajās pieejas un Latvijas autobiogrāfijas pētniecības attīstībā. Nodaļa sadalīta attiecīgās apakšnodaļās, dažkārt veidojot tās blīvi faktoloģiskas, taču akcentējot, ka šādai pieejai ir pamatojums – ne tikai mūsdienās, dažādu teorētisko pieeju laikmetā, ir iespējami vairāki skatu punkti, vēsturiski tā arī ir nepārprotami bieži sastopama pieeja. Tomēr, nezaudējot maģistra darba definētās tēmas iztirzājumu, tiek veidota informācijas atlase un vairāki, attīstības vēsturē svarīgi, taču darba kontekstā mazāk būtiski skaidrojumi un koncepti tiek nodalīti un netiek maģistra darbā apskatīti.

Literatūras teorijā vēl nav nostabilizējies viedoklis un nojēgums jeb vispārināts priekšstats par autobiogrāfijas nozīmi un tās vietu literatūrā. Tāpat nav skaidrs pieņēmums par autobiogrāfijas un biogrāfijas savstarpējām attiecībām. Ir implicīts pieņēmums, ka autobiogrāfija atrodas „zem” biogrāfijas, tādējādi veidojies kā apakšžanrs. Vienkāršākais izskaidrojums šim pieņēmumam ir, ka vēsturiski autobiogrāfijas pētnieku redzeslokā ir nokļuvušas vēlāk, tomēr šis apstāklis tiks izskatīts darbā turpmāk. Lai arī pēdējās dekādēs autobiogrāfijas žanram ir pievērsta pastiprināta uzmanība gan ārzemēs, gan arī Latvijā, tomēr literatūras terminu skaidrojošās vārdnīcas visbiežāk izvairās no tā aplūkošanas, vai arī vairākums terminu „autobiogrāfija” skaidro pie šķirkļa „biogrāfija”. Taču izņēmumi ir lielapjoma literatūras terminu skaidrojošās vārdnīcas, kā arī Janīnas Kursītes „Dzejas vārdnīca” (2002). Diemžēl autobiogrāfijas saistīto žanru pieminējums un to skaidrojumi ir vēl retāka parādība kā jēdzienu autobiogrāfija un biogrāfija nodalījums.

Tomēr par pietiekami būtisku tiek uzskatīta arī jēdziena „žanrs” izmantošana un tā nozīme, ar ko vajadzētu iepazīstināt pirms padziļināti aplūkot autobiogrāfiju žanra izpratnē, ar no tā izrietošajām un iepriekš minētājām tēmām.

Žanrs, līdzīgi kā autobiogrāfija, ir komplicēts jēdziens, kas sastāv no dažādu pieeju skaidrojumiem un kuram ir sarežģīta attīstības vēsture – rodoties un attīstoties literatūrai, tas pats notiek ar žanru.

Rakstu krājumā par modernajām žanra teorijām (*Modern Genre Theory*; 2000) žanrs kā viens no krājuma atslēgas konceptiem tiek skaidrots šādi: „Teksta atkārtotāšanās tips vai kategorija, ko definē struktūra, tēma un/vai funkcionālie kritēriji.” (Duff 2000b, xiii) Šajā krājumā ir apkopotas vairāku teorētiku esejas un raksti par žanra būtību, koncentrējot

slavenākos darbus par šo tēmu. Ievadā notiek vispārinājums par krājumā atrodamo, kā arī to, kas nav izcelts, bet ir svarīgs kopīgā uztverē. Piemēram, atgādne, ka mūsdienu žanra teorijas sākums meklējams Eiropas romantisma kustībā. (Duff 2000a, 3) Taču svarīgākais ir jautājums, kādēļ žanrs ir svarīgs? Atbildi visa sava pētījuma apjomā sniedz pētnieks Džons Frovs (*John Frow*), tomēr būtiskākais ir notverts jau pirmajā nodaļā. Viņš skaidroj, ka žanra struktūras veidošana savā apziņā ir centrālais faktors cilvēkiem, veidojot noteiktus nojēgumus, apziņas konstrukcijas. (Frow 2006, 10) Tādējādi žanrs ir kā mēraukla, kas ļauj noteikt atbilstošo, iederīgo „veidu”, spēj to iedalīt kategorijās un noteikt, kā uz to reaģēt. Šo domu analogā veidā bija izteicis bulgāru izcelsmes literatūrzinātnieks Cvetans Todorovs (*Цветан Тодоров*) savā darbā „Diskursa žanri” (*Genres in Discourse*; 1990). Viņš uzskata, ka žanri pastāv kā institūcijas, kas funkcionē kā „gaidu horizonts” (*horizons of expectations*) lasītājam un „rakstīšanas modeļi” (*models for writing*) autoram. (Todorov 1990, 18) Šos jēdzienus piemin arī Inese Paklone savā promocijas darbā „Literārā darba autorības koncepti: kontekstuālie aspekti” (2014) un tos izmanto kā „gaidu apvāršņi” un „uzrakstīšanas modeļi” (Paklone 2014, 129). Šis piemērs norāda, ka latviešu literatūras teorijā vēl nav nostabilizējies vienots minēto nojēgumu definējums³, lai arī neapšaubāmi, ka jēdzieniskais saturs piedāvātajiem tulkojumiem ir vienāds.

Savukārt Janīna Kursīte, runājot par žanru, norāda, ka tas no stingrās žanru sistēmas ir attīstījies līdz turpat žanra jēdziena izzušanai. Viņa turpina, ka postmodernajā pasaules uztverē žanra nojēguma vietā biežāk tiek lietoti vārdi „teksts” un „diskurss”. (Kursīte 2002, 445) J. Kursīte, lai arī norāda, ka žanra nojēgums laika gaitā izzūd, pieņemot vārdnīcas formātu, tālāk neakcentē žanru plašākā kontekstā.

Turpretim 20. gadsimta teorētiķu tiešais mērķis ir akcentēt žanra jēdziena vispārīgo lietojuma kontekstu. Franču strukturālists Žerārs Ženets (*Gérard Genette*) esejā „Arhitekts” (*The Arhitekt*) uzsver, ka katrs žanrs ietver vairākus citus žanrus. (Genette 2000, 213) Uz ko viņam atbild franču filosofs Žaks Deridā (*Jacques Derrida*) esejā „Žanra likums” (*The Law of Genre*), kura tiek emocionāli iesākta ar nostāju, ka žanri nav jājauc. Tomēr tālākā izklāsta gaitā viņš skaidro, ka ir iespējams, vairāki žanri, žanru sajukums vai „totālais” žanrs. Turklāt atzīmē, ka nav iespējams, ka žanrs kā tāds vispār nepastāv, jo katrs teksts piedalās vienā vai vairākos žanros. (Derrida 2000, 229-230) Ž. Deridā, noslēdzot eseju, būtībā pasaka to pašu, ko Ž. Ženets. Šos izteikumus var interpretēt arī kā norādi, ka (gandrīz) viss ir žanrs. Ja ir zināms, kādā žanrā teksts ir iedalāms, tas tikai palīdz gan lasītājam pieņemt darbu, gan

---

³Jācer, ka notiks grāmatu sērijas „Theoria” ietvaros Cvetana Todorova grāmatas „Diskursa žanri” tulkojuma īstenošana latviešu valodā, kam 2012. gadā tika piešķirts Valsts Kultūrkapitāla fonda finansējums. skat. <http://www.lfmi.lu.lv/?id=278&r=nosledzies-valsts-kulturkapitala-fonda-projektu-2012.-gada-3.-konkurss;> <http://www.kkf.lv/#2389>

autoram to radīt. Stingrā žanru savstarpējo attiecību regulēšana ir kļuvusi tikai par daļu no iespējām, jo, izzūdot žanru robežām, zūd arī to tradicionālā nozīme.

1.1 Autobiogrāfiskā žanra vēsture un attīstība

Autobiogrāfijas termins ietver sevī vairāku gadsimtu pieredzi un teorijas attīstību, kamēr tas ir nonācis līdz zināmajam nojēgumam mūsdienu izpratnē. Pastāv dažādi veidi kā iedalīt autobiogrāfijas vēsturisko parādīšanos kultūras vidē. Pirmkārt, kā autobiogrāfiskās rakstības pieredze. Tā nākot no antīkajiem laikiem, pieņemot šo rakstību kā pašapzināšanos (Sokrāts, Platons). Otrkārt, nosaucot pirmo autobiogrāfiju. Par to tiek uzskatīta Sv. Augustīna (*Saint Augustine, Saint Austin*, arī lat. *Aurelius Augustinus Hipponensis*) „Atzišanās” (*Confessions*) 397. gadā. Tajā Augustīna „Es” skatās savu iepriekšējo dzīvi retrospektīvā, rakstot par savu bērnību un dzīvi līdz kristietībai. (Smith, Watson 2010, 103-105) Treškārt, kā termina „autobiogrāfija” lietojums. Pirmo reizi angļu valodā tas ticis pieminēts 1797. gadā, tomēr visbiežāk kā pirmais minējums tiek akcentēts 1809. gads, kad Roberts Soutijs (*Robert Southey*) angļu valodā pārnes vārdu „autobiogrāfija” kā trīs grieķu valodas vārdus (Smith, Watson 2010, 1-2; Anderson 2011, 6): „*autos* – pats, *bios* – dzīve, *graphie* – rakstīšana” (Smith, Watson 2010, 1).

No šiem trim grieķu valodas vārdiem sastāvošajam terminam ir neskaitāmas definīcijas un skaidrojumi. Autobiogrāfija, būtu skaidrs, ka tiešā pārnēsē nozīmē *paša dzīves rakstīšanu*, taču, izvēršoties žanram, tā paveidiem un literatūras attīstīšanās procesam, termina skaidrojums ir kļuvis sarežģītāks un ir atrodami neskaitāmi tā varianti. Piemēram:

- Džeims Olnijs (*James Olney*) savu eseju „Autobiogrāfija un kultūras moments: tematiskais, vēsturiskais un bibliogrāfiskais ievads” (*Autobiography and the Cultural Moment: A Thematic, Historical, and Bibliographical Introduction; 1980*) iesāk ar apgalvojumu: „Rakstīt par autobiogrāfiju literatūras zinātņu kontekstā ietver kādas tūlītējības, nelabojamības un neērtuma paradoksu. Autobiogrāfija ir gan vienkāršākais, gan izplatītākais literatūras resurss.” (Olney 1980, 3) Viņš turpmāk esejā iztīrā šo izteikumu, uzsverot, kā termins tiek izmantots un pielāgots dažādām teoriju skolām un strāvojumiem.
- Filips Ležēns (*Philippe Lejeune*) savā pētījumā „Par autobiogrāfiju” (*On Autobiography; 1989*) publicē savu pilnveidoto termina skaidrojumu: „Retrospektīvs prozas naratīvs, ko sarakstījusi reāla persona, saistībā ar savu eksistenci, kurā fokuss ir individuālā dzīve, īpaši – savas personības stāsts.”

(Lejeune 1989, 4) F. Ležēns ir viens no autoritatīvākajiem autobiogrāfijas pētniekiem. Viņš uzsver, ka autobiogrāfija ir naratīvs, kuru ir nepieciešams pētīt un iedalīt.

- Sidonijas Smitas (*Sidonie Smith*) un Džūlijas Vatsonas (*Julia Watson*) „Autobiogrāfijas lasīšanā” (*Reading Autobiography*; 2010) sākumdaļā pēc vairāku autoru skaidrojumiem tiek secināts, ka: „(..) autobiogrāfija kļuva par terminu noteiktām žanriskām praksēm, kas radušās Apgaismības laikmetā un sekojoši tapa par definējošo *dzīves rakstīšanai (life writing)* Rietumos.” (Smith, Watson 2010, 2)

Vārdnīcu un enciklopēdiju koncentrētie „autobiogrāfijas” skaidrojumi norāda šādi:

- „Literatūras enciklopēdijā” (*Merriam-Webster's Encyclopedia of literature*; 1995) terminu definē kā: „Paša stāstīta biogrāfija par sevi pašu.” (Merriam-Webster 1995, 88)
- Līdzīga ir „Literāro terminu vārdnīcas” (*A Glossary of Literary Terms*) definīcija: „Biogrāfija, ko sarakstījis subjekts pats par sevi.” (Abrams 1999, 22; Abrams 2009, 26)
- Latviešu valodā skaidrojumu ir piedāvājusi Janīna Kursīte: „Biogrāfija, ko rakstnieks piedāvā kā savu dzīves stāstu vai nu paša ierosmē, vai izpildot kādas rakstnieku vārdnīcas, dažādu bibliogrāfisku krājumu sastādītāju, intervētāju lūgumu.” (Kursīte 2002, 52)
- Savukārt Kriss Baldiks (*Chris Baldick*) Oksfordas literāro terminu vārdnīcā autobiogrāfiju skaidro šādi: „Kādas personas dzīves pārskats plašāka laika perioda stāstījumā, ko sarakstījusi vai prezentē kā sarakstījusi, šī konkrētā persona.” (Baldick 2008, 29)

Daudzi pētnieki/-ces atzīmē, ka tas ir ļoti sarežģīts un sadrumstalots jēdziens, un ir grūti atrast vienotu, visas nianšes aptverošu, definīciju vai skaidrojumu. Skaidrojumu un definīciju uzskaitījums atklāj tikai daļu no iespējamiem variantiem autobiogrāfijas skaidrojumā. Šo paradoksu atzīmē arī Džeims Olnijs (*James Olney*), ka, lai arī visiem būtu skaidrs, kas ir autobiogrāfija, tomēr nav divu jēdziena skaidrotāju, kuriem viedokļi sakristu, lai arī cik pārliecināti tie būtu savā izpratnē. (Olney 1980, 7) Lai arī skaidrojumu autori precīzi neatzīmē grieķu valodas ietekmi un tiešā tulkojuma interpretāciju, tas tomēr ir klātesošs katrā iepriekš pieminētajā citātā. Izmantojot dažādas pieejas, tiek veidoti nosacīti citādi skatījumi uz viena vārda nozīmi, akcentējot no katras pieejas svarīgāko.

S. Smita un Dž. Vatsona secina, ka autobiogrāfiskā rakstība ir ietekmējusi un veidojusi Rietumu kultūru un nāciju konceptus. (Smith, Watson 2010, 124) Virzību un attīstību, atbilstoši esošajai laiktelpai, ir, protams, ietekmējusi arī vēsture, kultūra un jēdziena pielāgojums. Lai arī pētnieces akcentē Apgaismības laikmetu kā noteicošo pagrieziena punktu, tomēr jāatzīmē arī literārie darbi, kas tikuši sarakstīti līdz tam, un tādējādi formējuši „ceļu” uz jēdziena izpratnes variantiem, kādi tie ir sastopami mūsdienās.

Nākamajos tūkstošos gadus pēc Sv. Augustīna darba autobiogrāfiskā rakstniecība paliek „Atzīšanās” zīmē – autori lielākai daļai sarakstīto šāda vai līdzīga rakstura darbu ir reliģiozas personas, kas šo formu izvēlas kā zināmu grēksūdzi un atzīšanos; kā nodošanos garīgajam pārbaudījumam. (Smith, Watson 2010, 105) Ja agrāk grēksūdze un grēku apzināšanās notika mutvārdos, tad Sv. Augustīns to pavērs par rakstāmu formu, kuras procesā svarīgākais ir grēku nožēla. Šādi grēku nožēlas faktors cilvēka attiecības ar Dievu modificē par cilvēka dzīves un kristīgās ētikas normu mijiedarbi. (Fjodorovs 2010, 10) Turpmākajos gados autobiogrāfisku darbu, kas vērsti uz sevi un pašanalīzi, kļūst tikai vairāk un vairāk. Laika gaitā tie transformējas, un tiek apgūti arvien jauni veidi kā pasniegt paša pieredzēto savā stāstā. Piemēram, Rietumos rodas ceļojumu motīvs – „Marko Polo ceļojumi” (*The Travels of Marco Polo*; 1271), izveidojas arī pseidoautobiogrāfijas, piemēram, Daniela Defo (*Daniel Defoe*) „Robinsons Krūzo” (*Robinson Crusoe*; 1719), kā arī šo pieeju izmanto 19. un 20. gadsimtā – Čarlza Dikensa (*Charles Dickens*) „Davids Koperfilds” (*David Copperfield*; 1849—1850), Džeroma Deivida Selindžera (*Jerome David Salinger*) „Uz kraujas rudzu laukā” (*The Catcher in the Rye*; 1951) u.c. Turklāt noteiktā posmā autobiogrāfijas no rakstīšanas par sevi sāka kļūt par sevis veidošanu, piemēram, Bendžamina Franklina autobiogrāfija (*The Autobiography of Benjamin Franklin*; 1791). Šādi var izsekot, kā, pielāgojot autobiogrāfijas rakstību, attīstījās arī literatūra.

Linda Andersone (*Linda Anderson*) savā papildinātajā pētījumā par autobiogrāfiju, norāda četrus svarīgākos autobiogrāfijas darbus, kas ir veidojuši šī žanra tradīciju. Viens jau ir aplūkots – Sv. Augustīna „Atzīšanās”, tikmēr pārējie ir: Džona Banjana (*John Bunyan*) „Žēlsirdība lielākajam no grēciniekiem” (*Grace Abounding to the Chief of Sinners*; 1666), Žana Žaka Ruso (*Jean Jacques Rousseau*) „Atzīšanās” (*Les Confessions*; 1770, publicēts 1782), Viljama Vērdsverta (*William Wordsworth*) poēma „Prelūdijs” (*The Prelude*, arī *Growth of a Poet's Mind* un *An Autobiographical Poem*; 1850). (Anderson 2011, 15) Atbalstot L. Andersones uzstādījumu, ka ir vērts akcentēt nozīmīgākos darbus autobiogrāfijas attīstības vēsturē, šī darba kontekstā ir pievērsta uzmanība dažiem būtiskākajiem autobiogrāfiskajiem darbiem literatūras un kultūras vēsturē, kas nenozīmē, protams, ka tie ir vienīgie.

Iepriekš reliģiska satura autobiogrāfijas tika akcentētas kā grēksūdzes, bet Dž. Banjana darbs ir raksturojams drīzāk kā sludināšana. (Smith, Watson 2010, 111-112) Viņš piederēja pie puritāņiem, anglikāņu baznīcas novirziena, kurā realizēja askētisku dzīves veidu, kopā ar stingru tikumību. (Skaidrojošā vārdnīca, [b. g.], [b. lpp.]) Dž. Banjana vēstījuma principi un retrospekcijas paņēmiens ir tuvs Sv. Augustīna darbam. Tomēr, līdz ar to, ka ir konfesionālas atšķirības, savā darbā Dž. Banjans akcentē nedaudz atšķirīgus uzskatus – viņam garīgums reizē ir piepūles pilns un nepiepildīts. (Anderson 2011, 26-28)

Dažādus autobiogrāfiskos diskursus ietver sevī 18. gadsimts – šajā laikā top minētie Ž. Ž. Ruso un V. Vērdsverta darbi, kā arī Džakomo Kazanovas (*Giacomo Casanova*), kas atpazīstams kultūrtelpā kā slavens pavadinātājs, vairāku sējumu „Manas dzīves vēsture” (*Histoire de ma vie*; oriģināla pirmizdevums 1960) autors.

Kā pilnīgi citu pieredzi, kāda ir bijusi līdz tam, savā autobiogrāfijā pozicionē Ž. Ž. Ruso. Viņš tajā cenšas uzsvērt savu atklātību un vientulības meklējumus korumpētā sabiedrībā. Tādā veidā Ž. Ž. Ruso nonāk līdz pašattaisnojumam un apsūdzībām tāpat, kā līdz radikāli individuālai nostādnei. (Smith, Watson 2010, 114) Beļģu literatūras teorētiķis Pols de Mens (*Paul de Man*), iztirzājot dažādas Ž. Ž. Ruso autobiogrāfijas epizodes, nonāk līdz, viņaprāt, kopumā svarīgai atziņai visa žanra pētījuma ietvaros – svarīgi ir atšķirt kognitīvo un performatīvo aspektu darbā, piemēram, Ž. Ž. Ruso nespēj tikai izstāstīt stāstu, viņam vajag arī attaisnot savu rīcību. (de Man 1979, 280) Ž. Ž. Ruso postulē individualitāti un savu „Es” kā vadmotīvu savam darbam „Atzišanās”. Viņa mērķis nav iemūžināt savu dzīvi, bet drīzāk parādīt citiem savu iekšējo pasauli, kuru pats jau zina. (Anderson 2011, 42) Tādējādi Ž. Ž. Ruso darbs izrāda pašanalīzes trūkumu, turklāt tieši viņa pašmērķīgums nošķir viņu no iepriekšējās autobiogrāfiju pieredzes.

Vēsturē ir daudz un dažādi piemēri, arī ar filosofu, rakstnieku, sabiedrībā atpazīstamu personu autobiogrāfijām, tomēr nav produktīvi tās visas konspektīvi uzskaitīt. Taču tās nebūt nav vienlīdzīgas savā starpā –, bieži akcentējot laikmetu, dažkārt tās tika izmantotas kā literatūras piezīmes, arī kā filosofiskas pārdomas. Šajā nodaļā ir atlasīti svarīgākie fakti kā: vārda un termina „autobiogrāfija” attīstība, vēsturisks ieskats dažos autobiogrāfiskos darbos un spilgtākie piemēri. Apakšnodaļas saturs, kaut arī blīva izklāsta veidā, tomēr ir nozīmīgs, lai būtu saprotamāks iepriekš minētais nostādījums par termina sarežģīto vēsturisko attīstības fonu, kas ir iemesls, kādēļ operēt ar doto nojēgumu arī mūsdienās ir komplicēti.

1.2 Autobiogrāfijas žanra paveidu klasifikācija

Pētot autobiogrāfiju, nav iespējams iztikt bez šī žanra detalizētāka iedalījuma. Turklāt arī autobiogrāfijas pētniekus joprojām nepārtraukti nodarbina žanru jautājums. S. Smita un Dž. Vatsona visa apjomīgā pētījuma laikā akcentē, ka „autobiogrāfija” mūsdienās tiek vairāk izmantota kā segtermins/segkoncepts (*umbrella term/concept*) (Smith, Watson 2010, 218), ko izmanto līdzīgu kategoriju aptveršanai. Tādēļ pētnieces darbā, jau pirmās apakšnodaļas piedāvātajā autobiogrāfijas skaidrojumā, lielākoties ir izmantojušas terminu dzīves rakstīšana (*life writing*), ko viņas saprot kā vispārēju terminu rakstīšanai, kur – subjekts ir dzīve. Dzīves rakstīšanas autobiogrāfiskais paņēmiens varētu būt precīzāk dēvējams par paša dzīves rakstīšanu (*self life writing*) (Smith, Watson 2010, 4), kas piemēra veidā jau tika minēts.

Termins autobiogrāfija pēdējā laikā tiek izmantots segkoncepta nozīmē, taču šī pētījuma kontekstā ir būtisks P. Gruznas piezīmju žanriskās piederības jautājums. Kā uzsver F. Ležēns, tad katrā valodā un kultūrā ir sava leksika, lai apzīmētu žanrus un definētu katram noteiktas iespējas. (Lejeune 2009, 9) Tādējādi turpmāk darbā autobiogrāfijas iedalījums tiks dēvēts par paveidiem, ar to mazāk uzsverot pakārtojuma funkciju, bet vairāk kā autobiogrāfijai piederošus skaidrojumus ar savām mazliet atšķirīgajām pazīmēm un niansēm, kas ir piemītoši arī turpmāk minētajām formām.

Dienasgrāmata

Dienasgrāmata bieži tiek dēvēta arī par žurnālu (*journal*) – kas gan biežāk ir sastopams Rietumu pasaulē. Dienasgrāmatas nosaukums nāk no latīņu valodas vārda *diarium* (lat. *dies* – diena). Šāda rakstības forma ieguva savu nozīmi renesanses laikmetā, atklājot autora personību un nenovērtējamo laikmeta pieredzi. Visstraujākā interese par dienasgrāmatas žanrisko paveidu vērojama no 19. gadsimta pirmās puses. (Merriam-Webster's Encyclopedia of literature 1995, 323) Dienasgrāmatas kā autobiogrāfijas žanriskā paveida galvenā iezīme ir periodiski papildināms teksts. Dienasgrāmatas ieraksti tiek veikti, emocionāli reaģējot uz dažādiem notikumiem. (Smith, Watson 2010, 26) Autors pats izvēlās, par kuriem atgadījumiem rakstīt, bieži tie var nebūt savā starpā saistīti. Dienasgrāmata ir ierobežota laikā – ieraksti ir tagadnē, turklāt, tāpat kā autobiogrāfijas, tā nevar turpināties pēc autora nāves. (Pavlova 2006, 28) Šīs ir dienasgrāmatas kā žanriskā paveida izplatītākās pazīmes, kas sastopamas lielākajā daļā rakstos un pētījumos par šo objektu; tās varētu dēvēt par tradicionālajām žanriskā paveida iezīmēm.

Zinātniece Jeļena Bogdanova rakstā „Valodas īpašības dienasgrāmatas žanrā” (*Языковые особенности жанра дневника*; 2008) uzsver, ka „dienasgrāmatas žanrs pasaules literatūrā ir viens no visinteresantākajiem, aplūkojot to no kompozīcijas, formas un valodas skatu punktiem.” (Богданова 2008, 28) Viņa raksta turpinājumā apskata dienasgrāmatas paveida žanriskuma pazīmes, no kurām dažas jau ir minētas, kā hronoloģiskums un ierakstu emocionalitāte. Zinātniece papildina pazīmes ar nepārbaudītu faktu un baumu aprakstu klātbūtni. Kā arī raksturīgs ir ierakstu īsums, fragmentārums, arī šifrēšana – visbiežāk, attiecinot uz personvārdiem, spriedumu kategoriskums un samērā retā argumentācija. Dienasgrāmata nav retrospektīva, domāta sev un nav paredzēta publikācijai, lai arī raksta turpinājumā autore norāda, ka ir gadījumi, kad dienasgrāmata rakstīšanas brīdī jau ir bijusi paredzēta publicēšanai. Zīmīgi, ka dienasgrāmatai piemīt monoloģiskums, lai arī ir iespējams dialogiskums – piemēram, iekšējais dialogs vai iedomāts dialogs. Rakstā ir akcentēts uzskats, ka dienasgrāmata ir subjektīvākais no atmiņu avotiem. Starp autobiogrāfiskā žanra paveidiem J. Bogdanova izceļ dienasgrāmatu kā visvairāk individuālo formu, turklāt akcentē, ka tā vairāk kā citi žanriskie paveidi spēj parādīt cilvēka apziņas īpatnības. (Богданова 2008, 28-29) Lielākoties rakstu un pētījumu autori izvēlās kādas konkrētas pazīmes, ar kurām iztirzājumā operē vai tikai piemin ievadā. J. Bogdanovas rakstā ir viens no kodolīgākajiem dienasgrāmatas paveida žanriskuma pazīmju uzskaitījumiem.

Dienasgrāmatas žanriskumu J. Bogdanova iedala: mākslinieciskajās dienasgrāmatās, kurās vērojama autora ideja un fantāzija, proti, tās ir izdomātās dienasgrāmatas jeb pseidoautobiogrāfijas, kas jau ir minētas iepriekš, un nemākslinieciskajās (dokumentālajās) dienasgrāmatās, kurās ir aprakstīts reāla autora reāli piedzīvotais. (Богданова 2008, 29) Iepazīstinot lasītāju ar dienasgrāmatu kā autobiogrāfijas žanra paveidu, zinātniece raksta turpinājumā, balstoties vienkāršotā klasifikācijā, apskata valodiskos elementus kā dienasgrāmatu veidojošus pamatus.

Vairāki citi pētnieki ir iedalījuši dienasgrāmatu kā žanrisko paveidu detalizētāk, iedalot tās pēc dažādiem kritērijiem.

Kā pirmais jāmin 1953. gada Kasela literatūras enciklopēdijas (*Cassell's Encyclopedia of literature*; 1953) termina „dienasgrāmata” skaidrojums. Šeit dienasgrāmata tiek iedalīta kā „intīmā”, kurā autors pieraksta savas domas un noskaņojumu. Lasītājs šādā dienasgrāmatā spēj izsekot līdzī autoru apziņai un var ieraudzīt morālas refleksijas un spriedumus par pieminētajām personām. Tiek uzsvērts, ka šāda informācija palīdz biogrāfiem rādīt dažādu skatu punktu pieejamību. Kā otrs veids tiek izdalīts „dokumentārā vai anekdotiskā”. Dažreiz esot iespējams, ka abi veidi ir sastopami vienā dienasgrāmatā. Anekdotes, ar šo jēdzienu saprotot īsus stāstījuma par interesantiem un neparastiem notikumiem, kā arī dzirdētais un

autora pārdomas padara to par daudz interesantāku lasāmvielu. Piemēram, intīmās dienasgrāmatās stāstījums bieži vien kļūst monotons. Turklāt, tiek atzīmēts, ka dienasgrāmatas bieži funkcionē kā pieraksti radošajām idejām. (Maurios 1953, 64-65) Ir zīmīgi, ka kopš 20. gadsimta 50. gadiem dienasgrāmatu žanrisko paveidu pētījumos vairs nav šāda iedalījuma, vai arī tas ir sastopams ļoti reti.

Viens no retajiem pēdējā laika latviešu literatūras pētījumiem par dienasgrāmatas žanriskumu ir Aijas Andžānes bakalaura darbs „Laiks un telpa Kārļa Krūzas dienasgrāmatās” (2010). Autore tajā piedāvā savu dienasgrāmatas iedalījuma⁴ sistēmu, kas ir noderīga viņas pētījuma objektam. A. Andžāne dienasgrāmatā attiecina dažādas formas, caur kurām vērojama K. Krūzas personiskā pieredze – pirmkārt, „pamatstadija” tiek akcentēta kā personiskā telpa, otrkārt, „pirmā stadija”, kurā dienasgrāmata zaudē savu personisko raksturu, treškārt, „otrā stadija”, kas pārņem literārās pieredzes funkcijas attēlošanu. (Andžāne 2010, 5) Ar izvēlētajā struktūras palīdzību autore atklāj tēmā pieteikto – laiku un telpu K. Krūzas dienasgrāmatās.

Dienasgrāmatas iedalījumam diskursa skatījumā pievēršas Ludmila Deina (*Людмила Дейна*) rakstā „Rakstnieku dienasgrāmatu interpretācija diskursu kvalifikācijas fonā” (*Интерпретация писательских дневников на фоне классификации дискурсов*; 2015), kurā pielieto krievu valodnieka Vladimira Karasika (*Владимир Карасик*) sociolingvistisko klasifikāciju, kurš tajā izdala divus diskursus – institucionālo un personīgo, ko iedala sīkāk kā sadzīves (*бытовой*) un esamības (*бытийный*). Kā atzīst valodnieks, tad dienasgrāmata var atbilst diviem veidiem – pirmkārt, esamības tiešajam diskursam, kurā svarīgākais ir jēdzieniskais pārrāvums un pāreja, otrkārt, pastarpinātajam diskursam, kurā analogi vai alegoriski notiek teksta vēstījums. L. Deina neapstrīd, pat akcentē, ka diskurss ir daudzspektu parādība un ka termina plašais lietojums un tā izplatība nenozīmē jēdziena vienotu izpratni. Jāatzīmē, ka raksta autore ar jēdzienu „diskurss” saprot dinamisku valodas darbības procesu, tā rezultātu teksta veidā; jēdzieniski plašāku terminu. Kamēr „teksta” skaidrojums saistīts ar lingvistiskām kategorijām. (Дейна 2015, 764-765) Darbā tiek apskatītas sešu ukraiņu rakstnieku dienasgrāmatas izvēlētajā diskursa un klasifikācijas skatījumā. Raksta noslēgumā, secinot, ka neviena no analizētajām dienasgrāmatām neatspoguļo nevienu diskursa modeli „tīrā” veidā. Rakstnieki, apvienojusi dažādas diskursa pieejas, mērķtiecīgi iedarbojas uz potenciālo lasītāju vai pašam uz sevi. (Дейна 2015, 767) Koncentrētajā rakstā tiek motivēti paskaidrota izmantojamā pieeja, rūpīgi piemeklēti citāti no dienasgrāmatām, kas ir saglabāti ukraiņu valodā. Vēlreiz jāakcentē, ka, mērķtiecīgi pielietojot

---

⁴A. Andžāne neuzsver, ka tas ir viņas kā autore skatījuma piedāvājums, taču dalījumam nav piemērota neviena atsauce. Tas liek secināt, ka, ja arī iedvesmojoties no citiem, tas tomēr ir autore pieteikums.

metodi, L. Deina nemeklē pašmērķīgus rezultātus – izvēloties izmantot metodi, analīzes rezultātā nav sasniegti vienlīdzīgi rezultāti ar Karasika sociolingvistisko klasifikāciju. Tas liecina, ka dienasgrāmatās, līdzīgi kā citos žanru paveidos, var runāt par izplūdušām kategoriju robežām.

Šī paša gada laikā ir pabeigta disertācija N. G. Čerņiņevska vārdā nosauktajā Saratovas Valsts universitātē ar tēmu „Kognitīvi-diskursīvā pieeja valodas personības identitātes pētījumiem dienasgrāmatu tekstos.” (*Когнитивно-дискурсивный подход к изучению идентичности языковой личности в дневниковых текстах*; 2015) Disertācijas pētījumā dienasgrāmatas diskurss tiek izmantots kā stratēģisks process, paredzamā dienasgrāmatu autoru optimālā valodas līdzekļu izvēle savas intences realizācijai. (Леонова 2015, 6) Ar to saprotot paredzamību tajā, ko autors izvēlēsies kā atbilstošākos valodas līdzekļus, savas ieceres sasniegšanā. Tomēr pētījumā atzīst, ka vēl joprojām nav skaidrs, kuru jēdzienu attiecināt uz dienasgrāmatas žanrisko paveidu – „teksts” vai „diskurss”. J. Leonova piekrīt Jeļenai Novikovai (Елена Новикова), 2005. gada disertācijas „Valodas īpatnības klasiskās un tīkla dienasgrāmatas teksta organizēšanā” (*Языковые особенности организации текстов классического и сетевого дневников*; 2005) autorei, ka dienasgrāmata iedalāma kā „diskurss-teksts” (дискурс-текст). J. Leonova vienotajā terminā ar „tekstu” apzīmē valodas vienību organizēšanās procesu, tikmēr ar „diskursu” – runas savstarpējos sakarus, norādot to par procesuālo koptermiņu daļu. (Леонова 2015, 18-19) Krievijā dienasgrāmatas pētījumu jomā aktuālākā ir diskursa analīzes metode. Šajā pētījumā norādīti tikai daži šī aspekta pētījumi. Turklāt katrā no tiem vērojamas nianses diskursa jēdziena izpratnē, kā arī piedāvāti savi skatījumi un jaunu palīgterminu pielietojums.

Disertācijā tiek piedāvāti dažādi dienasgrāmatas žanriskuma klasifikācijas veidi. Pirmkārt, iedalot tās pēc valodiskām iezīmēm – pētījumā pievēršoties vienas dienasgrāmatas individuālā autora stila pazīmēm, vai, analizējot kopējas vairāku dienasgrāmatu leksiskās un sintaktiskās īpatnības. (Леонова 2015, 17) Otrkārt, J. Leonova, atsaucoties uz citas disertācijas „Dienasgrāmata kā publicistikas žanrs: priekšmetiski-funkcionālās īpatnības” (*Дневник как жанр публицистики : предметно-функциональные особенности*; 2009) autores uzskatu, piedāvā, ka dienasgrāmatas žanriskā paveida iedalījums var būt publicistiskajā stilā, jo tam piemīt vairākas šim stilam raksturīgās iezīmes: sintētiskums, subjektivitāte, dokumentalitāte, sociālais nozīmīgums, analīze un pārdomas. (Леонова 2015, 20) Treškārt, ir iespējams nodalīt dienasgrāmatu pēc tās autora – viņš/-a ir parasts, ikdienišķs cilvēks vai sabiedrībā atpazīstama persona. (Леонова 2015, 24) Kopumā J. Leonova savā pētnieciskajā darbā piedāvā skatījumu uz dienasgrāmatas žanrisko iedalījumu un pētniecības iespējām no dažādiem skatu punktiem, lielākoties akcentējot Krievijas un krievu valodā

veikto zinātnieku un pētnieku darbus. Tā norādot, ka Krievijas kultūrtelpā ir plašs dienasgrāmatu pētījumu skaits. Turklāt par aktualitāti liecina vairākas disertācijas pēdējos gados, kā arī ievērojams dažādu citu veidu pētījumu daudzums.

Memuāri

Vārdu memuāri (franču – *mémoire*), parasti lietoto daudzskaitlī. Memuāriem ir vairākas nozīmes, pirmā no tām – tiek aprakstīta vēsture. Tā sastāv no personīgās pieredzes par pasākumiem un notikumiem, aprakstot arī autoram zināmās personas. Otrā nozīme – autobiogrāfisks novērtējums. Lielākoties tas ir anekdotisks vai intīms, kas parasti fokusē uzmanību zināmajām: personībām, pasākumiem. Un trešā nozīmē ir biogrāfiskā. Parasti uzsverot pazīšanos ar subjektu, dažkārt piemīt atmiņu raksturs. Memuārus lielākoties raksta personas, kas bijušas iesaistītas un/vai piedalījušās, ieņēmušas nozīmīgu vietu vēsturiskā/-os notikumā/-os, un kuru galvenais uzdevums ir aprakstīt un/vai interpretēt tos. (Merriam-Webster's Encyclopedia of literature 1995, 749) Galvenā atšķirība starp uzskaitītajiem tipiem ir tā, kādā skatījumā memuāri rakstīti – pirmajā tā ir vēsturiskā nozīme, otrajā „interesantuma” aspekts, trešajā tā ir biogrāfiskā pieeja.

Vēsturiski memuāru stāstījuma veids ir koncentrējies uz sociālo vidi, autors vairāk bijis novērotājs, ne dalībnieks, turklāt memuāros tiek akcentētas citu dzīves un darbības, ne savas. (Smith, Watson 2010, 274) Turklāt agrāk bijis uzskats, ka memuāru autors ir publiski pazīstama persona, kas apraksta savus sociālos panākumus. (Smith, Watson 2010, 3) Šādi tiek nostādīts, ka memuāru autors ir drīzāk sava laika komentētājs, kas pievēršas vēsturiskajam laikam un apkārtējai, nevis iekšējai pasaulei. S. Smita un Dž. Vatsona savā pētījumā ir vienas no retajām, kas uzsver memuāru sociālo nozīmību un raksturu.

Irina Pavlova (*Iryna Pavlova*) savā darbā par Zinaīdas Hipiusas „Pēterburgas dienasgrāmatām” (*Zinaida Gippius' Петербургский дневник (The Petersburg Diary) as a Literary Genre*; 2006) uzsver, ka rakstnieces dienasgrāmata funkcionē kā memuāru žanriskais paveids. Izmantojot dažādus viedokļus, viņa pētījuma aspektā cenšas to pierādīt. Andrejs Tartakovskis (*Андрей Тартаковский*) savā monogrāfijā „1812. gads un krievu memuārliteratūra” (*1812 год и русская мемуаристика*; 1980) uzsver, ka memuāri radušies no senkrievu literatūras – hronikām par 11.–17. gadsimtu. Memuāru žanriskais paveids 17. un 18. gadsimtā gājis cauri pārejošai fāzei, kamēr izkristalizējies par neatkarīgu formu 18. gadsimta otrajā pusē. (Pavlova 2006, 13) Tikmēr pētnieks un literatūrzinātnieks Fjodors Fjodorovs akcentē, ka memuāru literatūras kultūras priekšplānā izvirza 17. gadsimts. Kā arī uzsver, ka memuāru robežas ir autora pieredze, tās ir pieredzes produkts. (Fjodorovs 2010,

11) I. Pavlovas skatījumā, atbilstoši iepriekšējiem skaidrojumiem, memuāri stāsta par reālu pagātņi, ko autors ir pieredzējis. Taču atšķirība ir tajā, ka pētnieces piedāvātajā skatījumā, autors uzskata notikumu vai savu pieredzi ne tikai par nozīmīgu, bet par kaut ko neparastu, ārkārtēju. (Pavlova 2006, 58) Turklāt bieži vien memuāru autoriem ir vēlme pasargāt vēsturi, apziņa, ka bez viņu stāsta svarīgo notikumu/-us aizmirsīs. (Pavlova 2006, 68) Savā ziņā memuāru autoram ir mesianiska sevis apzināšanās, bez autora/-es netiks izstāstīta vēsture, līdz ar to tā izzudīs no cilvēku apziņas (tāpat kā autors).

Memuāru autors stāstījumā parasti darbojas kā dalībnieks un starp autora vēstījumu un dalībnieka tēlošanu ir distance, respektīvi, memuāru estētiskumu sekmē to kļūšana par literāro mākslas darbu ar dažādu tehniku pielietojumu, ko parasti asociē ar māksliniecisku stāstījumu – dialogiem, raksturošanu, apziņas plūsmu un ainavu aprakstiem. (Pavlova 2006, 59) Šādi pietuvinot memuāru žanrisko paveidu tuvāk daiļliteratūrai.

Izceļot memuāru patiesības/patiesīguma (*truth*) aspektu, F. Fjodorovs norāda, ka autors var būt „bezbailīgs” pret patiesību, kamēr citi autori, var būt pavirši savā patiesības izklāstā vai veidot idealizētu skatījumu uz pagātņi, tā radot nepatiesu vēstures priekšstatu. Tomēr pētnieks turpina, ka jebkurš realitātes apraksts pieprasa ētisko pašcenzūru. F. Fjodorovs, līdzīgi I. Pavlovai, memuāru žanrisko paveidu iedala literārajos un dokumentālajos memuāros. Viņš akcentē, ka nozīmīgu daļu no memuāru literatūras ir radījuši rakstnieki, un to daļēji var iedalīt kā daiļliteratūru (*fiction*), tieši tā iemesla dēļ, ka tā atbilst augstajai mākslas vērtībai. Kamēr dokumentālie (*non-fiction*) memuāri, pildot informācijas funkciju, neatbilst tradicionālajiem augstās mākslas nosacījumiem. Šādi viņš uzsver, ka literārie memuāri pēc sava mērķa ir piederīgi ego-literatūrai, tomēr pēc izpildījuma tie ir literāri. (Fjodorovs 2010, 13) F. Fjodorovs ir viens no retajiem pētniekiem (jāpiemin arī literatūrzinātniece Maija Burima), kas izmanto terminu ego-literatūra. Ar šo jēdzienu viņš saprot koncentrēšanos personīgajā pasaulē, kurā autors subjektivizē pasauli. Ego-literatūras subjekts ir „es” vai „viņi”, skatoties caur „es” prizmu. (Fjodorovs 2010, 9) Noprotams, ka literatūrzinātnieks šo terminu, ar, iespējams, dažām niansēm, izmanto līdzvērtīgu autobiogrāfijas jēdzienam.

Memuāri parasti tiek nodalīti no autobiogrāfijas, jo tie intensīvāk uzsver citus cilvēkus un notikumus. Personīgajai pilnveidei traucē memuāru epizodiskā struktūra. Tomēr šie termini joprojām bieži tiek jaukti. (Baldick 2008, 202) Papildinot Oksfordas literāro terminu vārdnīcas šķirkli, jānorāda I. Pavlovas akcentētais viedoklis, ka memuāros skatījums, koncentrējoties notikumos un cilvēkos, ir ārēji vērsts, kamēr autobiogrāfijā stāstījums pretēji – ir iekšēji vērsts, fokusējot autora psiholoģisko attīstību. Turklāt autore atsaucas uz

modernajiem teorētiķiem⁵, kas uzskata, ka par autobiogrāfiju ir uzskatāms darbs, kas aptver laika posmu ilgāku par diviem gadiem, parasti iezīmējot pārmaiņas, identitātes attīstību un ilgtermiņa mērķu sasniegšanu. Turpretim darbus, kas aptver mazāku laika posmu kā divi gadi, nevar uzskatīt par autobiogrāfiskiem, lai arī autors tajos reprezentē sevi. (Pavlova 2006, 62, 66-67) Žanra un tā žanrisko paveidu savstarpējās attiecības daudzās kategorijās ir bieži bijušas diskusiju avots pētnieku starpā.

Tikmēr S. Smita un Dž. Vatsona, atsaucieties uz Džūlijas Rakas (*Julie Rak*) rakstu „Vai memuari ir autobiogrāfija?” (*Are Memoirs Autobiography?*) norāda, ka autobiogrāfijas kritika sevi reprezentē kā draudus autobiogrāfijai, uzsverot žanrā esošo trūkumu. Nostādot memuarus ar autobiogrāfiju „aci pret aci” pozīcijā, autobiogrāfija zaudē. Memuāru popularitāte izpaužas tajā, ka ir iespējams novērot attiecību maiņas starp individualitātes idejām un publiskās un personiskās vides ietekmi uz vēlīno kapitālismu. (Smith, Watson 2010, 275) Ar vēlīno kapitālismu tiek saprasta stadija, kad ražošana vairs nav tik svarīga kā patērēšana. Viss kļūst prece vai resurss, arī kultūra. Tādējādi Dž. Raka pastarpināti norāda, ka memuarus ir vieglāk „pārdot” lasītājam kā autobiogrāfiju. Turklāt, it īpaši laikā, kad autobiogrāfija un dažādi citi tās žanriskie paveidi bieži tiek dēvēti par memuariem.

Dienasgrāmatas žanriskā paveida nošķiršanā no memuariem, I. Pavlova kā galveno atšķirību izceļ dienasgrāmatā nozīmīgo kalendāro funkciju, hronoloģiskumu, kamēr memuos laiks un datums nav svarīgi. Dienasgrāmatas ierasti ir ierobežotas tagadnē, kamēr memuari ir virzīti uz pagātņi. (Pavlova 2006, 65) Memuāru žanriskajā paveidā par raksturīgajiem lielumiem ir atzīts vēsturiskuma aspekts un tieksme aprakstīt notikumus un citas personas vairāk kā savu iekšējo pasauli un personīgos notikumus. Memuāru autoram ir apziņa, ka notikušais ir jāizstāsta, citādi tas var vēstures plūdumā izzust – tam izvēršoties par ko līdzīgu mesiāniskai funkcijai, uzsverot pieredzētā nozīmību vēsturiskā attīstībā.

F. Fjodorovs uzsver, ka, lai arī memuari, esot ļoti būtisks kultūras fenomens, tie nav saņēmuši pietiekami daudz teorētiskās interpretācijas. (Fjodorovs 2010, 13) Taču jāatzīmē, ka diemžēl gandrīz jebkurš autobiogrāfijas žanra paveids atbilst literatūrzinātnieka izteikumam.

Hronika

Sabiedrībā bieži tiek jaukts dienasgrāmatas žanriskais paveids ar hronikas žanrisko paveidu, vai tie tiek uzskatīti par vienu un to pašu. Hronika ir žanriskā paveida forma, ko izmantoja klasicismā, viduslaikos un renesansē. Pretēji dienasgrāmatas žanriskajam paveidam, hronika ir hronoloģisks vēsturisko notikumu reģistrs, kur parasti izvēršas

---

⁵Diemžēl I. Pavlova nenorāda konkrētus autorus vai pētījumus.

refleksija, viedokļu vai rakstura attīstība. Turklāt to parasti neieskaita pie literatūras žanriem, bet gan pie vēsturiskiem dokumentiem. (Pavlova 2006, 26, 29) Hronika ir modernās vēstures priekšgājēja. Tās tika rakstītas ilgstošu laika periodu prozā vai dzejā, par nacionāliem vai pasaules notikumiem. Ja hronikās pierakstīja notikumus gadu pēc gada, tad tās sauca par annālēm. Atšķirībā no mūsdienu vēsturniekiem, hronisti maz pievērsa uzmanību dzirdētā patiesīgumam un faktu atbilstībai. (Abrams 2009, 47)

Tomēr hronikas ir bijušas par pamatu daudziem literāriem darbiem, piemēram, Viljamam Šekspīram (*William Shakespeare*) un citiem Elizabetes laikmeta dramatiķiem, kuri ir adaptējuši hroniku materiālu, veidojot savas hroniku lugas. (Baldick 2008, 55) Hronikai raksturīgs ir vēsturiskais skatījums, turklāt arī šobrīd attieksme par šo žanrisko paveidu ir vēsturiska – tas ir zaudējis savu aktualitāti.

Kā iepriekš minēts, aprakstot dienasgrāmatas žanrisko paveidu, biogrāfiem palīdz arī visi citi autobiogrāfiskie materiāli. Tomēr, runājot gan par dienasgrāmatām un memuāriem, gan arī par hronikām un vēstulēm, šo avotu noderīgums slēpjas veidā, kā tie tiks izmantoti. (Smith, Watson 2010, 7) Piemēram, mēs zinām ļoti maz par viduslaiku autobiogrāfisko darbu izmantojumu. Oficiālu ierakstu un privātas korespondences lapu malās, ieņēma vietu šī sekulārā pasaule. Hronikās pierakstīja aristokrātu un tirgotāju publiskās darbības. Vēstulēs – strādājošu ģimeņu un ievērojamu personu ikdienu. (Smith, Watson 2010, 106) Skatoties autobiogrāfiskās rakstības vēstures prizmā, atklājas daudzi ikdienas dzīves svarīgas detaļas, kas izzūd „lielajās” vēsturēs.

Lai arī vēsturiskums ir svarīgs faktors, taču mūsdienās tas vairs nav uzmanības centrā. To nomaina dažādas pieejas un skatījumi, kas, attīstoties literatūras un dažādām citām humanitārajām un sociālajām zinātnēm, pēdējās dekādēs aktualizē autobiogrāfisko rakstību, lai arī bieži nenodalot žanriskuma paveidu vai neakcentējot to pilnībā.

Piemēram, dienasgrāmatas žanriskā paveida pētījumi ir pieejamāki, taču, kā redzams iepriekš, tie ir līdzīga rakstura pētījumi, veidojot atsauces savā starpā. Turklāt, krievu literatūras vēsturē un teorijā vērojama tieksme atgriezties 19. gadsimta autoru autobiogrāfiskajos tekstos. Kā arī dienasgrāmatas biežāk tiek analizētas un pētītas diskursa skatījumā, visbiežāk izvēloties to kā vispārīgumu, nevis konkrēta autora darbu. Līdzās F. Fjodorovs akcentē memuārus, kā maz pētītu žanrisko paveidu, pie tiem noteikti var pieskaitīt arī hronikas, piezīmes un vēstules autobiogrāfiskā žanra izpratnē. Turpretim Rietumu pasaules pēdējā gandrīz pusgadsimta pētījumi aptver dažādu literatūras u.c. zinātņu teoriju pielāgojumu šim pētījuma objektam, kas tiks aplūkoti nākamajā apakšnodaļā.

1.3 Pazīstamākās pieejas autobiogrāfijas žanra pētniecībā

Līdz 20. gadsimtam autobiogrāfijas pētniecība ir iedalāma vairākos lielos blokos, ko var iedalīt pēc tā laika būtiskākajām nostādņām, piemēram: Apgaismības laikmeta idejas, demokratizācija, romantiķu kustība, darvinistu nostādnes (īpaši sociālos jautājumos), industriālā revolūcija, Zigmunda Freida (*Sigmund Freud*) bezapziņas teorija un psihoanalīzes metodes, kā arī rakstītprasmes attīstība. (Smith, Watson 2010, 194) Tikai spējot attīstīties šīm idejām, bija iespējams nonākt pie autobiogrāfijas rakstības izpratnes tādā nozīmē, kāda tā tiek saprasta kopš 20. gadsimta.

Pirmās modernās autobiogrāfijas kritikas vilnis

Mūsdienu izpratnē autobiogrāfijas aktualizāciju un pētniecību iesāka vācu filozofs Georgs Mišs (*Georg Misch*) 20. gadsimta sākumā. Viņa darbs „Autobiogrāfijas vēsture” (*Geschichte der Autobiographie*; 1907) divos sējumos ietekmēja visu turpmāko autobiogrāfijas attīstību. Īpaši G. Mišs pievērsies antīkajiem laikiem, kur atradis daudz un dažādus piemērus autobiogrāfiskam saturam un pašreferenci, sākot ar bērnu runām līdz pat Lezbas salas dzejnieces Sapfo poēmām. (Smith, Watson 2010, 104) Ir ārkārtīgi nozīmīgi, ka G. Mišs pievērsās šim jautājumam un tā pētniecībai. Viņa autobiogrāfijas koncepta interpretācija ir atstājusi spēcīgu ietekmi šī žanra attīstībā, kas mainījās tikai 20. gadsimta 70. gados.

Viņš kopā ar savu skolotāju, vācu filosofu Vilhelmu Dilteju (*Wilhelm Dilthey*), piedāvāja autobiogrāfijas definīciju, kurā galvenais uzstādījums ir diža cilvēka dzīve. G. Miša uzskatos diža cilvēka (*great man*) autobiogrāfija ir „augstās” kultūras nozīmīgākais sasniegums. (Smith, Watson 2010, 195-196) Viņš uzskatīja, ka diža un ievērojama cilvēka teksts būs sava laika un kultūras pārstāvis. Tādējādi tika izslēgti no „nozīmīgās” autobiogrāfiskās rakstības visi, kas neizturēja atlasīti būt par dižu cilvēku, jo neatbilda eurocentriskam un dominantam vīrieša tipam. (Huisman 2012, [b. lpp]) G. Miša uzskatos diža cilvēka (*great man*) autobiogrāfija ir „augstās” kultūras nozīmīgākais sasniegums. Viņa izteikumi ir radījuši daudz jautājumu – kā noteikt dižos cilvēkus un kā regulēt, kurš ir sava laika un kultūras raksturīgākais cilvēks? Turklāt šis uzstādījums ilgu laiku ir bijis noteicošais autobiogrāfijā. (Smith, Watson 2010, 195-197) Tomēr svarīgākais ir tas, ka viņa pētījums aizsāka zinātnieku interesi šajā jautājumā, kas joprojām turpinās, attīstoties dažādos virzienos.

Tika veidotas teorijas ap atsevišķiem dižu cilvēku dzīves stāstiem (piemēram, Sv. Augustīna, Ž. Ž. Ruso, B. Franklina u.tml.), kas nostabilizējās līdz 20. gadsimta

60. gadiem. Zinātnieki pieņēma, ka autobiogrāfijas autors ir autonomš un apgaismots individuālists, kuram ir brīva griba un kurš saprot savas attiecības ar citiem un pasauli kopumā. Šādi nonākot pie kopsavilkuma, ka ar to tiek saprastas autobiogrāfijas, kas rakstītas dzīves otrajā pusē, skatoties uz notikumiem retrospektīvā. (Smith, Watson 2010, 198-199) Pirmā viļņa pētnieki, pārņemti ar *bios* (dzīve) daļu vārdā autobiogrāfija, saprata to kā dižo dzīvju biogrāfijas apakšžanru. Tika izvērtēta izstāstītās dzīves kvalitāte un vai autors vēsta patiesību. (Smith, Watson 2010, 200) Jāatzīst, ka pieņēmums par autobiogrāfiju kā apakšžanru, pakārtotu biogrāfijai, ir kategorizējis kultūras apziņā, kā arī palicis klātesošs arī mūsdienu vārdnīcu šķirkļos un pētījumos.

Otrās modernās autobiogrāfijas kritikas vilnis

Šī pētnieki ieviesa jaunu izpratni par autobiogrāfisko subjektu, iesaistot jaunus atslēgas konceptus kā „pats” (*self*) un „patiesība” (*truth*). Tādā veidā nonākot pie jauna „subjekta” koncepta, kuru šķeļ pašatsvešināšanās un pašfragmentācija. Patiesīgums kļūst arvien kompleksāks fenomens autobiogrāfijas autoram, kurā tiek veidota identitāte no amorfas subjektivitātes. (Smith, Watson 2010, 200-201) Šī viļņa pētnieki akcentēja, ka jēdziens „pats” vairs nav universāls, nav vērsts uz attīstību un augšupeju, bet gan uz indivīda (subjekta) iekšējo šķelšanos. Turklāt norādīja, ka „patiesība” ir sarežģīts un daudzšķautņains jēdziens, kas ir problemātisks lielums haotiskā un nevienmērīgā subjektivitātes apziņā.

Pastāv dažādi viedokļi par to, kurš ir pirmais teorētiskais darbs par autobiogrāfiju otrajā vilnī. Par vienu tiek uzskatīts franču filosofa Džordža Gasdorfa (*Georges Gusdorf*) raksts „Autobiogrāfijas nosacījumi un ierobežojumi” (*Conditions et limites de l'autobiographie*; 1956), kas angļu valodā pirmo reizi tiek tulkots vien 1980. gadā, krājumā „Autobiogrāfija: teorētiskas un kritiskas esejas” (*Autobiography: Essays Theoretical and Critical*; 1980). Šo rakstu akcentē Dž. Olnijs, kurš ir pirmais tā tulkotājs, uzsverot, ka Dž. Gasdorfs ir bijis pazīstams ar G. Miša un V. Dilteja darbiem. (Olney 1980, 8) Dž. Gasdorfa rakstā tiek akcentēta autobiogrāfiskā vēstījuma stingra analīze, kas velk paralēles ar noveles, dzejas un drāmas nodomu un nopietnības aspektu. Par citu tiek atzīta zinātnieka Francisa Hārta (*Francis R. Hart*) eseja „Piezīmes par modernās autobiogrāfijas anatomiju” (*Notes for an Anatomy of Modern Autobiography*; 1970), kurā fokuss ir vērsts uz pašvēstījumu kā īpatnēju, autobiogrāfijai raksturīgu iezīmi. (Smith, Watson 2010, 199-200) Lai arī kurš no pētnieku darbiem tiktu atzīts par pirmo otrajā vilnī, svarīgākais ir tajos uzsvērtās idejas, kas palīdzējušas attīstīties autobiogrāfijas pētniecībai.

Pirmā šī viņa „fāze” akcentēja autobiogrāfiskās reprezentācijas radošo aspektu. Viens no pamanāmākajiem pētniekiem ir Dž. Olnijs, kas akcentē autobiogrāfijas rakstīšanas unikalitāti, jo tā potenciāli spēj pieprasīt pašrefleksiju kā procesu, nevis būtību. Kā nākamā „fāze” kļuva pašprezentāciju formu akcentēšana, tādējādi nonākot pie žanriskajiem pētījumiem, uzsverot autobiogrāfiju kā literāro, nevis vēsturisko žanru un pārdomājot pašreferējošos stāstījumus, nevis kā dzīves patiesības novietnes, bet gan kā radošu pašnodarbošanos, kas ļāva autobiogrāfijai pacelties literārā žanra statusā. (Smith, Watson 2010, 201-203) Iepriekšējā viņa pētnieki uzsvēruši vēsturisko nozīmību, kamēr Dž. Olnijs un citi tā laika pētnieki akcentē literāro, radošo un pašreferējošo autobiogrāfiju būtību.

Savukārt poststrukturālā un postmodernisma teoretizēšana par jēdzienu „subjekts” kopš 20. gadsimta 70. gadiem un turpinot to arī 80. gados, ir piedāvājusi paradigmas maiņu jēdziena izpratnē. To veicināja dažādas teorētiskās iejaukšanās – Ž. Deridā dekonstrukcijas teorija, franču literatūras teorētiķa Rolāna Barta (*Roland Barthes*) semiotiskā pieeja un franču filosofa Mišela Fuko (*Michel Foucault*) varas režīmu diskursīvā analīze aktivizēja autoritātes, autentiskuma un patiesības metafizisko konceptu demontāžu. Franču psihoanalītiķim Žakam Lakānam (*Jacques Lacan*) un Ž. Deridā patība ir fikcija, stāstu stāstīšanas hipotētiska vieta. Autobiogrāfiju pētnieki pievēršas jaunākajām teorijām, veidojot aspektus, kas svarīgi tieši viņu skatījumā. Sāk rēķināties ar žanrisko nestabilitāti, patiesības izteikšanas režīmiem, atsaucamības un attieksmes jautājumiem un abstraktu konceptu konkretizēšanu kā problēmām, kas ir uzsākušas diskusijas ar agrāko kritikas periodu izpratni par „kanonisko” autobiogrāfiju. (Smith, Watson 2010, 204-206, 211) Attīstoties dažādām teorijām, tika apskatīti vairāki koncepti, kas svarīgi arī autobiogrāfiju rakstībā. Tādējādi, lai spētu attīstīt pētniecību līdzī laikiem, tika mainīta šo un ietekmējošo konceptu nozīme arī autobiogrāfijas žanra pētniecībā.

Pētniece Elizabete Brūsa (*Elizabeth Bruss*) uzstāj, ka autobiogrāfiskais pamats jeb akts ir darbība, performācija, kamēr F. Ležēns to akcentē kā paktu, norunu (*autobiographical pact*). (Smith, Watson 2010, 207) Mūsdienās viens no populārākajām ir F. Ležēna teorija, kurā viņš akcentē, ka autobiogrāfiskais pakts var būt ļoti dažādās formās, bet jebkura no tām akcentē „parakstu” jeb autora raksturīgo rokrakstu. Lasītājam var būt iespēja piedalīties „kalambūrā”, vārdu spēlē, lai saprastu līdzību, taču nedrīkst pieļaut, ka to izmanto apzināti, lai nevarētu saprast identitāti. (Lejeune 1989, 14) Tomēr viena no nozīmīgākajām pētnieka postulētajām idejām ir saistīta ar viņa piedāvāto autobiogrāfijas skaidrojumu (skat. 7. lpp). No tā izriet, ka nepieciešami ir vairāki elementi, lai norādītu, ka sarakstītais darbs ir autobiogrāfisks. Tomēr katrā darbā nav sastopami tie visi. Prasības, kas nesastopas, atbilst žanriem, kas atrodas kvadrātiņkāvēs:

1. valodas forma:
  - a. stāstījums (*narrative*) – [pašportrets vai eseja],
  - b. prozā – [autobiogrāfiska poēma];
2. subjekta iztirzājums: individuāla dzīve, personības stāsts – [memuāri];
3. autora stāvoklis: autors (reālas personas vārds) un stāstītājs ir identiski – [personīgā novele];
4. stāstītāja (*narrator*) pozīcija:
  - a. stāstītājs un galvenais varonis ir identiski – [biogrāfija],
  - b. retrospektīvs stāstītāja skatu punkts – [dienasgrāmata/žurnāls], [pašportrets vai eseja].” (Lejeune 1989, 4)

Pats pētnieks atzīst, ka ir divi punkti jeb iedaļas, kas varētu būt apstrīdamas – 3 (autora stāvoklis) un 4a (stāstītājs un galvenais varonis ir identiski). Autoram, stāstītājam un protagonistam ir jābūt identiskiem, lai darbu varētu uzskatīt par autobiogrāfisku. (Lejeune 1989, 5) Šis ir viens no konkrētākajiem nevis kompilējošākajiem autobiogrāfijas pazīmju iedalījumiem žanriskajos paveidos, kur tiek izvirzītas nostādnes un problēmjautājumi kāda konkrēta pētnieka noteiktā darbā. Taču šis piedāvājums niansēti atšķiras no iepriekšējās apakšnodaļas akcentētajiem žanrisko paveidu iedalījumiem.

Jautājums par patiesības, fikcijas un atsaukamības problēmām aktualizējās 20. gadsimta 80. gados, 90. gadu sākumā. Šajā laikā feminisma kritika ir pievērsusi uzmanību sieviešu autobiogrāfiskajai rakstībai. (Smith, Watson 2010, 209-210) Šīs pieejas aktualizē iepriekš minētās otrā modernās kritikas viļņa idejas – pievēršanos patībai un patiesībai, akcentējot autobiogrāfiju kā literatūru un cenšoties nodalīt dižā cilvēka konceptu no turpmākās žanra pētniecības redzesloka.

Trešās modernās autobiogrāfijas kritikas vilnis

Laika posms, sākot ar 20. gadsimta 90. gadiem, tiek akcentēts kā trešais modernās kritikas vilnis. Šajā posmā no postmodernās teorijas tiek adaptēts performatīvais koncepts (*performativity*), kas kļūst svarīgi subjektivitātes pētījumos, lai definētu autobiogrāfiju kā dinamisku vietu identitāšu performancēm. Tikmēr pozicionēšana (*positionality*) kā teorētisks koncepts norāda kā subjekts sadzīvo un runā noteiktos identitātes diskursos, kas izvirzīti rūpēs par kultūru un ir pieejami viņam noteiktos vēsturiskos brīžos. Pozicionēšanas problēma un identitātes ģeogrāfiskums ir īpašs (de)kolonizācijas, imigrācijas un izspiešanas komplekss autobiogrāfijas stāstījumā. Trešo teoriju par stāvokli vai nosacījumu būt attiecībās (*relationality*) izmanto marginālās literatūras pētnieki, kas cenšas notvert atšķirību starp

rakstīšanu un subjektivitāti marginalizētajās formās. (Smith, Watson 2010, 214-215) Šie trīs koncepti liek šaubīties par terminiem, kas iepriekš iesakņojušies kritikas normās, tie liek aktivizēt un pārdefinēt autobiogrāfijas terminus un to aktualitāti mūsdienās.

Galvenā trešā viļņa pozicionēšanās ir marginālo, sociālo un citu grupu autobiogrāfisko darbu aktualizēšana un pētīšana. Piemēram, viegli ievainojamu (*vulnerable*) cilvēku dzīves stāsti tiek aplūkoti traumā, liecību un cilvēktiesību skatījumos, pievēršoties arī darbnespējīgo cilvēku (*disability*) studijām. Tiek piedāvāts kritisko ģeogrāfiju (*Critical geographies*) skatījums, kas aplūko vēsturisko kontekstu un atrašanās vietu globālā mērogā. Šādā skatījumā tiek pētīts kā subjekti ir iekļāvušies iedomātās nacionālās, starptautiskās un globālās identifikācijās un apmaiņas cirkulācijās. (Smith, Watson 2010, 218-222) Tiek meklēti ne tikai jauni pētījuma subjekti, bet arī jaunas pieejas, lai spētu tos pētīt.

Jāatzīmē, ka šobrīd pasaulē notiek daudz un ārkārtīgi dažādi autobiogrāfijas pētījumi. Tie var būt saistīti ar neirozinātņi, kognitīvajām studijām un genomiku, kas darbojas ar DNS molekulām, turklāt tiek pielietotas arī ar atmiņas procesiem saistītās zinātnes u.c.

No antīko laiku atstātajiem darbu un fragmentu pētījumiem un autobiogrāfijas sfēras aktualizēšanas (G. Mišs), nonākot pie autobiogrāfijas kā literāra žanra pētījumiem (Dž. Olnijs) un piedāvājot autobiogrāfijas autora un lasītāja paktu jeb norunu (F. Ležēns), tiek pieņemti jaunāko teoriju pētījumi un adaptēti atbilstoši autobiogrāfijas pētniecības vajadzībām, turklāt, pieņemot arī citu zinātņu un pieeju skatījumus. Šādi ir iespējams secināt, ka autobiogrāfijas, lai arī kādā nozarē tā tiktu pētīta, aktualitāte nezūd un, šķiet, nemazinās.

1.4 Autobiogrāfijas pētniecība Latvijā

Latviešu literatūrā autobiogrāfijas un attiecīgi to žanriskos paveidus var uzskatīt par maz aktualizētiem. To atzīmē Mārtiņš Kaprāns savā promocijas darbā „Padomju laika sociālās reprezentācijas latviešu pēcpadomju biogrāfiskajā diskursā” (2012), saucot to par memuārliteratūru un uzsverot, ka latviešu literatūras vēstures pētījumos šīs tendences netiek analizētas. (Kaprāns 2012, 12) M. Kaprāna promocijas darbs ir sociālajās zinātnēs, darba gaitā tiek vairākkārt akcentēts sociālo zinātņu skatījumu uz autobiogrāfijām, taču viņš ir viens no retajiem Latvijas kultūrtelpā, kurš darbā akcentē un vismaz daļēji raksturo autobiogrāfijas teoriju un tās konceptu.

Kā norāda pētniece Ieva Garda-Rozenberga, tad par latviešu literatūras autobiogrāfisko tradīciju aizsācējiem tiek uzskatīta hernhūtiešu rokrakstu literatūra. (Garda-Rozenberga 2011, 23) Tikmēr literatūrzinātniece Maija Burima rakstā „Atmiņu naratīvu viļņi 20. gadsimta

latviešu literatūrā” (*Memory Narrative Waves in the 20th century Latvian Literature*; 2010) iedala latviešu autobiogrāfisko literatūru vairākos viļņos. Jāatzīst, ka tā ir viena no retajām sistemātiskajām pieejām latviešu literatūras autobiogrāfijas iedalījumā, lai arī tikai 20. gadsimta ietvaros, tomēr tas ir ļoti noderīgi šī maģistra darba kontekstā.

Zinātniece 20. gadsimta „atmiņu naratīvus” (*memory narrative*) iedala četros viļņos. Ar atmiņu naratīvu M. Burima saprot atmiņas mehānismu, kas tieši prezentē tekstus, kas var būt uzskatāmi kā ego literatūra. Tajā autors ir radījis tekstu, cenšoties raksturot savu personīgo pieredzi. Akcentēti tiek noteikti dzīves vai vēstures notikumi, tā periodi, perspektīvā atainota citu personu pieredze. (Burima 2010, 50) Šādā skatījumā zinātnieces ego literatūras izpratne robežojas ar memuāru žanriskā paveida skaidrojumu. Turklāt M. Burimas ego literatūras traktējums atšķiras no iepriekš skaidrotā F. Fjodorova pieņēmuma, kurš, norādot savu termina interpretējumu, raksturo to kā autobiogrāfijai raksturīgu. Turklāt abi pētnieki izmanto to dažādā rakstībā – ar defisi starp vārdiem un bez.

Savā pētījumā M. Burima izmanto daiļliteratūras tekstus, kuri veidoti, izvirzot priekšplānā atmiņas, veicot vēsturisko notikumu rekonstrukciju vai dekonstrukciju. Latviešu literatūras vēstures kopainā pirmajā vilnī tiek nodalīti autori, kas ienāca literatūrā 20. gadsimta sākumā, bija piedalījušies modernistiskajos eksperimentos un aktīvi reaģējuši uz 1905. gada revolūciju. Pēc neatkarīgas Latvijas valsts pasludināšanas daudzi to notikumu dalībnieki vēlāk uzrakstīja autobiogrāfiskus naratīvus rekonstruējot tā laika notikumus. Parasti šī viļņa autobiogrāfiskie darbi ir ļoti informatīvi, tajos ir minētas konkrētas vietas un personas. (Burima 2010, 50-51) Lielākoties vēstures notikumi, kas skar fiziski un emocionāli, ir faktors, kas pamudina uz autobiogrāfisku darbu rakstīšanu. Indivīds nespēj iekšēji tikt galā ar pārdzīvojumu. Iespējams, iedarbojas mesiāniskā izjūta, ka jāatklāj notikuma vēsturiskais svarīgums.

Tomēr 20. gadsimta 20. gados, kamēr vieni jūt nepieciešamību rakstīt par pieredzēto, tikmēr literatūrvēsturnieks Kārlis Egle aizsāk projektu „Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas” (I daļa 1923, II daļa 1924, III daļa 1924), aicinot tā laika rakstniekus brīvā stilā uzrakstīt savu autobiogrāfiju. Aicinājumam atsaucas vairāk kā 50 rakstnieku, kas ir tā laika rakstošo rakstnieku vairākums. M. Burima šīs „atziņas” iedala trīs grupās, atbilstoši kvantitātei un saturam. Pirmajā grupā rakstnieki ir izvēlējušies rakstīt īsā skečā vai impresijā, visbiežāk sevi reprezentējot vien dažos teikumos, otrās grupas rakstnieki ir izvēlējušies detalizētu biogrāfiju un radošo darbu klāstu, trešo grupu pārstāv rakstnieki, kas par sevi ir rakstījuši kultūrvēsturiskā skatījumā. (Burima 2010, 54-56) Zīmīgi, ka pirmajā vilnī literatūrzinātniece iedala krasi atšķirīgus virzienus – gan tos, kas paši vēlas aprakstīt pieredzēto, gan arī tos, kuriem ir izteikts vienkāršs aicinājums uzrakstīt par sevi.

Kā otro vilni M. Burima atzīmē bērnības atmiņas, kurās vēstītājs izdzīvo pagātnes notikumus. Šajā periodā viņa atzīmē Jāņa Jaunsudrabiņa „Balto grāmatu” un „Zaļo grāmatu”. Turklāt norāda, ka pēc Kārļa Ulmaņa autoritatīvā režīma formēšanās, literārās tēmas daudzums kļuva ierobežots. Tomēr bērns kā nākotnes simbols tika akcentēts gan pirms, gan arī pēc režīma. (Burima 2010, 56-58) Jāpiemin, ka šī bērnības atmiņu kategorija literatūrā attīstās vēl joprojām.

Pēc Otrā pasaules kara emigrācijā tika izdoti vairāki autobiogrāfiski darbi, kas iezīmē trešo vilni latviešu literatūrā. Tematiski tie ir *zaudētās paradīzes* motīvi un kopīgās atmiņas formēšanās, ko determinēja līdzīgās situācijas. Turpretī Latvijas teritorijā šajā laikā nebija iespējams radīt patiesas autobiogrāfijas, jo tās nebūtu ideoloģiski pareizas, līdz ar to, neizturētu cenzūru. (Burima 2010, 58) Šī viņa atmiņas saglabājas gan pieredze, kas bijusi Latvijā, gan emigrācijas process, gan arī dzīve svešumā.

Kā pēdējais, ceturtais, vilnis bija iespējams tikai pēc Latvijas valsts atkārtotas neatkarības atgūšanas 1991. gadā. Kopš tā laika iezīmējas vairāki vēstījumu veidi: iepriekš minētā emigrācijas pieredze, ko beidzot var lasīt arī Latvijā, deportācijas atmiņas un Padomju dzīves pieredzes un notikumu apraksts. (Burima 2010, 58-59) No šī brīža iezīmējas arī autobiogrāfijas pētniecība Latvijā, pievēršoties iepriekš rakstītajam, taču lielākoties aplūkojot tieši neatkarības laikā vai trimdā sarakstītos vēstījumus. Tādējādi arī šajā apakšnodalā tiks apskatīti šī perioda pētījumi, jo Padomju laikā veiktajiem ir pārāk liela ideoloģiskā nasta, turklāt nevar uzticēties patiesīguma aspektam tajos darbos.

Latviešu literatūrā ir vairāki pētnieki, kas nodarbojas ar autobiogrāfiskās rakstības pētījumiem (Pielikums Nr. 1⁶), taču nav nostabilizējies uzskats par kādu no viņiem/-ām kā autoritatīvāko. Turklāt jau minēts, ka izvērstam autobiogrāfijas teorētiskajam skatījumam pievēršas vien daži, ieskaitot F. Fjodorovu, kura pētījums ir jau izmantots šajā darbā. Lielākoties pētījumos tiek iezīmēta raksta/pētījuma kontekstā svarīgākā nostādne, kurā balstās tālākais iztīrājums.

Piemēram, kā atzīmē Eva Birzniece savā promocijas darbā „Kara, trimdas un izsūtījuma pieredze autobiogrāfiskajos latviešu rakstnieču darbos 20./21.gs. mijā: laikmeta konteksts, teorijas un prakse” (2013), tad autobiogrāfiskos aspektus ir pētījušas Sandra Meškova un Irīna Novikova, taču to darījušas feministiskā un postkoloniālā skatījumā. Savukārt Sandra Sebrešo jautājumu izskatot psiholoģiskā aspektā un Baiba Bela-Krūmiņa „ir pētījusi to, kā autobiogrāfiskais diskurss mainās laika gaitā – kā tagadne ietekmē cilvēku refleksiju par

---

⁶ Pielikums veidots, izmantojot raksta „Bibliography on Life Writing from Eastern Europe” (2013) piedāvāto materiālu apkopojumu, to atlasot un papildinot. Pielikums nepretendē uz pilnīgu autobiogrāfijas pētījumu atspoguļojumu latviešu literatūrā, drīzāk paredzēts kā ieskats un palīgmateriāls turpmākajiem pētījumiem šajā jomā.

pagātni”. (Birzniece 2013, 14) Šis uzskaitījums nav pilnīgs, taču te vērojami vairāki latviešu literatūras autobiogrāfijas pētniecības fokusi – E. Birzniece norāda populārākās un pamanāmākās autobiogrāfijas pētniecības aktualizētās, taču arī akcentē to, ka tas notiek citu teoriju skatījumu aspektā. Turklāt viņa promocijas darba ievadā pastarpināti norāda iemeslu šādiem skatījumiem, akcentējot, ka: „mūsdienu latviešu literatūrā būtisks process ir iepriekš noklusētu un marginalizētu tēmu atspoguļošana (reprezentācija) un iekļaušana literārajā aprītē”. (Birzniece 2013, 3) Izteikums sasaucas ar M. Burimas uzskatu par ceturto viļņa pētījumiem pēc 1991. gada, pievienojot tam feministikas teoriju skatījumu.

Viena no pamanāmākajām autobiogrāfiskās rakstības pētniecēm latviešu literatūrā ir Sandra Meškova. Savā rakstā „1990. gadu latviešu rakstnieču autobiogrāfiskās literatūras raksturojums” (*Peculiarities of Latvian Women’s Autobiographical Writing in the 1990s.*; 2004) viņa pievēršas autobiogrāfijas skaidrojumam, akcentējot 20. gadsimta beigu tradīcijas un atslēgas konceptus. S. Meškova izceļ iepriekš minēto zinātnieku un pētnieku teorijas un skatu punktus. Rakstā tiek akcentēts E. Brūsas piedāvātais „autobiogrāfiskā akta” koncepts, kurā kā svarīgāko lielumu S. Meškova izceļ modalitāti (*modality*). E. Brūsa to saprot kā kāda paša dzīves stāsta konstrukciju, kas ir specifiskas vēstītāja nostājas determinēta. Vēstītājs ir „attiecībās” ar paša atsauktajām un saistītajām pieredzēm. Tas nosaka autobiogrāfiskās rakstības vēstījuma modalitāti kā izšķirošu elementu. (Meškova 2004, 92) Nozīmīgi, ka tieši šos elementus – autobiogrāfiju uztvert kā darbību un modalitāti, kurā tiek uzsvērta autora attieksme un vērtējums, S. Meškova akcentē kā svarīgāko autobiogrāfiskās rakstības pētniecībā.

Taču šajā rakstā un arī iepriekš citos rakstos, piemēram, „Zaudētās valodas meklējumos: klusuma ģeoloģija Margitas Gūtmanes un Vizmas Belševicas autobiogrāfiskajā rakstībā” (2003) tiek akcentēts arī trešās personas vēstījums latviešu literatūras sievietes autobiogrāfijās – konkrētāk Vizmas Belševicas „Billes triloģijā” (I daļa 1992, II daļa 1995, III daļa 1996) un Anitas Liepas romānā „Ekshumācija” (1990). Šādā veidā norādot uz rakstnieču distancēšanos no sava teksta.

Irīnai Novikovai nav tik daudz un biežu publikāciju kā S. Meškovai, taču viņas skatījums ir tiešs un subjektīvs, viņa pati akcentē: „Mani īpaši interesē autobiogrāfijas feministiskā salīdzinošā analīze multikulturālā perspektīvā.” (Novikova 2001, 79) Rakstā, no kura citēts pētnieces uzstādījums, vērojama secīga un mērķtiecīga nepieciešamo terminu, pieeju un konceptu skaidrošana. Autobiogrāfijas pētījumos viņa norāda uz žanra hibriditāti, kā

arī uzsver šī jēdziena pārdefinējumu par „atmiņu darbību”⁷ (Marcus 1998, 61), raksturojot autobiogrāfijas mūsdienu funkciju kā stratēģiju argumentiem un argumentācijai.

Pētniece Ilona Ļaha pievēršas latviešu un zviedru literāro kontaktu pētniecībai, atzīmējot arī autobiogrāfisko tēlojumu specifiku abās kultūrās. Viņa akcentē Ingmāra Bergmaņa un V. Belševicas radniecisko vēstījumu un izdošanas laiku, norādot, ka abu autoru darbos ir svarīga atmiņu kategorija, taču tā netiek izmantota vienādi – I. Bergmanim tā ir individuāla, V. Belševicai tā reprezentē tautas likteni. (Ļaha 2009, 75-76) Jāatzīmē, ka V. Belševicas trioloģija „Bille”, Anitas Liepas romāni „Ekshumācija” un „Kumeļa gadi” (1993), kā arī Agates Nesaulas „Sieviete dzintarā” (1997), Margitas Gūtmanes „Vēstules mātei” (1998) un Sandras Kalnietes „Ar balles kurpēm Sibīrijas sniegos” (2001) ir tie autobiogrāfiskie darbi, kas tiek visvairāk apskatīti latviešu pētnieču darbos, kārtējo reizi akcentējot sieviešu rakstību un pieredzi, par kuru līdz 1991. gadam nebija iespējams runāt. Reizē ar feministisko skatījumu aktualizējas postkoloniālais – daļa no rakstniecēm vēsta arī trimdas, emigrācijas, izsūtījuma pieredzi.

Latviešu autobiogrāfijas pētniecībā jānorāda arī cits pētījumu skatu punkts – dzīvesstāstu pētniecība. Viena no dzīvesstāstu pētniecēm I. Garda-Rozenberga akcentē: „Dzīvesstāsts vērtējams kā starpdisciplinārs naratīvs, kas piedāvā dažādas pētījumu paradigmas – autobiogrāfisko, vēsturisko, sociālo, psiholoģisko, lingvistisko u. c. Respektīvi, jautājums, kā aplūkot dzīvesstāstu, atkarīgs no pētnieka skatu punkta un pētāmā objekta definējuma.” (Garda-Rozenberga, 2011, 110) Šis ir viens no vissaprotamākajiem dzīvesstāsta skaidrojumiem, kā arī var uzskatīt par vienu no atbilstošākajiem, koncentrējoties latviešu dzīvesstāstu pētniecības aspektā. Jāatzīmē, ka Latvijas tradīcijai atbilstoša ir mutvārdu dzīvesstāstu pētniecības sfēra. Kopš 1992. gada Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūtā ir pētniecības virziens „Nacionālā mutvārdu vēsture”.

Katrs no nozares pētniekiem pievērš citādu skatījumu mutvārdu vēstures izziņai, piemēram, kultūras socioloģe Dagmāra Beitnere vairākos pētījumos akcentē vācu sociologa Niklasa Lūmana (*Niklas Luhmann*) sistēmteorijas pieeju, kas sabiedrību izprot kā komunikācijas apli, veidojot „sevis aprakstus, kuri ietekmē sociālās pārmaiņas” (Beitnere 2007, 49). Gandrīz visos gadījumos, ar reti izņēmumiem, tiek akcentētas sociālo zinātņu teorijas un pētījumu metodes.

Latviešu autobiogrāfiskās pētniecības vēsturē jāatzīmē, ka sociālās zinātnes šo sfēru, lai arī to mazliet transformējot un skatoties no sev aktuālām pozīcijām, tomēr ir apguvušas plašākā un teorētiskākā diapazonā, interesējoties gan par latviešu autobiogrāfisko naratīvu (Kaprāns 2012, 65-72), gan par pieredzes attēlojumu dzīvesstāstos u.c. Tikmēr latviešu

---

⁷ jēdzienam nav norādīts lietojums oriģinālvalodā

literatūras pētījumi, kas visvairāk akcentē to pašu periodu – pēcpadomju laiku, izvēlās femīno un trimdinieku motīvu kā galvenos autobiogrāfisko darbu pētāmos jautājumus, gandrīz neaplūkojot autobiogrāfijas kā literatūras žanra pozīciju. Turklāt līdz šim brīdim npublicētām autobiogrāfijām pievērsās Arturs Priedītis savā disertācijā un monogrāfijā „Mans Rainis: rakstu krājums”(1996) un A. Andžāne un maģistra darba autore savos bakalaura darbos.

Autobiogrāfiskās rakstības attīstība, kā redzams šajā nodaļā, ir ar plašu un ilgu vēsturi. Problēmjautājumi rodas, sākot ar attīstības apgūšanu – gandrīz visi pētījumi par vēsturisko attīstību aktualizē līdzīgus periodus, problēmas un tās evolūciju laika gaitā, tomēr izvēlas akcentēt mazliet atšķirīgas nianšes, kas sarežģī gan pētījuma, gan secinājumu procesus. Attīstoties rakstībai, progresē arī dažādi paveidi, kuriem galvenās īpašības ir līdzīgas. Kā arī autobiogrāfija izvēršas par segkonceptu dažādiem autobiogrāfijas žanriskajiem paveidiem. Attīstoties autobiogrāfijai ne tikai kā pētniecības nozarei, bet arī kā literatūras žanram, tā robežas kļūst neskaidrākas. Žanrisko problēmu risināšanu izstumj divi faktori –, pirmkārt, otrā modernās kritikas viļņa pētnieki, akcentējot 20. gadsimta svarīgākās teorētiku atziņas, sāk analizēt vairākus svarīgus konceptus autobiogrāfijas pētniecībā jaunāko pētījumu prizmā, otrkārt, jēdziena autobiogrāfija vietā sāk plašāk izmantot dzīves rakstīšanu (*life writing*), kas neakcentē žanriskās piederības paradigmu kā būtisku.

Nozīmīgi bija aplūkot Latvijas pētniecības attīstību šajā jomā. Tā ir sadalījusies vairākās jomās – literatūras, sociālo zinātņu un mutvārdu/dzīvesstāstu pētniecībā. Latvijas kultūrtelpā, lai arī kādā nozarē notiktu pētījums, nav nostabilizējies, kļuvis par tradicionālu un vispārlietojamu kāds konkrēts skatījums. Top vairāki noslēgumu un promocijas darbi, publicēti raksti, taču nav vienota nojēguma, par to, kāda ir attīstības stadija autobiogrāfijām, autobiogrāfiskajai rakstībai, autobiogrāfisko žanru problēmai vai autobiogrāfiskam vēstījumam (arī mutvārdos). Kā aktuālāko un nozīmīgāko jebkurā darbā akcentē tikai Latvijas vēsturisko fonu, kura dēļ pievērsties šāda veida pētniecībai bija iespējams tikai pēc Latvijas valsts neatkarības atgūšanas. Vēsture spēcīgi un negrozāmi ir ietekmējusi latvisko pašapziņu – arī autobiogrāfiskie pētījumi tiek veikti tikai par šīs apziņas traumatisko veidošanos.

2. PĀVILA GRUZNAS DZĪVES NOTIKUMU UN RADOŠĀS DARBĪBAS APSKATS

Pāvila Gruzna piezīmju pētīšanas aspektā ir nepieciešams ieskats viņa radošajā darbībā, viņa uzskatos un tajā, ko par viņu rakstījuši tā laika kritiķi. Iepazīstoties ar rakstnieka dzīvi, tālāko nodaļu piezīmju analizē nebūs tik komplicēti uztvert akcentētās idejas un nostāju. Jāatzīmē, ka nodaļa ir veidota, mēģinot ievērot hronoloģiskuma principus, apskatot rakstnieka dzīves datus to notikšanas un darbus – publicēšanas secībā. Turklāt, līdz ar to, ka autors latviešu literatūras vēsturē ir maz aktualizēts, šī nodaļa var kalpot arī kā paplašināts ieskats P. Gruzna biogrāfijā.

Pāvils Gruzna ir dzimis 1878. gadā pareizticīgo latviešu ģimenē. Viņa tēvs Juris Gruzna ir vēlējis, lai dēls kļūtu par mācītāju. Tas gandrīz izdodas – P. Gruzna pabeidz Rīgas garīgo skolu (1889–1893) un tiek pārcelts uz Rīgas garīgo semināru (1893–1898), lai kļūtu par mācītāju. Tomēr viņam tas nešķiet saistoši; jauniešiem nepaiet garām laikmeta pārmaiņu laiks: „Visā klusībā mēs paši sevi audzinājām gluži citā virzienā. Slepna literāriskā sabiedrība „Pērkonija”, bibliotēka ar visiem latviešu autoriem, laikraksti, pašiem savs periodisks žurnāls, „Pērkonas” koris, astoņdesmito – deviņdesmito gadu nacionālā un jaunstrāvas plūsma... Viss tas mūs glāba.” (Gruzna 1924, 307)⁸ 1898. gadā viņš tiek izslēgts no Rīgas garīgā semināra par brīvdomību, pievēršanos Jaunās strāvas idejām. Šajā laikā P. Gruzna vēlas turpināt mācības Tērbatas Universitātē, taču iepriekšējo mācību pārtraukšana ir iemesls strīdam ar tēvu – viņi pārtrauc savstarpējas attiecības. (Vāvere 1994, 7) P. Gruznam izdodas realizēt savu nodomu studēt tikai 1923. gadā, kad viņš uzsāk filosofijas studijas, taču laika trūkuma dēļ tās nākas pārtraukt. (Gruzna 1924, 307-308) Pēc strīda ar tēvu P. Gruzna paliek bez finansiālas palīdzības, un tajā pašā gadā (1898) viņš kļūst par bankas ierēdni Krievijas Valsts bankas Rīgas nodaļā, kopumā, bankai mainot nosaukumus, nostrādā tur 40 gadus, spējot apvienot to ar radošo darbību. (Vāvere 1994, 7-8) Lai arī savos uzskatos un darbībās P. Gruzna nebija ierastākais bankas ierēdnis, tomēr viņa kā darbinieka kvalitātes tika novērtētas – sakarā ar bankas jubileju, viņam tika pasniegts Trīszvaigžņu ordenis. (Vāvere 1992, 17)

Mācoties garīgajā seminārā, P. Gruzna ir dziedājis korī. 1902. gadā kvartetā ar Paulu Saksu, Pāvelu Jurjānu un Jāni Kornetu ierakstīja vienu no pirmajiem latviešu mūzikas skaņu ierakstiem. (Vāvere 1992, 12) Turklāt dziedāšanu, piedalīšanos koncertos kā tenors-solists un

---

⁸Citējot fragmentus, kas izdoti (vai sarakstīti un nav izdoti) pirms Otrā pasaules kara, ir ievērota autoru teikuma struktūra un interpunkcija. Labots ir tikai diakritisko zīmju izmantojums.

arī koru diriģēšanu turpina arī vēlāk. Tajā pašā laikā viņš uzsāk aktiera gaitas Jaunajā latviešu teātrī un turpina tur darboties līdz 1911. gadam. (Vāvere 1994, 8-9) Šis laiks netiek aizmirsts, viņš turpina komunicēt ar teātra un mūzikas pasaules personībām, gan arī izjūt šīs mākslas, apmeklējot izrādes un koncertus, kā arī rakstot recenzijas, apskatus un kritikas.

Pastāv versija, ka P. Gruzna pievērsies recenziju rakstīšanai krievvalodīgajā presē kopš 1898. gada. (Vāvere 1994, 10) Tomēr kā pirmo publikāciju ierasts dēvēt pārskata tipa rakstu par Ikšķiles dziedāšanas biedrības gada sapulci, kas atrodama 1904. gada „Baltijas Vēstneša” 28. numurā. Otrā P. Gruznas publikācija ir mākslas darba apskats – teātra recenzija par Gerharta Hauptmaņa (*Gerhart Hauptmann*) lugas izrādi „Vientuļi ļaudis” (*Einsame Menschen*; 1891), ko viņš publicē tā paša gada „Dienas Lapas” 42. numurā. Tā tiek iesākta ar lugas idejiskās puses un tematikas skaidrojumu, pievienojot savu raksturojumu vientulībai kā parādībai. Recenzijas iesākums ir samērā objektīvs, bet tās turpinājumā P. Gruzna pievēršas „vecu” un „jauno” pārliecību aplūkošanai, raksturojot tos kā mūrus, kuriem vēl jātiek pāri. (Gruzna 1904, 3) Turpmāk viņš bijis mūzikas, teātra un mākslas kritiķis ar pamanāmu, taču ne akadēmiski sausu stilu. V. Vāvere viņam attiecinātās atzinības no aktieriem, komponistiem, gleznotājiem u.c. atzīmē kā apliecinājumu augstajam profesionalitātes līmenim. (Vāvere 1992, 14-15) Turklāt Andrejs Upīts P. Gruznas mūzikas un mākslas recenzijās izceļ autora spēju atšķirt svarīgāko, neiedziļināties detaļās un prast spēcīgi pasniegt savu iespaidu. (Upīts 1921, 408) P. Gruznas publikācijas ir atrodamas ar dažādiem pseidonīmiem, lielākoties ar vārda un uzvārda iniciāļiem, tos dažādi savienojot un atdalot ar pieturzīmēm: P – Gr, Pe. Ge., Pe – Ge –, Pe. – Ge. –, Pe. Ge. –. Taču publicējas arī kā Baronesse fon cur Mušmirr 1913. gadā „Dienas Lapā”, rakstot humoristisko un satīra prozu ciklā „Mušas hronika”, un 1914. gadā kā Onufrijs, arī publicējot humoristisko un satīra prozu. Vēlāk daļa P. Gruznas (Pe—Ge) satīrisku tēlojumu sakopoti krājumā „Qui pro quo” (1922).

Kā recenzents viņš, var teikt, ir darbojies visu turpmāko laiku pēc pirmā apskata publicējuma. Protams, ka ir bijušas zināmas pauzes recenziju, apskatu un kritiku rakstīšanā, piemēram – kara laikos, kā arī pārtraukumi pēc 1932. gada, kad viņš ir atteicies strādāt par recenzentu mūzikas sadaļā žurnālā „Domas” un par teātra – „Sociāldemokrātā”, uzsverot, ka viņš nepildīs obligāto prasību – iestāšanos partijā, lai varētu turpināt rakstīt „Sociāldemokrātam”. (PG. 184.lpp) Taču, lai arī daudz mazākā apmērā, bet ir publicētas recenzijas arī pēc 1932. gada.

1905. gada revolūcijas iespaidā P. Gruznam „sirds kusa izteikties, mest arī savu vārdu dzirkstošā revolūcijas vilnī”.(Gruzna 1924, 310) Šajā gadā viņš pievēršas rakstniecībai, un publicē pirmo stāstu „Migla” „Dienas Lapas Feļetona pielikumā” 125. numurā, periodā, kad Janis Jansons ir „Dienas Lapas” redaktors, jo tieši viņš ir “atradis viņā [P. Gruznā] stilistu”.

(Gruzna 1924, 310) Turpmāk P. Gruzna ir rakstījis īsprozas darbus, feļetonus, lugas un veidojis dramaturģijas. Brāļu Kaudzīšu romāna „Mērnīeku laiki” (1911) un Augusta Deglava romāna „Rīga” (1926) dramaturģijumi ir atzīti par nozīmīgākajiem.

Rakstīšanas sākumposmā ir iekļāvis modernisma virziena iezīmēs, piederējis pie mākslinieku-literātu „dzelmes” grupas. Bijis viens no epatējošākajiem autoriem, atļaujoties rakstīt par tabu tēmām, piemēram: par zoofiliju stāstā „F.” (1907), pedofiliju „Ēnu iela” (1910), nekrofilijas iezīmēm „Vampīrs” (1906). Daudzos citos P. Gruznas īsprozas darbos līdz Pirmajam pasaules karam vērojama tieksme pārsteigt lasītāju, sākotnēji ar dekadentisku un simbolistisku, vēlāk ar modernistisku iezīmju pieejām daiļdarbos. A. Upīts apskatā par 1906. un 1907. gada prozu P. Gruznu atzina par vienu no oriģinālākajiem tā laika rakstniekiem, pārspējot arī Viktoru Eglīti (Upīts 1957, 604), vienu no pirmajiem un populārākajiem latviešu literatūras modernizētājiem. Līdzīga doma tiek turpināta „Literatūras pārskatā” par 1911. un 1912. gadu, pieminot, ka P. Gruzna ir oriģinālāks savos pārdzīvojumos. Tomēr svarīgākais, ko akcentē A. Upīts, ir anekdotiskuma aspekts: „Anekdotiskais skelets ir samanāms visos Gruznas tēlojumos.” (Upīts 1958, 495) Šādā skatījumā P. Gruzna nav raksturots nevienā citā literatūrzinātnieka rakstos, apskatos un kritikās.

Latvijas literatūras vēstures „dekadentiskajā” posmā P. Gruzna ir bijis tiešām viens no pamanāmākajiem, taču viņš ir rakstījis arī mazāk kategorisku īsprozu, latentām modernisma iezīmēm, drīzāk to izmantojot vēstījuma strukturēšanā un protagonistu izvēlē.

Iespēja, lai varētu sapulcēties ar domubiedriem, ir vienmēr bijusi P. Gruznam aktuāla un nozīmīga. Turklāt svarīga bijusi vienota vieta, kur aiziet, satikties, kopīgi pasēdēt. Kādu laiku šim mērķim kalpoja arī viņa paša dzīvoklis – kas bija pulcēšanās vieta „dekadentiem” (Vāvere 1998a, 279) Tādējādi nepārsteidz viņa palīdzība „Jenovka Kazarova Kachetijas dabīgo vīnu pagraba” tapšanā Teātra bulvārī 8, ko atvēra 1912. gadā. Tā esot bijusi mākslinieciska vide ar bohēmisku atmosfēru. Pēc Pirmā pasaules kara pagrabs atradās Mazajā Monētu ielā, taču tam trūka „tās” Teātra ielas gaisotnes. (Banga 2002, 64) Dekadentiska, bohēmiska izjūta tika postulēta ne tikai rakstītajos darbos, bet arī pielāgota dzīves veidā. Latvijas kultūrtelpā esošās dekadentiskās iezīmes netika novestas līdz savu darbu maksimālajam izdzīvojumam dzīvē, kā vērojams Sudraba laikmeta mākslinieku pieredzē, no kuriem latviešu modernisti iedvesmojās.

Kardināli atšķirīgi gan no P. Gruznas īsprozas, gan no romāniem ir garstāsti „Dzērājs” un „Svētlaimīgo sala” (abi „Domas” 1913). „Dzērājā” tiek veidots vēstījums, kurā alkohola lietošana ir principa lieta. Tā tiek nostādīta augstākā līmenī, veidojot sadursmi starp individu un sabiedrību. Darba noslēgumā pārņem vientulības sajūta – sludinot savu taisnību, protagonistis sagrauj citu cilvēku dzīves, kā arī, protams, savējo. Savukārt „Svētlaimīgo salā”

tiek radīta no ār pasaules nošķirta vide, kurā dzīvo „pēc tēvu likumiem”. No garstāstiem daudz populārāka un kvalitatīvāka ir atzīta „Svētlaimīgo sala”, kas „pieskaitāma jaukākiem mīlestības tēlojumiem latviešu literatūrā”. (Rudzītis 1936, 250) Garstāsta nodaļu apzīmējumam izmantoti mūzikas termini, vārdu kārtības kompozīcija rada dzejai līdzīgu iekšējo ritmu. (Vāvere 1998b, 324-325; Vāvere 1994, 15-16) Savā ziņā šis garstāsts ir izveidots kā Ēdenes dārzs, no kura tiek izraidīti mīlnieki-laulību pārkāpēji. Vienā gadā publicētie garstāsti šķietami izvirza pretējas kvalitātes, no kuriem viens tiek ļoti atzinīgi vērtēts. Taču abos tiek pārkāptas sabiedrības normas, atšķiroties tam, kā tas tiek pasniegts.

Pirmā pasaules kara laikā P. Gruzna kopā ar citiem bankas ierēdņiem tiek pārcelts Krievijā uz Tulu. (Vāvere 1997, 8) Visticamāk aizbraukšana bijusi 1915. gada otrajā pusē, iespējams gada nogalē. Par to nav precīzu ziņu, taču gandrīz visas P. Gruznas publikācijas ir 1915. gada pirmā pusgada laikā, no 1916. gadā trim publikācijām, starp kurām tikai viena ir gada sākumā, atspoguļojot recenzijā notikumu, kas bija noticis 1915. gada 24. septembrī. Kamēr P. Gruznas proza ar pārtraukumiem ir publicēta gandrīz visa gada garumā. 1920. gadā, atgriežoties Latvijā un šķērsojot robežu, viņam tiek atņemti visi manuskripti: „Nav man žēl, ka lielnieki uz robežas man atņēma visu, ko es gadiem biju krājis un Krievijā par pieciem gadiem no jauna uzrakstījis. Es uzrakstīšu atkal no jauna (...).” (Gruzna 1924, 313) P. Gruzna Krievijā ir strādājis bankā un noprotams, ka ir daudz rakstījis, taču konkrētāku ziņu par šo laika periodu nav.

Lielākā daļa autora īsprozas ir „izmētāta” periodikā, taču ir arī divi publicēti stāstu krājumi „Žults” (1921) un „Dzīves teiksmas” (1946). „Žults” ir apkopoti stāsti par latviešu bēgļu gaitām Pirmā pasaules kara laikā Krievijā, revolūcijas laiku un atzīmētas arī ēnas puses Latvijas valsts pirmo gadu politiskajā un sabiedriskajā dzīvē. Jānis Rudzītis akcentē P. Gruznas fābulas, to dažādību un spilgtumu, tomēr dažos stāstu fragmentos viņa vēstījums neatbilst psiholoģiskai patiesībai. (Rudzītis 1936, 250, 252) Krājumā ir klātesoši sociālie motīvi, vērojams, ka autors pievēršies reālisma iezīmētam vēstījumam. Tomēr tas nenozīmē, ka visi stāsti ir vienveidīgi, tajos vērojama daudzveidība gan sižeta izvēlē, gan notikumu attīstībā, lai arī neapšaubāmi, ka viss krājums ir drūmās noskaņās. Savukārt „Dzīves teiksmas”, trimdā rakstītais krājums ar vēsturiskiem motīviem un ilgām pēc mājām, arī ir daudzpusīgs, piemēram, tajā ir arī teiksmaini filosofiska rakstura darbi. (Vāvere 1994, 17-18) Šiem diviem krājumiem kopīgais ir tas, ka abi sarakstīti pēc pasaules kariem, taču tiem ir vairākas atšķirīgas iezīmes. „Žults” ir rezultāts tam, ka P. Gruzna ir atgriezies atpakaļ Latvijā, un viņam ir nepieciešams padalīties ar redzēto un piedzīvoto, spējot saglabāt kritisku redzējumu. Savukārt „Dzīves teiksmas” vairs nepievēršas kara radītajai traumatiskajai

pieredzei. Distancējoties no tās, tiek izvēlēti vēsturiski motīvi. Krājums tiek rakstīts svešumā, turklāt visticamāk apzinoties, ka nekad vairs atpakaļ nenokļūs.

Pēc stāstu krājuma „Žults” autors publicē romānu par nacionālās valsts reliģijas izveidošanu, kas sintezēta kopā ar nelatviskām tradīcijām, piemēram, asins pilienu upurēšanu. Romāns „Pēdējais latavis” (1926) ir bagāts ar idejām, taču J. Rudzītis uzsver, ka tā ir „nedisciplinēta fantāzija”. (Rudzītis 1936, 250-251) Jāpiebilst, ka tas ir autora savdabīgākais darbs, salīdzinājumā iekļaujot arī modernistiskā periodā sarakstīto.

Kā minēts ievadā, latviešu literatūras vēsturē Pāvils Gruzna ir saglabājies kā romānu „Bursaki” („Domas” 1914; grāmatā ar otro daļu 1928) un „Jaunā strāva” (1946) autors. Šie romāni norāda uz P. Gruznas vēlmi un noslieci dokumentēt sevis piedzīvoto. Kā tika atzīmēts arī bakalaura darba pētījumā – dokumentēšanas dziņa atbalsojas gan viņa darbos, gan arī piezīmēs. (Orehova 2013, 5) Romānā „Bursaki” P. Gruzna savu alter ego ir atveidojis ar Viktora Rasas vārdu. (Vāvere 1994, 19) Tajā tiek attēlota garīgā semināra dzīve, īpaša uzmanība pievērsta gan jaunās latviešu inteliģences, gan personīgajai izaugsmei. Pirmā daļa ir ar biogrāfiskiem faktiem – par bērnību un jaunību, tā tiek atzīta par romāna labāko daļu; savulaik tika atzinīgi vērtēta kritiķu vidū. Savukārt romāna otrā daļa ir drīzāk publicistiska un mērķtiecīga protagonista cīņā par pareizticīgās baznīcas reformāciju, kas romānā mijas ar protestu pret pārkrievošanas tendencēm. Šī romāna dēļ P. Gruzna ir izpelnījies baznīcas pārmetumus (Vāvere 1998b, 308-309) Lielākoties viņa literārie darbi ir bez izteiktas varoņu valodas individualizācijas, taču romāns „Bursaki” ir noteikti izņēmums. Romāns „Jaunā strāva” vēsta par bohēmu Latvijā gadsimta sākumā, kurā pats Gruzna bija visnotaļ pamanāma persona. Viņš apraksta notikumus no sava alter ego Anzurga (Gruzna – lasīt, sākot ar galotni). P. Gruznam tiek pārmesti arī „sodomājumi” un notikumu aprakstu sagrozīšana, lai arī romānam ir saglabājusies dokumentāla vērtība. (Vāvere 1994, 21-22) Abi romāni kā literāri darbi ir vērtības, kas spējušas saglabāt netveramo laikmeta gaisotni, lai gan faktoloģiskajā materiālā nevajadzētu tiem pilnībā uzticēties.

Dramaturģijā augstākā mākslinieciskā vērtība, kā atzīmē J. Rudzītis, ir P. Gruznas lugai „Ziedu grava” (1922), ko viņš ir salīdzinājis ar Rūdolfu Blaumaņa lugu „Indrāni” (1904), to pamatojot ar abās lugās notiekošo sadursmi starp veco un jauno. „Ziedu grava” ir bijusi viena no visvairāk iestudētajām lugām Latvijā, satura un aktualitātes dēļ, stāstot par agrārreformas notikumiem. Izmantojot savu pieredzi un pārzinot skatuves darbību, P. Gruzna savas lugas ir pielāgojis vienkāršām skatuvēm, tādējādi diemžēl neizmantojot visas skatuves iespējas. (Rudzītis 1936, 251-252) Toties tādā veidā panākot, lugu izrādīšanu arī mazās skatuvēs. Brīvdabas izrāde „Ugunskrusta zemē” (1935) ir viena no retajām autora lugām, kas nepievēršas sabiedrībā aktuālajiem jautājumiem, bet gan vēsturiskajiem notikumiem.

Dramaturģijas pieejā viņš turpina reālisma tradīcijas latviešu teātrī, bieži izvēloties sociāli iekrāsotus motīvus. (Vāvere 1994, 24) Lielākoties literatūrzinātnieku starpā P. Gruzna ticis raksturots kā sociālais, arī kā sabiedriskais rakstnieks. Tas nav pārsteidzoši, jo viņš bija sociālistiski noskaņots, piederējis pie literātu „kreisā spārna”. Atšķirībā no Andreja Upīša un Andreja Kurcija, viņš laicīgi aptvēris draudošo teroru, turklāt „politiskos uzskatos būdams kreisi noskaņots, viņš [P. Gruzna] tomēr kolēģu starpā atturas no jebkura politiska strīda.” (Vāvere 1993, 139) Pārlicēbas dēļ, ka sociālisms nav labākais latviešu tautai, viņš pārtrauc kontaktēties ar iepriekš minētajiem rakstniekiem. (Vāvere 1992, 16-17) Uzsverot sociāldemokrātiskās idejas savos darbos, viņš spēj saglabāt kritisku spriestspēju un izvēlas palikt ārpus jebkuras politiskās partijas.

Jebkura autora kontekstā ir svarīgi izprast kopējās literārās darbības, stila un iezīmju nianšes. Vadoties pēc paša P. Gruznas atzinumiem, tad viņš nav piederīgs nevienam stilam, skolai vai virzienam. Viņš uzskata, ka ir jāmeklē māksla pašam sevī, un katram tas jāļauj darīt patstāvīgi. (Gruzna 1924, 311) Tie daži, kas ir rakstījuši par P. Gruznu, uzsvēruši viņa piesaisti pie impresionistiem, viņa rakstības stilu – ar impresionistiskām iezīmēm: „Viņš [dzelminieku grupā] parādījās kā impresionists vārda vistiešākā nozīmē (..)”. (Jēkabsons 1928, 81), „Viņa stils norauts, dzīvs, impresionistisks.” (Zeiferts 1934, 465), „(..) ārējais stils un kompozīcijas īpatnības ļauj viņu saukt par impresionistu. Sevišķi te jāatzīmē „Svētlaimīgo sala” kā viens no zīmīgākajiem impresionisma paraugiem latviešu literatūrā.” (Rudzītis 1936, 253), „Tādi autori kā Jānis Akuraters, Kārlis Štrāls, Pāvils Gruzna u.c. kļuva par latviešu romantiskās, neoromantiskās, impresionistiskās prozas veidotājiem.” (Vāvere 1998b, 317); „Tiešām! — Gruzna ir stilists.” (Rudzītis 1936, 252-253) Blīvais citātu uzskaitījums atklāj ne tikai literatūrzinātnieku ļoti līdzīgos uzskatus, bet šī autora kontekstā arī vienus no svarīgākajiem rakstiem par viņu un viņa daiļradi, jo nedaudzajos citos rakstos notiek lielākoties izvairīšanās no kategorizācijas vai šī jautājuma apiešana kopumā.

P. Gruznas valodas lietojums bijis aktuāls jautājums kritiķu rakstos. Kā svarīgāko parasti akcentē spēcīgās redzes un dzirdes gleznas, savdabīgo valodas izjūtu, kā arī to, ka viņš nav rakstījis labā literārā valodā, tā bijusi piesārņota ar rusicismiem un krievu valodas konstrukcijām. Jāņa Endzelīna, viena no nozīmīgākajiem latviešu valodniekiem, norādījumus P. Gruzna dēvēja par „valodniecisko teroru” (Vāvere 1994, 24). Tā norādot nevis nezināšanu, bet savu pozīciju – valodniekus viņš uzskatīja par valodas ierobežotājiem.

Diemžēl ir vairāki darbi, kurus P. Gruzna nav paspējis pabeigt. Svarīgākais romāns ir „Mamona gaitnieki”, kas izdevēja Anša Gulbja pamudinājumā, iesākts 1939. gada Ziemassvētkos. Romānu pabeidz Oļģerts Liepiņš un izdod ASV 1978. gadā. Tas balstīts P. Gruznas vērojumos, kas sakrāti strādājot bankā, kas ticis raksturots kā pateicīgs dažādu

cilvēku pētniecības avots; kā arī viņš bija iecerējis veidot triloģiju „Jaunās strāvas”, kas būtu sastāvējusi no: pirmās daļas “Jaunās strāvas”, otrās – “Dekadences mutulī” un trešās – “Kalnā kāpēji”. Kā arī viņš bija gribējis apkopot tēva atstāto dienasgrāmatu, kas palikusi rokrakstā. (Vāvere 1992, 13, 19, 21) Nepabeigtie darbi, kā arī abi sarakstītie romāni akcentē viņa tieksmi rakstīt autobiogrāfiskā vēstījuma stilā. „Mamona gaitniekos” un triloģijā tiktu vēstīts par savā dzīvē pieredzēto, balstoties savā laikmeta un notikumu redzējumā un interpretācijā. Turklāt zīmīga ir viņa vēlme apkopot sava tēva dienasgrāmatu. Redzams, ka P. Gruzna autobiogrāfiskos notikumus bija paredzējis sintezēt literāros darbos.

P. Gruzna visu dzīvi ir sevī apvienojis duālismu starp pedantisko ierēdni un mākslinieka dabu, pats par to izsakās: “(...) bet interesants ir šis duālisms, šī sevis sadalīšanās. Dzīvot divas dzīves...” (Gruzna 1924, 309) Šo savu atziņu viņš raksta 1924. gadā, droši vien neapzinoties, ka tā tiks pavadīta visa dzīve. Viņa sašķeltība nav modernisma laikmeta sludināta klišeja, bet ikdiena – atbildīgs darbs bankā, darbošanās teātrī un redakcijā, rakstīšana, P. Gruznas nenogurstoša piedalīšanās dažādos kultūras notikumos. Beidzot sagaidītā pensija, kurā rakstnieks iziet tikai 1938. gadā, domājot, ka varēs pilnībā pievērsties literārajai darbībai. Tomēr vēsturiskie notikumi iekārtoja autora dzīvi tā, ka 1940./1941. gadā viņš, izmantojot savas krievu valodas zināšanas, nodarbojies ar tulkošanu. Vācijas okupācijas laikā viņš strādājis Kultūras un sabiedrisko lietu departamenta Teātra nodaļā kā dramaturgs-referents. (Vāvere 1997, 14) Kopā ar iestādes darbiniekiem 1944. gadā nogalē P. Gruzna dodas trimdā uz Vāciju, atstājot Latvijā savu sievu, aktrisi Nadju, un meitu, aktrisi un dziedātāju Ņinu, (Vāvere 1997, 14) un nonāk Flensburgā, Mirvikas nometnē. (Vāvere 1992, 18)

Pēc sievas nāves, atrodoties Vācijā, viņš apprecas otru reizi ar dzejnieci Martu Degaini (Brambergu). Aktīvais rakstīšanas process neapstājas, nozīmīgākais, kas top trimdas laikā, ir viņa romāns „Jaunā strāva” un stāstu krājums „Dzīves teiksmas”. Imants Sakss it kā starp citu atzīmē: „Vienreiz viņš man ļāva ieskatīties savā privātā dienas grāmatā (..)” (Sakss 1987, [b.lpp]), kas norādā, ka vēlme turpināt dokumentēt notiekošo neizzuda arī pēc 1940. gada, kad tiek pārtraukta šajā darbā analizēto piezīmju rakstība. Viņš arī raksta savu autobiogrāfiju krājumam „Trimdas rakstnieki. Autobiogrāfiju krājums I daļa” (1947). Tajā ir vairākas faktoloģiskas kļūdas, piemēram, viņš norāda, ka pirmo stāstu „Migla” ir publicējis 1904. gada vasarā; nosaukumu savai darba vietai vācu laikā raksta šādi „Latvijas pašvaldības Mākslas departamentā kā referents-dramaturgs” (Gruzna 1947, 95-96). Protams, ka šajā laikā, P. Gruznam nebija pieejami materiāli, dokumenti un pieraksti, kas izskaidro šīs kļūdas.

Turklāt vācu varai, tāpat kā padomju, bija raksturīgs sarežģīts pārvaldes sistēmas aparāts, tādējādi ir noprotams, kāpēc P. Gruzna un V. Vāvere sauc vienu departamentu dažādi.⁹

Var uzskatīt, ka A. Upīts, turpinot paust ļoti līdzīgus uzskatus par P. Gruznu arī savā „Latviešu literatūrā” (1951), daļēji ir viņu aizstāvējis, ievietojot vērtētājos jeb kritizētājreālistos, pieminot, ka tikai gadījuma dēļ Gruzna „iekritis dekadences purvā” (Garjāns 1990, 194). Šādu izvirzījumu apstrīd Latvijas Padomju Savienības Republikas Zinātņu Akadēmijas Valodas un literatūras institūta zinātniskās padomes sēdē esošie, īpaši Arvīds Grigulis: „(..) par Gruznu runā kā par rakstnieku – par šo ķēmu, ākstu, deģenerātu latviešu dzejā. (..) kas bija, kas rakstīja par to, ka notiek orgijas ar sugas ķēvi – tas bija Gruzna.” (Garjāns 1990, 194) Kā zināms, A. Upīts nav klātienē piedalījies šajā sapulcē, vēlāk, lasot stenogrammu, atzīmējis nozīmīgākās domas ar sarkano zīmuli, ar zilo – pretējās. Rindkopā, kas veltīta P. Gruznas jautājumam, ir atzīmes tikai ar zilo zīmuli, kas liecina, ka viņš nav piekritis A. Grigūļa paustajai un citu klātesošo atbalstītajai domai.

Kā radošais darbinieks un rakstnieks, kurš emigrēja, viņa darbi netika izdoti, pārīzdoti un izzuda no grāmatu plauktiem. Padomju periodā P. Gruzna pieminēts tikai enciklopēdiska rakstura darbos, akcentējot viņa dekadentisko un pagrimušo rakstības stilu. Šādos izdevumos netiek pievērsta uzmanība citai radošajai darbībai vai, piemēram, citiem literārajiem darbiem. P. Gruzna ir viens no daudzajiem 20. gadsimta sākuma latviešu rakstniekiem, kas ir maz zināms un pētīts. Mūsdienās lielākā daļa viņa darbu, kā arī viņa vārds ir palicis pagātnē, jo rakstnieks mira trimdā – iemesls, kas Padomju savienības telpā lika daudzus vārdus izsvītrot no vēstures, kā arī neatkarīgās Latvijas valsts laikā nav izdevies atjaunot autora vārdu latviešu literatūras vēstures ainā.

---

⁹ Kā cits iespējamais variants ir – Zemes pašpārvaldes Izglītības un kultūras ģenerāldirekcijas Kultūras un sabiedrisko lietu departaments

3. PĀVILA GRUZNAS AUTOBIOGRĀFISKO PIEZĪMJU STRUKTŪRA

Maģistra darbā pieteiktais un bakalaura darbā jau daļēji apskatītais pētāmais avots sastāv no piecām kladēm, kas rakstītas no 1932. gada 1. janvāra līdz 7. aprīlim 1940. gadā. Šis datums ir norādīts 863. lapaspusē, kas ir pēdējā datētā, taču tam seko vairākas izplēstas lapas. Priekšmeta aprakstā, kas atrodas RTMM krātuvē, norādīts, ka trūkst 65 lapas, kā arī, ka rakstīts ir līdz 1940. gada martam. (Kol. nos. Pāvils Gruzna., Inv. Nr. 73082) P. Gruzna ir veicis numurēšanu klažu atvērumu labo pušu augšējās pusēs, tomēr ieraksti veikti arī atvērumu kreisajās pusēs, kas visbiežāk ir komentāri labās puses ierakstiem, tomēr samērā bieži tie ir patstāvīgi ieraksti. Turpinot bakalaura darbā izmantoto pieeju – turpmākajā tekstā kreisās puses ieraksti tiks atzīmēti ar „x-1”, kur „x” ir P. Gruznas numurētais lapaspuses numurs labajā pusē. (Orehova 2013, 4)

Bakalaura darbā autobiogrāfiskās piezīmes tika aplūkotas kultūrvēsturiskā skatījumā, akcentējot laikmeta raksturīgākos kultūrprocesus – literatūras, teātra, mākslas dzīvē –, kā arī raksturīgākās laikmeta kultūrpersonas. Katra no nodaļām tika iedalīta, akcentējot pēc iespējas detalizētāku materiālu daļījumu. Iepriekš apskatītais laika posms no 1. janvāra 1932. gada līdz 15. maijam 1934. gadā kopumā aptvēra 398 numurētas lapaspuses.

Šajā darbā P. Gruznas autobiogrāfiskās piezīmes tiek apskatītas un analizētas žanriskuma aspektā, akcentējot to žanrisko piederību, tādēļ apskatītas tiks visas piezīmes pilnā to apjomā. Taču, ja bakalaura darbā nepilnais apjoms „mudināja neizteikt pārsteidzošus vispārinājumus un pievērsties detalizētākai faktu apskatei” (Orehova 2013, 42), tad šajā pētījuma pretēji – notiek koncentrēšanās vispārinājumos, kopīgo iezīmju meklēšanā, nevis detalizētos faktu aprakstos.

Tādējādi ir būtiski akcentēt P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju uzbūves raksturojumu, aplūkot periodus, kuros ir visvairāk ierakstu, piezīmju klažu uzsvērtos motīvus, to iespējamās iemeslus un sasaisti ar rakstnieka dzīves notikumiem.

Bakalaura darbā apskatītajās piezīmēs P. Gruznam dominējošā bija vēlme dokumentēt laikmetu, taču turpmākajās kladēs kļūst arvien pamanāmāka autora tieksme rakstīt personīgas dabas ierakstus, akcentējot personīgos pārdzīvojumus. To ietekmē gan Kārļa Ulmaņa apvērsums, kad rakstnieks nejutās droši savu sociāldemokrātisko uzskatu dēļ, gan arī gads, kad P. Gruzna ir pensijā, un dažādi citi notikumi, kas turpmāk tiks atspoguļoti.

Autobiogrāfisko piezīmju struktūra tiks raksturota ar trīs apakšnodaļu palīdzību: pirmajā apakšnodaļā tiks aplūkota piezīmju uzbūve, mēģinot sistemātiski iedalīt un skaidrot autora pieeju atšķirības laika gaitā, otrajā – uzsvars būs personību raksturojošās iezīmēs, iekļaujot tajās rakstnieka svarīgākos skatu punktus. Savukārt trešajā apakšnodaļā tiks norādītas

marginālās tēmās, kuras P. Gruzna ir izvēlējis rādīt kā laikmetu raksturojošas iezīmes nākotnes piezīmju lasītājam.

3. 1 Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju uzbūves raksturojums

Nodaļas ievadā tika vispārīgi aprakstīts piezīmju apjoms, daudzums un rakstīšanas laika posms – 863 lapaspuses 5 kladēs, laikā no 1932. gada 1. janvāra līdz 1940. gada 7. aprīlim. Kā arī akcentēts tika tas, ka autors veicis lapaspušu numerāciju tikai klažu atvēruma labajā pusē. Tomēr, veicot piezīmju rūpīgu analīzi pilnā to apjomā, kas nebija iespējama bakalaura darbā noteiktā perioda ierobežojuma dēļ, ir iespējams un nepieciešams izveidot avota raksturojumu. Tas ir būtiski gan vispārinātā maģistra darba žanriskā skatījuma dēļ, gan arī avota analīzes pilnvērtīgākam pētījumam. Turklāt piezīmju žanriskajai noteikšanai ir svarīga arī autora iesaiste un (hipotētiskie) iemesli ierakstu veikšanai un to informācijas atasei.

Nav zināms iemesls, kādēļ P. Gruzna ir uzsācis piezīmju veikšanu. Taču viņam jau sākotnēji ir bijis skaidrs, ka tās būs piecas klades, jo, iesākot noslēdzošo, tā tiek dēvēta par pēdējo daļu.

P. Gruznam bija raksturīgi vēlāk veikt komentārus saviem ierakstiem, visticamāk tādēļ tika atstātas tukšas atvērumu kreisās lapaspuses. Bieži pie ierakstiem tika norādītas lapaspuses, kurās šī tēma ir jau bijusi vai būs turpmāk apskatīta, ko autors noteikti veicis pēc kāda ieraksta noslēgšanas, kurā tika runāts par iepriekš aizsāktu tēmu. Pie viena no ierakstiem ir pierakstīts komentārs, blakus norādot „1942. gada 2. janvāris”, atzīmējot, kad ir radusies papildu informācija. (PG. 386. lpp) Tas nozīmē, ka no piektās klades izrautās piezīmes ir ilgušas vismaz vēl nepilnus divus gadus pēc pēdējā ierakstā, kas saglabājies līdz mūsdienām. Iespējams, dodties trimdā, P. Gruzna bija sapratis, ka Latvijas teritorijā neparedzamu laika periodu būs padomju vara un ko nozīmētu, ja tiktu atklātas viņa piezīmes, kurās varēja būt norādes par viņa darbu vācu pašpārvaldes orgānā, turklāt potenciāli arī jaunajai ideoloģijai neatbilstoši uzskati.

Šobrīd ir iespējamas tikai hipotēzes, kas ir bijis un noticis ar no piezīmēm izplēstajām lapām. Ja tiek pieņemts, ka to ir izdarījis pats autors, tad, līdz ar to, ka piezīmes tika domātas nākotnei, kā arī tādēļ, ka, braucot projām, viņa ģimene palika Latvijā, viņš bija vēlējis tās un sev svarīgos cilvēkus pasargāt. Tomēr varētu būt, ka tās lapas ir izplēsis kāds cits, nenoskaidrotu iemeslu dēļ. Diemžēl šobrīd tiek piedāvātas tikai dažādas hipotēzes bez konkrētas atbildes.

Visām kladēm jeb piezīmēm kopumā ir raksturīgs ironisks rakstības stils, lielākoties katra ieraksta datējums, potenciālā lasītāja uzrunāšana, atsaukšanās uz saviem ierakstiem,

pierakstot lapaspusi/-es, kur šī tēma ir bijusi minēta iepriekš. Kā arī raksturīgi ir ielīmēt piezīmju klažu lapās dažādus laikrakstu un avīžu rakstus, bieži norādot atsauci izmantotajam avotam. Dažkārt tiek piedāvāti dažādu periodisko izdevumu skatījumi uz kādu no notikumiem. Tiek pievienotas arī vēstules, telegrammas, ielūgumi, ieejas kartes, galda kartes, rēķini no pasākumiem, fotogrāfijas utt.

Šajā apakšnodaļā tiks raksturota katra autobiogrāfisko piezīmju klade atsevišķi, akcentējot tās struktūru, īpašas iezīmes, kā arī galveno tematisko loku, potenciāli apkopojot tam iespējamus iemeslus. Dažkārt kāds raksturojošs fakts vai pazīme netiks skaidrota uzreiz, tas notiks kādā no turpmākajām šīs nodaļas apakšnodaļām, mēģinot saglabāt faktu analīzes skatījumu.

Pirmā piezīmju klade

Kā autobiogrāfisko piezīmju pirmās klades „nosaukumu” P. Gruzna ir izvēlējis „Vakar, Šodien, Rītu”, apakšvirsrakstā jeb devīzē ņemot citātu no Cicerona runas *Pro domo sua – pro et contra* (no lat. val. *pats par sevi – par un pret*), kā arī no senkrievu valodas „Dienai vistin pietiek – viņas bārdzibas” (P. Gruznas tulkojums). Šādi autors pozicionē piezīmes – ka rakstīs par sevi tagadnē, pagātnē un arī nākotnē, taču izteikums par „dienu bārdzību” attiecināms P. Gruznas attieksmē par ikdienu – tā ir piepildīta ar visu, arī ar bargumu.

Pirmās klades rakstīšanas periods ir no 1. janvāra līdz 1. novembrim 1932. gadā. Šajā laikā ir sarakstītas 203 lapaspuses. Šo kladi P. Gruzna iesāk gada pirmajā dienā, izvēloties iezīmēt laikmeta fonu, kādā piezīmes tiek sāktas rakstīt. Pirmie ieraksti, salīdzinot ar turpmākajiem šajā un citās kladēs, ir plaši, vairāku lapaspušu garumā. Daļēji tas skaidrojams ar to, ka līdz 12. lapaspusei P. Gruzna ierakstus veic „izlaižot rūtiņu”. Ierakstā par to pašu tēmu, taču tā nākamajā lapaspusē, viņš sāk rakstīt katrā rūtiņu klades līnijā.

Visvairāk pirmajā piezīmju kladē tiek akcentēts laikmeta fons, kas ir veidojies politisku, ekonomisku, sociālu un kultūras procesu ietekmē. P. Gruzna visas klades garumā cenšas izklāstīt pēc iespējas vairāk savas zināšanas un vērojumus dažādos jautājumos un veidot kopsakarības. Turklāt viņš akcentē tā laika atpazīstamās kultūrpersonas Latvijas sabiedrībā, no kurām ar lielāko daļu ir bijis personīgi pazīstams. Mēģinot rādīt savu erudīciju dažādos tematos, P. Gruzna gandrīz vai aizmirst rakstīt par sevi – visas klades garumā ir tikai daži personīgas dabas ieraksti. Taču starp tiem ir kāds nozīmīgs, ko viņš pats nosauc par savu testamentu (PG. 34. lpp).

Otrā piezīmju klade

Otrās piezīmju klades nosaukums un apakšvirsraksti ir tādi paši kā pirmajai. Šajā kladē P. Gruzna veic pierakstus ilgāku laika periodu, kopumā gadu un septiņus mēnešus – no 1. novembra 1932. gadā līdz 1. maijam 1934. gadā, sarakstot 190 lapaspuses.

Salīdzinot ar iepriekšējo periodu, P. Gruzna pievēršas arī personīgajām iezīmēm, piemēram, samērā īsi pieminot savu ģimeni: vecākus, brāļus un māsu. Šeit arī atrodams pirmais ieraksts par personīgās dzīves problēmām, konkrētāk – strīdu ar meitu.

Tiek turpināta detalizēta piezīmju rakstīšanas pieeja, vairāk izmantojot citus elementus, piemēram, parādās daudz vairāk ielīmētu rakstu no avīzēm un laikrakstiem, fotogrāfijas, ieejas kartes, rēķini u.c. P. Gruznas vēlme dokumentēt notiekošo attīstās vēlmē dokumentēto jeb pierakstīto pamatot ar faktoloģisko bāzi un vizuālo materiālu.

Trešā piezīmju klade

Šī klade ir nozīmīga vairāku iemeslu dēļ, to var uzskatīt savā ziņā par robežposmu. Pirmkārt, tāpēc, ka bakalaura darba analīzē no šīs klades tika izmantotas dažas pirmās lapaspuses, tādējādi tā ir pirmā iepriekš neanalizētā klade, otrkārt, kas sasaucas ar iepriekš rakstīto – šajā kladē tiek atspoguļots Latvijas vēsturē būtiskais K. Ulmaņa vadītais apvērsums, treškārt, šeit P. Gruzna definē, kā viņš pats uztver sevis rakstīto: „Vienkārši te ir gadījuma piezīmes par dažādiem notikumiem politikā, sadzīvē un sevišķi mākslā. Īpaši pēdējā, kā par svarīgiem, tā nesvarīgiem gadījumiem. Dienas grāmatu vest akurāti ir ļoti garlaicīgi, un arī šabloniski. Tāpēc labāk pieturēties pie piezīmju formas. Tas būs interesantāki. Ir man pašam, jo tad jūtos nesaistīts. Ir arī tam, kas pēc lielāka laika sprīža meklēs šinī grāmatā kaut kādus kultūr-vēsturiskus materiālus.” (PG. 394. lpp) Tādējādi, no šī brīža turpmākās klades P. Gruzna dēvē par piezīmēm.

Turklāt citātā tiek akcentēts faktors, kas ir pamatā šīs nodaļas vienai no apakšnodaļām – P. Gruzna raksta lasītājam un „viņam” tiek rādīts laikmets ar visām tā nepilnībām, vēstot par to visbiežāk subjektīvā redzējumā.

Tomēr piezīmju klades beigās tā tiek nodēvēta par „memoriju un piezīmju grāmatu” (PG. 580. lpp¹⁰). Turklāt tā tiek noslēgta ar intrigu: „Vai es 30 novembrī biju uz Andrejiem, vai nebiju, un pie kā? – Par to piezīmēšu ceturtnā grāmatā.” (PG. 580. lpp) Piezīmju klades

---

¹⁰ Šeit, tāpat kā nākamajā atsaucē, norādīta pēdējā trešās piezīmju klades lapaspuse, lai gan ieraksts veidots uz klades vāka, bez numerācijas.

noslēgumā P. Gruzna nelieto konsekventi nojēgumu „piezīmes”, kas tika izvēlēts sākumā. Savukārt otrs citāts intensīvāk akcentē autora redzējumu, ka piezīmes paredzētas lasītājiem.

Šo kladi P. Gruzna raksta no 1. maija 1934. gada līdz 1. decembrim 1935. gadā, pierakstot 187 lapaspuses. Šī ir viena no visblīvākajām piezīmju kladēm, tā tikusi papildināta ar ļoti bagātīgu ielīmēto rakstu un dažādu citu materiālu apkopojumu. Šeit sākas personīgo pārdzīvojumu ieraksti, kas saistāmi ar valdības maiņu valstī, kas ir likuši P. Gruznam nedaudz apslāpēt politisko uzskatu paušanu. Turklāt šajā laikā aktualizējas problēmas ģimenes dzīvē. Pārmaiņu laiks valstī arī rakstniekam liek kļūt pašrefleksīvam, ko agrāk autors piezīmēs nav akcentējis.

Ceturtnā piezīmju klade

Tā tiek rakstīta no 1. decembra 1935. gadā līdz 1937. gada septembrim, kā norādīts avota aprakstā, taču pie pēdējā ieraksta P. Gruzna atzīmējis arī datumu, tādējādi – piezīmes veiktas līdz 12. septembrim 1937. gadā. Tāpat kā trešajā kladē, ir pierakstītas 187 lapaspuses. Šīs klades sākumā netiek izmantota pirmo divu piezīmju klažu akcentētā orientācija, bet tā paliek trešās piezīmju klades ieteiktajā virzienā, ka tās ir piezīmes. Taču iekavās norādot *memoriae*, šādā veidā uzsverot, Gruznasprāt, atmiņu un memuāru klātbūtni, kas tika akcentēta arī trešās klades noslēgumā.

Jānorāda, ka, atšķirībā no iepriekšējās piezīmju klades, šajā patiešām tiek izcelta citu personu dzīvju aprakstu kvantitāte – tiek veidoti rūpīgi un plaši ieraksti par dažādām sabiedrībā zināmām personībām, kuras P. Gruzna pazinis vai pārzinājis viņu literāro, radošo vai politisko darbību. Taču piezīmju ierakstu saturā nepazūd arī ieviestā un akcentētā pašrefleksijas klātbūtne.

Šajā kladē pirmo reizi parādās pašcenzūra – no klades ir izgrieztas 711. un 712. lapaspuses. Trūkst laika posms no 24. aprīļa līdz 7. maijam 1937. gadā. Iepriekšējais ieraksts ir par brāļa meitas nāvi. (PG. 710. lpp) Nākamais ieraksts ir par Rakstnieku pils iesvētīšanu Siguldā. (PG. 713. lpp) Nav zināms, kas bijis starp diviem pozicionējoši personīgas dabas ierakstiem, kas būtu bijis vērts izgriešanai, turklāt nav skaidrs, vai to ir darījis pats autors.

Piezīmju klades beigās tiek ierakstīts epilogs, kas iepriekš nav bijis P. Gruznas veidotajos ierakstos. Tajā viņš īsumā secina par trijiem gadiem, kas pavadīti K. Ulmaņa vadībā, kā arī norāda, ka, iesākot piezīmju veikšanu, viņš bija minējis par laikmeta eshatoloģiju, kas tomēr turpmāk nav pierādījusies. (PG. 767. lpp) Tādā veidā P. Gruzna

akcentē, ka viņa pirmajā piezīmju lapaspusē paredzētais cilvēces un pasaules gals tomēr nav piepildījies.

Piektā piezīmju klade

Šo kladi P. Gruzna iesāk pēc trīs mēnešu pauzes starp piezīmju kladēm, kas ir neraksturīgi ilgs laika periods, kad rakstnieks nav veicis ierakstus. Tā piezīmju rakstīšana tiek iesākta 4. decembrī 1937. gadā un pēdējais ieraksts ir 7. aprīlī 1940. gadā. Šajos vairāk kā divos gados, kad tiek pierakstītas 96 lapaspuses, ir ilgstošas pauzes rakstīšanā. Piemēram, kad P. Gruzna iziet pensijā (4. jūlijā 1938. gadā) (PG. 778. lpp), līdz brīdim, kad viņš atkal ir algots darbinieks (1. februārī 1939. gadā) (PG 793. lpp), tiek uzrakstītas vien 15 lapaspuses, no kurām visvairāk tiek pierakstītas decembrī un Ziemassvētkos. Turklāt iepriekšējos pētījumos par autoru nav bijušas norādes par viņa darbu Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kamerā kā zvērinātam revidentam. Pēc akcentētā darba bankā kā nākamais darba pieminējums seko tulkojumu veikšana 1940./1941. gadā. (skat. 36. lpp)

Ierakstu retumu un kodolīgumu P. Gruzna atzīmē pirmajā piektās piezīmju klades lapaspuse, norādot, ka viņš atmet dažādu izgriezumu ielīmēšanu un sāk ierakstus „tērt īsās raksturīgās piezīmēs. Bez liekiem komentāriem.” (PG. 768. lpp) Šāds viņa lēmums var būt raksturots viņa dzīves noslēguma gaidās, kuras viņš kā tādas noliedz, cerot pierakstīt kladi pilnu līdz nāvei, taču akcentē, ka „dzīvot vairs nav atlicis daudz” (PG. 768. lpp) *Memento mori* motīvs noskaņu veidā tiek arvien vairāk akcentēts šajā kladē, lai arī ir klātesošs iepriekšējās klades otrajā pusē un tās noslēgumā.

Saturiski visvairāk tiek akcentēti politiskie notikumi un Pasaules kara sākums, kas vēl netiek izprasts visos tā apmēros. Sākot ar 1939. gada noslēgumu un 1940. gada piezīmēs aptverto posmu, karadarbība vai politiskās kolīzijas gandrīz vairs netiek pieminētas.

Būtiski, ka starp numurētajām lapaspusēm viena ir izplēsta – 852., kas varētu būt sarakstīta laikā no 4. līdz 14. janvārim 1940. gadā. Iepriekšējais ieraksts ir par Aleksandru Čaku, ka P. Gruzna priecājas, ka viņš saņēmis Annas Brigaderes balvu (PG. 851. lpp), savukārt nākamais ir par Mākslas akadēmijas audzēkņu darbu izstādī. (PG. 853. lpp) Līdzīgi kā ceturtās piezīmju klades kontekstā, nav zināms vai lapu izplēsis pats autors vai kāds cits, kā arī, kurā laika periodā tas varējis notikt.

Ierakstu veidu visbiežāk nosaka apkārtējā vide un notikumi, nevis iekšēja nepieciešamība paust savas pārdomas. P. Gruznam ir nepieciešams impulss temata izvēlei – ja ieraksts ir attiecināms uz ģimenes dzīvi, tad tas noteikti ir bijis pēc kāda strīda, ja tas ir

politiska un/vai ekonomiska rakstura, tad ieraksts veikts pēc kāda vēsturiska notikuma. Ja ieraksts ir saistīts ar mākslas pasauli – tad impulss bijis no kāda pasākuma, koncerta, satiktas personas utt.

P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju rakstīšanas laika periodam, sarakstītajām (numurētajām) lapaspusēm un produktivitātes pārredzamībai tika izveidota tabula (skat. 1. tabula). Šādi ir iespējams novērot autora piezīmju veikšanas regularitāti, par pamatvienību izvēloties mēnesi, lai rezultāts būtu precīzāks, tā kā P. Gruzna visā apskatītajā laika periodā nav veicis piezīmes katru dienu.

Kā redzams, P. Gruznas piezīmju veikšanas produktivitāte ar laiku kļūst mazāka. Piezīmju rakstīšanas sākums ir visproduktīvākais, kas tika skaidrots ar entuziasmu par laikmeta liecību saglabāšanu. Savukārt pēdējās piezīmju klades produktivitātes trūkuma cēloņi ir apskatīti iepriekš. Ar nepilna procenta atšķirību un 0,4 lapaspusēm trešā piezīmju klade ir pierakstīta aktīvāk nekā otrā. To ir iespējams skaidrot arī kā vides pastiprinātiem impulsiem ierakstu veikšanai. Taču tādēļ, ka tas ir niecīgs pārākums, var secināt, ka P. Gruznas produktivitāte ar katru piezīmju kladi samazinās no 20,3 līdz vien 3,3 lapaspusēm mēnesī.

	Rakstīšanas laika periods (no – līdz)	Rakstīšanā aizņemtais laiks (mēnešos)	Lapaspuses (no – līdz)	Kopumā periodā sarakstītais lapaspušu daudzums	Lapaspuses /mēnesī	Produktivitāte no piezīmju kopējā apjoma (%)
Pirmā piezīmju klade	01.01.1932. – 01.11.1932	10	1.–203.	203	20,3	38,4
Otrā piezīmju klade	01.11.1932. – 01.05.1934	19	204.–393.	190	10	18,9
Trešā piezīmju klade	01.05.1934. – 01.12.1935	18	394.–580.	187	10,4	19,7
Ceturtnā piezīmju klade	01.12.1935. – 12.09.1937	21	581.–767.	187	8,9	16,8
Piektā piezīmju klade	04.12.1937. – 07.04.1940	29	768.–863.	96	3,3	6,2

1. Tabula

Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju produktivitāte

Iepriekš nevienos pētījumos nav bijis akcentēts P. Gruznas nenumurēto lapaspusū skaits piezīmēs – kopumā tās ir 148 lapaspuses. Līdz ar to avota apjomu veido 863 numurētās un 148 nenumurētas lapaspuses, tādējādi avota apjomu pārveidojot par 1011 lapaspusū plašu manuskriptu rokrakstā. Turklāt, ja iepriekšējās tabulas rezultāti veidoja konstantu lejupslīdi produktivitātē, tad P. Gruznas nenumurēto lapaspusū sadalījums piezīmju kladēs šādu virzību nenorāda (skat. 2. tabula).

	Rakstīšanas laika periods (no – līdz)	Rakstīšanā aizņemtais laiks (mēnešos)	Lapaspuses (no – līdz)	Kopumā periodā sarakstītais lapaspusū daudzums	Pāvila Gruznas nenumurētās lapaspusū piezīmēs
Pirmā piezīmju klade	01.01.1932.– 01.11.1932	10	1.–203.	203	54
Otrā piezīmju klade	01.11.1932.– 01.05.1934	19	204.–393.	190	16
Trešā piezīmju klade	01.05.1934.– 01.12.1935	18	394.–580.	187	30
Ceturta piezīmju klade	01.12.1935.– 12.09.1937	21	581.–767.	187	22
Piektā piezīmju klade	04.12.1937.– 07.04.1940	29	768.–863.	96	26

2. Tabula

Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju nenumurēto lapaspusū attiecība piezīmju kladēs

Pārskatāmības dēļ tabulā tika atstāta informācija par katras klades rakstīšanas periodu un sarakstīto lapaspusū daudzumu. Tādējādi tika nomainīta pēdējā kolonna, lai būtu iespējams vienoti apskatīt nenumurētās lapaspuses saistībā ar iepriekš minētajiem lielumiem.

Klažu kreisās pusēs piezīmes P. Gruzna nav veidojis vienādā apjomā – kādā reizē tās ir dažas rindas, savukārt citā tas ir pilnvērtīgs piezīmju ieraksts, kas aizņem pilnu klades lapu. Tādējādi bija nolemts neveidot procentuālu sadalījumu, lai netiku veidoti maldinoši vispārinājumi. Tomēr ir svarīgi redzēt, ka autora komentāri un papildinājumi, kā arī ierakstu turpinājumi nav atkarīgi no tā, cik ilgstoši tiek rakstītas piezīmes. Jāatzīmē, ka veidot vispārinājumu šādam P. Gruznas piezīmju izkārtojumam ir sarežģīti, jo tas ir atkarīgs no dažādiem faktoriem. Vissvarīgākais ir jāmin viņa neapzinātais informācijas sadalījums piezīmju kladēs, kas, kā minēts, lielākoties ir atkarīgs no apkārtējās vides ietekmējošajiem faktoriem, nevis iekšējās pārliecības par šādu nepieciešamību. Turklāt tas norāda, ka

produktivitātes lejupslīdē P. Gruzna turpina aktīvi komentēt savus ierakstus, papildinot tos ar papildu informāciju.

Apakšnodaļa ir veidota atbilstoši autobiogrāfisko piezīmju struktūrai, analizējot katru piezīmju kladi atsevišķi, taču mēģinot veidot autoru ietekmējošas un viņa rakstības stilam raksturīgas kopsakarības. Struktūras pārredzamībai tiek piedāvātas divas tabulas, lai būtu vieglāk orientēties informācijā par piezīmēm, kas tika apzinātas un skaidrotas uzbūves analizē. Kā arī novērojumiem par P. Gruznas produktivitāti un informāciju par autora nenumurēto lapaspušu skaitu un sadalījumu.

3. 2 Personīgo iezīmju un uzskatu raksturojums Pāvila Gruznas piezīmēs

Šajā apakšnodaļā tiks aplūkoti ieraksti, kas izsaka P. Gruznas personības iezīmes. Skaidri norādītu un akcentētu ierakstu, kas veltīti personīgās dzīves aktualitātēm vai pārdomām, ir vismazākā daļa no kopējā autobiogrāfisko piezīmju apjoma, taču, rakstot par dažādiem citiem notikumiem vai personām, autors, sniedzot vērtējumu, atlasot faktus un notikumus, atklāj savu uzskatu šķautnes un to dažādību.

Iepriekš analizējot P. Gruznas piezīmes, pētot viņa personību, izkristalizējās vairākas kategorijas, kas viņam ir bijušas būtiskas un pie kurām viņš vairākkārt ir atgriezies piezīmēs, akcentējot dažādas tēmas. Tādējādi apakšnodaļa tiks iedalīta P. Gruznas interešu un piezīmju veidu (*privāti ieraksti*) blokos, ar kuru palīdzību autors sniedz ieskatu sev svarīgajos tematos.

Privāti ieraksti

Visas piezīmes ir vērstas uz subjektīva viedokļa paušanu, taču tādu, kas būtu privāta rakstura ir salīdzinoši maz. Privāti ieraksti attīstās otrās piezīmju klades laikā, visvairāk to ir trešajā, savukārt ar ceturto piezīmju kladi šāda informācija iet mazumā, līdz piektajā tādas gandrīz nav.

P. Gruzna raksta par privātām tēmām ļoti dažādi. Piemēram, viņš piezīmēs ieraksta savu testamentu, ko pats tā dēvē. Tajā ir atrunāts, ko darīt P. Gruznas nāves gadījumā, atkarībā no viņa atrašanās vietas tajā brīdī. Viņš akcentē savu vēlmi tikt kremētam vai, ja apbedīšana notiek kapā, lai tuvinieki to padara par pēc iespējas civilāku pasākumu. (PG. 34-35. lpp) Šādi P. Gruzna akcentē savu nepiesaistāmību kristīgajai reliģijai un tās tradīcijām.

Iepriekš tika akcentēts, ka nav nekas īsti zināms par P. Gruznas Krievijā pavadīto laiku. Pirmās piezīmju klades sākumā, rakstot par Jēkabu Janševski (PG. 11-18. lpp), tiek pieminēts arī Tulā pavadītais laiks. Taču to nevar atzīt par privātu ierakstu – drīzāk informācija, kas ir

gandrīz nepieejama par šo P. Gruznas dzīves periodu, piezīmēs tiek pieminēta garāmejojot, šī tēma ierakstā ir tikai blakus temats J. Janševska personības un daiļrades aprakstam. Tā netiek vairāk pieminēta, tomēr liecina par vismaz daļēju P. Gruznas privātuma līmeņa noteikšanu šim tematam.

Tādējādi var izsekot uzticības pakāpei, kas P. Gruznam aug pret lasītāju, rakstot piezīmes. Sākotnēji netiek rakstīts nekas pārāk intīms un/vai privāts, taču turpmākajā, bet ne visā laikā, tiek akcentēti ļoti dažādi privātās dzīves aspekti – raksturojot savu mīlas dzīvi, rakstot par meitas un savas privātās dzīves nesaskaņām, referējot par strīda attīstību ar savu sievu dialoga formā, kurā tiek akcentētas ģimenes dzīves visnotaļ intīmas detaļas. Tā dzīves daļa, kas, sākot lasīt piezīmes, bija paslēpta no lasītāja, tika aktualizēta.

P. Gruznam kā dažiem citiem rakstniekiem ir bijušas problēmas ar kaitīgajiem ieradumiem – alkohola lietošanu un smēķēšanu. Viņš vairākkārt norāda par apņemšanos nelietot alkoholu pārmērīgos daudzumos, taču nenoturas. Tāpat tiek atkārtoti veidotas apņemšanās, ka tiks atmesta smēķēšana. Pirmā no tām ir 1. aprīlī 1932. gadā, kad P. Gruzna ir ierakstījis piezīmēs padomus kā atmest smēķēšanu, piebilstot, ka to „noziedzīgi piekopus jau 32 ½ gadus” (PG. 89-1. lpp), turklāt norādot, ka ārsti viņam ir ieteikuši atmest smēķēšanu jau pirms pieciem gadiem. Viņš akcentē, ka nolēmis to darīt, nevis, lai pagarinātu savu dzīvi, bet gan tādēļ, ka gribas vēl rakstīt.

Tas, ka P. Gruzna nevēlas pagarināt dzīvi ir izrietošs no viņa uzskatiem – viņš nejūtas kā Fausts, kas vēlās atgūt jaunību. Autors akcentē, ka apkārtne un sajūtas ir viņam „kā sirmojošam” vieglāk uztverams tagad, nevis, ja būtu vieglprātīgs jauneklis. (PG. 133. lpp) Pie šī uzskata P. Gruzna atgriežas arī vēlāk, 1936. gadā, kad vēlreiz uzsver, ka viņš nav Fausta tips, viņam svarīgāk ir nekļūt vecam pārāk agri. (PG 652. lpp) Tomēr ar laiku P. Gruzna sāk akcentēt nāves tuvošanos. Viena no pirmajām reizēm, kad tas notiek, ir 1937. gada maijā, kad autors sev pārmet, ka neraksta, jo: „Vairs jau nav ilgi, kad ... būs Caput!” (PG. 716. lpp) Šī doma vēlāk tiek bieži akcentēta, uzsverot drīzo nāvi, taču nepaskaidrojot iemeslus šādiem izteikumiem.

P. Gruznam nav raksturīga emocionalitāte, taču ir reti izņēmumi. Vienīgais sentimentālais piemērs, kas atrodams viņa piezīmēs, ir atgriešanās tēva mājās, kur piedzimis. No savas „šūpla istabas” autors paņem sev līdzī akmentiņu. (PG. 532. lpp) Līdz ar to, ka apkārt vecajai ēkai ir jaunas būves, visticamāk, ka šis žests ir atgāde sev par pagātnes klātesamību, taču, iespējams, arī piederības sajūta kādai konkrētai vietai.

Ģimene

Sākot stāstu/vēstījumu par sevi, tradicionāli tiek uzskatīts, ka tas tiks darīts atsaucoties dzimtas vēsturē, savās saknēs. Šāda veida zināšanas palīdz apzināties sevi, apzināties vietu, kurai piederīgs. (Gaujēna 2007, 220) To dara arī P. Gruzna, taču tikai otrās piezīmju klades sākumā. Pirmajā, iesākot veikt piezīmes, ir plašs laikmeta raksturojums. Šādā veidā notiek distancēšanās no sevis, vērojama piezīmju virzība – attēlot apkārtējo, minot kontekstu notikumiem Latvijā un ārpus valsts robežām, sniegt laikmeta vērtējumu. To darot, pirmās piezīmju klades saturā personīgā dzīve tiek pārvērsta par perifēru jomu. Iespējams, ka šādā formātā tika iecerēta visu piezīmju struktūra. Taču izturēt šādu tempu un kvantitāti ar laiku bijis arvien grūtāk, tāpat kā distancēt savu personīgo dzīvi, tādējādi arī vēlāk parādās ikdienas dzīves notikumi un vēlme padalīties ar savu ģimenes vēsturi.

Rakstot par savu ģimeni, P. Gruzna akcentē savus vecākus un ģimeni, veltot viņiem ierakstu ar mātes Mades un tēva Jura fotogrāfiju, abi tiek īsi raksturoti, pieminēti arī P. Gruznas brāļi Georgs, Aleksandrs, Maksims un māsa Alīna. Māsa dzīvo Cēsīs vecāku mājā, kas pēc visu savstarpējās norunas ir nonākusi P. Gruznas īpašumā – viņš pievieno arī tās fotogrāfiju. (PG. 204-205. lpp) Brālis Georgs izpelnās visvairāk ierakstus piezīmēs savas nemierīgās dabas, kā arī sava parāda dēļ, kuru P. Gruzna nosolījis atmaksāt. Tas ir viens no iemesliem, kādēļ P. Gruzna nevar iziet pensijā – brāļa parāds, kurus papildina savi parādi un meitas vīra parāds. (PG. 639. lpp) Kā bankas ierēdnis, viņš, rēķinot parādu un pensijas apjomu, saprot, ka vēl nevar atļauties to darīt.

Visvairāk no savas ģimenes P. Gruzna piemin meitu Ņīnu, taču lielākoties viņas dziedātājas karjeras dēļ. Ģimenes attiecībās viena no niansēm ir savstarpējas atzinības sniegšana, kas skaidrojama tādējādi, ka indivīdam zūd spēja objektīvi novērtēt ģimenes locekļa sniegumu un personības iezīmes. Taču P. Gruzna, būdams lepns par savas meitas galveno lomu operetē, par ko liecina vēstījuma atlase – izvēle veikt par šo faktu ierakstu – tiek galā ar objektīvu Ņīnas Gruznas-Kaizeres snieguma vērtējumu, akcentējot ne tikai drošu uzstāšanos, bet arī statiskumu, paužot cerību individuāla dziedājuma stila izkopšanā. (Orehova 2013, 27; PG. 339. lpp) Citos ierakstos viņš ir gan slavinošs un aizstāvošs, gan arī prasīgs un godīgs savos spriedumos.

Visinteresantākās ir P. Gruznas attiecības ar sievu. Pirmo atsevišķo ierakstu par Nadju Gruznu viņš veic tikai pēc lielāka savstarpēja strīda. (PG. 405. lpp) Jāatzīmē, ka P. Gruzna nav bijis monogāms, tā arī piezīmēs ik pa laikam parādās ieraksti par citām sievietēm. Šis ir vienīgais gadījums, kad viņš izmanto šifrēšanu personvārdos, neminot sieviešu vārdus. Tā, piemēram, tiek nosaukta Elizabetes E. kundze (PG. 51. lpp), simpātija Egles kundze (PG.

80. lpp), kas, iespējams, ir viena sieviete – Rūdolfas Egles sieva Elza Egle, taču tā ir tikai spekulācija, pieņemot P. Gruzņas šīs sievietes radīto tēlu un vietu sabiedrībā kā precētai kultūras darbinieka sievai. Visu piezīmju garumā tiek minēti dažādu dāmu vārdu iniciāļi. Dažkārt nav pierakstīti pat tie, notiek apzināta jebkādas informācijas neizpaušana, jo sieviete, piemēram, ir sabiedrībā pazīstama. (PG. 822. lpp) Šobrīd nav aktualizēts P. Gruzņas Vācijā sastādītais mīļāko saraksts (Sakss 1987, [b. lpp]), taču tas nav būtiskākais šī pētījuma ietvaros. Pēc šo piezīmju pētīšanas nevar noliegt, ka rakstnieks gan pats bijis „dāmu luteklis”, gan arī pašam ir bijušas nepieciešamas mīļākās, par kurām viņš neizjūt sirdsapziņas pārmetumus, pieņemot to kā dabīgu faktu.

Reliģija

Lielākoties autors, akcentējot reliģijas tēmu, uzsver to ironiski, neizprotot tautas vai reliģijas „atpalikušos uzskatus”. P. Gruzna pats atzīst: „reliģiozo māniju vērtēju, kā vienu no vislaunākajiem cilvēka intelekta bojājošām iedomu vājībām, pat kaitēm.” (PG. 358. lpp¹¹) Tomēr viņa attieksmē ir saskatāma pretēja galējība – P. Gruzna reliģijas jautājumus, varētu teikt, uztver saasināti, īpaši pareizticīgās baznīcas darbību Latvijā. Autors visbiežāk ir bijis pazīstams ar garīgajiem darbiniekiem no „bursas”, kā to dēvē pats autors, jeb Rīgas garīgā semināra laikiem. Pēc piezīmēs ielīmētas vēstules no pareizticīgo baznīcas metropolīta, kas ir tieši uzbrūkoša rakstniekam (PG. 606. lpp), var spriest, ka arī daži pareizticīgās baznīcas darbinieki nav bijuši augstās domās par P. Gruzņas atšķelšanos no baznīcas un radošo darbību.

Kādā ierakstā tiek uzsvērts, ka pareizticīgo baznīca svin baznīcas svētkus pēc Jūlija kalendāra jeb vecajā stilā (arī mūsdienās joprojām ir šāda prakse) un raksturo to „agrākos untumus kā māņticību” (PG. 119. lpp). Turklāt velta šai tradīcijai spēcīgu raksturojumu, jo tā „piespiež Kristu modināt no miroņiem pat pa divi reizes gadā.” (PG. 119. lpp) Šajā attieksmē ir vērojama P. Gruzņas tendenciozā, taču jāatzīmē, ironiskā, attieksme pret pareizticīgo baznīcu un tās reglamentu.

Ironiski ir P. Gruzņas ieraksti par dievturības praksi. Savā skatījumā, daudzpusīgi aprakstot dievturu draudzi, P. Gruzna akcentē, ka tā ir nacionāls un tautisks „konfesionāls iestādījums” un „reliģiozs eksperiments” (PG. 507. lpp). Savos literārajos darbos P. Gruzna ir pierādījis, ka nacionālās reliģijas ideja viņam nav sveša (piemēram, romāns „Pēdējais

---

¹¹ Savās piezīmēs P. Gruzna iekļauj arī atbildes uz psiholoģiskas ievirzes jautājumiem, kādi tiek aizsūtīti vairākiem tā laika rakstniekiem un dzejniekiem. Sistematizējošā veidā tās vēlāk apkopotas Ž. Karlsona grāmatā „Cilvēka ķermeņa īpatnības un psihe” (1935). Citāts no atbilžu anketas.

latavis”), taču, rakstot par dievturību, netiek akcentēta sava vismaz agrākā interese šajā jautājumā.

Dažbrīd P. Gruzna ir tendenciozs savos reliģijas uzskatos, mēģinot visur saskatīt reliģisko mācību. Kā viens no šādiem piemēriem ir viņa interpretācija par Andreja Pumpura eposu „Lāčplēsis”. Viņš izraksta vairākus citātus, un vēlāk uzdod retorisku jautājumu: „Vai šī aizmūža ideoloģija nav norakstīta no kristiānisma nemirstības un debesprieku dogmas?” (PG. 325. lpp) Tādējādi viņš saista folkloristisko materiālu ar kristīgās mācības nemirstības un paradīzes jēdzieniem. (Orehova 2013, 20) Turklāt P. Gruzna šo ideju vai secinājumu neattīsta tālāk, turpmākajos piezīmju ierakstos latviešu folkloras un kristietības savstarpējās attiecībās vairs netiek apskatītas.

Tomēr 1939. gada 6. augustā tiek atzīmēts, ka tieši šajā pašā datumā tikai 1896. gadā P. Gruzna teicis savu pirmo izmēģinājuma sprediķi, mācoties Rīgas garīgajā seminārā. Viņš atceras arī savu pirmo teātra izrādi – turklāt salīdzina šos abus procesus – norādot, ka sprediķošana tas pats „teatrāls izdarījums” (PG. 828. lpp). P. Gruzna turpina, ka par sevi un sievu sācis maksāt baznīcai „biedra” naudu, lai skaitītos atkal draudzē. Varētu šķist, ka atkal atgriešanās baznīcas draudzē ir saistāma ar kristīgām jūtām, taču teātra un sprediķa salīdzinājums norāda, ka autora ironiskais skatījums joprojām ir klātesošs, pat ja atgriešanās pie baznīcas dogmām notiek kristīgu jūtu vadīta.

Duālisms un radošā krīze

Šis ir bijis ārkārtīgi svarīgs aspekts visu autora dzīvi. To gan viņš ir pats norādījis (skat. 36. lpp), gan arī vairakkārt akcentējis runājot kā par sevi, tā arī par citiem. Piemēram, rakstot par Ati Ķēniņu, kurš bijis gan rakstnieks, gan politiķis, P. Gruzna uzsver viņa spēju apvienot šos amatus. (PG. 275. lpp) Šādā veidā viņš, akcentējot A. Ķēniņa duālismu, saistījis to ar savu – darbu bankā un radošo darbību. (Orehova 2013, 38) Turpmākajās piezīmēs, akcentējot sevī klātesošo duālismu, P. Gruzna bieži nonāk līdz pašpārmetumiem par to, ka šī otrā nodarbošanās, ar kuru viņš saprot *algas darbu* bankā, ir apspiedusi viņa radošo potenciālu.

Autors piezīmēs mēdz svārstīties, kurā mākslā vajadzēja palikt, lai tas būtu sekmējis viņa atpazīstamību. Šajā brīdī ir nepieciešams paskaidrot, ka P. Gruzna nav tiecies pēc popularitātes un slavas, jo tāda veida izrādīšanās viņam šķitusi necienīga, bet gan vēlējies ierakstīt savu vārdu latviešu literatūrā. Viņš akcentē savas pārdomas par to, ka, ja viņš 20. gadsimta sākumā būtu koncentrējies tikai literārajā darbībā, nevis arī aktiera darbam teātrī, tad viņa vārds būtu citādi ierakstīts literatūras vēsturē. (PG. 219. lpp) Apzinoties, ka viņam ir ko rakstīt un viņš to spēj darīt, spējot kritiski novērtēt savu veikumu. Piemēram, samērā liels

un secīgs ieraksts seko viņa lugu izrādīšanai Nacionālajā teātrī, sagaidot 1933. gadu. Pēc vairāku recenziju un kritiku apskates (kuras, dokumentējot laikmetu, ievietojis arī piezīmēs), viņš atzīst, ka debija viņam neesot izdevusies. (Orehova 2013, 29) Ierakstā nav vērojams aizvainojums, drīzāk objektīvs sava darba novērtējums kritiķu acīm.

Atšķirībā no daudziem citiem rakstniekiem, kas savas piezīmes izmantojuši tikai radošajām piezīmēm vai iekļāvuši tās saturā, P. Gruzna to dara reti, kas gan neliecina par ideju trūkumu. Piemēram, viņš atzīmē savu ideju un iespējamo tehniskā nodrošinājuma nepieciešamību, lai piedalītos kino scenāriju konkursā. (PG. 100. lpp; Orehova 2013, 30) Autors atzīmē, ka kino industrija viņam nešķiet saistoša. Diemžēl šajā jomā viņš nav spējis saskatīt sava laikmeta attīstības pakāpi un šīs industrijas drīzo uzplaukumu.

Toties idejas P. Gruznam ir dažādas – dažas no tām top atnākot uz mājām pagirainam. (PG. 81. lpp) Citas balstās P. Gruznas interesēs, piemēram, viņām ārkārtīgi imponē lidaparāti un to tehnoloģiskā attīstība. Autors nevar sagaidīt, kad pārlidošana pāri okeānam kļūs par ikdienu, nevis vienreizēju iespēju dzīvē. Par laiku, kad tā būs ierasta prakse, viņš plāno sarakstīt drāmu, norādot, ka tā būs Strādnieku teātrim. (PG. 151. lpp) Cik zināms, šāda drāma nav tapusi.

P. Gruznas izrakstītos citātus no Raiņa dienasgrāmatām, daļēji var uzskatīt kā motivāciju turpināt radoši strādāt. Autors veic citātu atlase – tie ir izrakstīti, nevis ielīmēti kā veseli raksti, kas P. Gruznam būtu bijis raksturīgāk. Neapšaubāmi, ka P. Gruzna vēlās līdzināties Rainim viņa spēcīgajā ietekmē uz latviešu kultūru, kā arī uzskata viņu par lielu dzejnieku. Tomēr laika gaitā P. Gruzna sāk ievērot un atzīmēt savas pārdomas un komentārus par Raiņa paustajām idejām un „atziņām”. Piemēram, pēc Raiņa izteikuma, kas tiek noslēgts ar teikumu: „Kā es pie latviešiem esmu pirmais.” (PG. 369-1. lpp), P. Gruzna atzīmē: „Vai tā nav lieluma mānija?” (P.G. 369-1. lpp; Orehova 2013, 18) Vienā no nākamajām Raiņa citātu izrakstīšanas reizēm, P. Gruzna zem virsraksta „Rainis gaudo un vaimanā”, ieraksta noslēgumā secina, ka viņu varot lasīt tikai labā noskaņojumā, jo citādi: „visur viņa dīvaini depresīvā migla, kas dod negatīvas reakcijas.” (PG. 427.-427-1. lpp) Pēc tā, ka P. Gruzna uzsver šo domu, citāti no Raiņa publicētajiem dienasgrāmatas fragmentiem samazinās.

Teātrim P. Gruznas dzīvē ir vienmēr bijusi nozīmīga vieta. Tomēr, pēc K. Ulmaņa laika noteiktajiem kanoniem, izrādēs ir jāpievēršas konkrētām prasībām. Šī iemesla dēļ P. Gruzna gandrīz pilnībā pārstāj apmeklēt teātri, norādot, ka tur tiek iestudēts tikai pseido tautiskā garā. (PG. 553. lpp) Lielākoties tie ir dramatisējumi, nevis lugas, turklāt akcentēta tiek agrāko laiku latviešu literatūra. „„Jaunā strāva” ir mirusi!” (PG. 553. lpp) ir P. Gruznas skumjais rezumējums. Laiks pēc 1934. gada 15. maija autors ir nomākts un bez radošas iedvesmas – kritikas netiek lasītas, jo, kā atzīmē, tobrīd nav objektīvas kritikas latviešu kultūrā (PG. 572.

lpp), teātri, kā redzams, viņš vairs neapmeklē. Piezīmēs tiek norādīti kritēriji, kādam ir jābūt darbam, lai tas tiktu izrādīts: vēsturē jāakcentē varonīgais; jābūt pozitīvam elementam un rakstībai; lauku dominante pār pilsētu; teiksmaini romantiskais; jubilejas, uzvaras, slavas himnas; valodā dainu stils. (PG. 815. lpp) Būtībā tiek slēgts vai ierobežots viss, kas līdz tam autoru ir interesējis un sugestējis, tā iespaidojot arī viņa radošuma izpausmes.

Jo vecāks kļūst rakstnieks, jo vairāk viņš akcentē savu nespēju saņemt rakstīt literārus darbus. Kādu laiku viņš sirgst ar išiasu jeb sēžas nerva izraisītajām sāpēm, lai arī slimības izpausmes ir klātesošas, taču to spēcīgākie simptomi neietekmē viņu ilgstoši. Visos nozīmīgākajos svētkos – gan dzimšanas dienā, gan kārtējā gadadienā, ko nostrādājis bankā, gan lielākos rakstnieku jubilejas vai atceres pasākumos, viņš akcentē savu vēlmi rakstīt un to, ka nekas netop. Viena no ietekmējošākajām reizēm ir pēc Kārļa Ulmaņa „draudzīgā aicinājuma”. 1939. gada 31. janvārī tiek pasludināts nākamā veida „draudzīgais aicinājums”, koncentrējoties rakstnieku veikumā – katram autoram līdz 14. februārim ir jāatnes katra sava izdotā darba divi eksemplāri. Pēc šīs pieredzes, dodoties vien ar astoņām grāmatām – romāna „Bursaki” un triju lugu grāmatu dubulteksemplāriem, P. Gruznam „kļuva neomulīgi par savu nabadzību” (PG. 797. lpp). Zīmīgi, ka viņš savu nabadzību atzīmē ar sarakstīto grāmatu daudzumu un salīdzina ar daudzu citu pamatīgajiem „vezumiem”, atzīstot, ka pats ir vainīgs. Turklāt viņa ilgais darba stāžs algotā darbā ir darījis savu, viņš varējis nedzīvot materiālā trūkumā, par ko gan daudzkārt atsaucies citu rakstnieku un dzejnieku kontekstā, bet nonācis izdoto grāmatu nabadzībā.

Politiskie uzskati

P. Gruznas uzskati bieži vien ir ar sociāldemokrātisku pārsvaru – rakstot par ļoti dažādiem notikumiem vai ievēribas cienīgiem pasākumiem, izrādēm, koncertiem, grāmatām, personām utt., lielākoties dominē tieši politisko uzskatu idejas un nostāja, dažkārt nomācot citus, akcentēšanas vērtus, skatu punktus. Piemēram, P. Gruzna akcentē literāro biedrību darbību, taču vērtē tās tikai politiski tendētās nostādnēs. (Orehova 2013, 42) Šī iezīme ir raksturīga līdz 15. maijam 1934. gadam, vēlāk autors savā pārlicībā vairs nav tik kategorisks.

Taču piezīmēs arī līdz pārmaiņām Latvijas valsts pārvaldes sistēmā, P. Gruzna neuzspiež savu pozīciju un netiecas būt aktīvs politisko spēku atbalstītājs vai noliedzējs. Viņš akcentē sev svarīgos uzskatus, saprotot, ka galējība nav izeja. Likumsakarīga ir rakstnieka izvēlē neiestāties sociāldemokrātiskajā partijā, lai arī tas ir vienīgais veids kā varētu publicēt savus rakstus partijas ideoloģiju vēstošajā laikrakstā, jo to varēja darīt tikai rakstnieki ar biedra statusu. (PG. 171. lpp) Turklāt viņš pamato, kādi ir citi faktori, kādēļ nevēlas to darīt –

P. Gruzna iestāšanos partijā redz kā cieņpilnu procesu ar tālejošu sevis un sava laika ziedošanu partijai. Tādējādi, viens no iemesliem ir atteikšanās to darīt, atzīmējot, ka tam nav gatavs. Savukārt P. Gruznas personības iezīmes izsaka viņa uzskats, ka ir jāciena partijas teorētiskai puse un partijas reprezentētāji. (PG. 226. lpp) Tomēr viņš arī apzinās, ka ir pietiekami erudīts politiskajā sfērā un viņu nevarētu maldināt, ja rastos tāda nepieciešamība. Turklāt sociāldemokrātisko partiju reprezentē dzejniece Aspazija, kuru P. Gruzna vērtē kritiski gan daiļradē, gan arī politiskajā un sabiedriskajā darbībā. Varētu teikt, ka šī ir viena no visvairāk minētajām un viskritiskāk vērtētajām personām P. Gruznas piezīmēs.

Piezīmēs tiek akcentēts mazāk populārais skatījums 1932. gadā, kad dzejnieka Eduarda Veidenbauma nāves atceres jubilejā, katrs politiskais strāvojums mēģina viņa daiļradē saskatīt motīvus, kurus varētu izmantot, lai dzejniekam piedēvētu noteiktus politiskos uzskatus, taču P. Gruzna ir pārliecināts, ka E. Veidenbauma uzskati ir pārāki par sociālajām un politiskajām sadursmēm. (PG. 137. lpp) Laikā, kas P. Gruznam ir viens no aktīvākajiem un tendenciozākajiem sociāldemokrātisko ideju paušanas periodiem, viņš ir spējis palikt kritisks un pārliecināts savos uzskatos, lai arī politiskās idejas būtu varējušas to nomākt.

Būdam aktīvs politisko darbību komentētājs, šķiet neraksturīgi, ka tiek akcentēta tikai K. Ulmaņa autoritatīvā režīma sākšanās, tās turpmākā darbība tiek raksturota vien īsu, raksturīgu iezīmju veidā. Pirmo režīma gadu P. Gruzna izvairās no kritiska sava viedokļa paušanas. Viņš piedzīvo sava dzīvokļa pārmeklēšanu jau 21. maijā 1934. gadā. Tās noslēgumā, kad netiek atrasts nekas inkriminējošs, varas pārstāvji norāda, ka visticamāk ir kļūdījušies adresē. P. Gruzna arī neturpina savas pārdomas piezīmēs, kā šāds „pārpratums” varēja notikt. (PG. 402. lpp) Kā arī citādi nenotiek nekādas pret autoru vērstas represijas – P. Gruzna paliek savā amatā Latvijas Banka, kā arī viņš netiek izslēgts no rakstnieku biedrības; ieteikumu pašam no tās neizstāties viņam sniedz A. Upīts. (PG. 461. lpp)

Sākotnēji P. Gruzna ir apslāpējis K. Ulmaņa režīma kritiku savās piezīmēs, taču laika gaitā parādās arī kritiskas izpausmes, kas lielākoties balstītas notikumos, kad jaunā vadība ir slēgusi/pārorganizējusi biedrības vai organizācijas, kas visnotaļ tieši bijušas ar sociāldemokrātisku ievirzi. Tomēr arī „draudzīgais aicinājums” un izglītības reformu jautājumi tiek aktualizēti P. Gruznas piezīmēs. Par „draudzīgā aicinājuma” rezultātu, kad tiek savākts ievērojams grāmatu skaits un naudas līdzekļi, P. Gruzna uzsver, ka par skolām vajadzētu rūpēties valsts līmeņa budžeta kārtībā, nevis savācot to, kas, iespējams, nav nemaz vajadzīgs. Viņš akcentē, ka būs grūti sadalīt grāmatas, turklāt daudzas jau var būt neatbilstošas skolēniem. (PG. 490. lpp) P. Gruznam ir kritisks skatījums par notiekošo procesu, kas mūsdienu cilvēku apziņā stabilizējies kā viens no vienojošākajiem un cēlākajiem notikumiem.

P. Gruzna pievēršas arī bērzu stādīšanas akcijai, ko ierosinājusi K. Ulmaņa valdība, norādot, ka šī darbība tika iesākta aprīlī. Taču autors akcentē, ka tuvojas vasarsvētki un Jāņi, kad tradicionāli dekorēšanai tiek izmantotas meijas. Piezīmēs ironiski tiek piedāvāts, ka vajadzēja izsludināt bērzu taupīšanas akciju. (PG. 494. lpp) Tādējādi vērojama P. Gruznas nostāja jaunās valdības akcentētajos ierosinājumos un aicinājumos, kas ir atzīstama par visnotaļ loģisku skatījumu uz problēmu plašākā kontekstā, tomēr robežojas ar mērķtiecīgu jauno ideju kritizēšanu.

Tomēr P. Gruzna ne tika kritizē esošo valdību, bet arī atzīst par ievērības cienīgu Rakstnieku un grāmatu dienu, kas pirmo reizi tiek ieviesta par godu K. Ulmaņa vārda dienai. P. Gruzna atzīmē, ka vēlētos, lai šī diena kļūst par tradīciju. (PG. 698. lpp) Iespējams, bija jāpaiet laikam, lai autors varētu distancēties no negatīvā vērtējuma par jebko, kas notiek Latvijas politiskajā un sabiedriskajā dzīvē, lai gan, iespējams, ka šādi viņš joprojām spēj stabilizēt savu kritisko skatījumu, novērtējot, viņaprāt, aktualizējamās idejas.

P. Gruznas politiskie uzskati izpaužas divējādi – kā Latvijas politikas un arī ārpolitikas vērojums. Latvijas valstī notiekošie politiskie konflikti tiek raksturoti, kā minēts, konkrētas idejiskās virzības kontekstā, taču būtiski ir atzīmēt arī ārpolitikas vērīgo komentēšanu.

Līdzās Latvijas politiskajai situācijai, P. Gruzna vērtēt arī Eiropas un pasaules politisko situāciju, veidojot spriedumus par dažādiem jautājumiem. Iespējams, politikas un ekonomisko procesu vērošanas pamatā ir darbs bankā, kas ir pievēršis P. Gruznas uzmanību šīm norisēm. Tā kā šādu pozīciju rakstnieks nav pieminējis, var norādīt, ka P. Gruzna pats bija interesējies šajos jautājumos. Viņš ir spējis ārkārtīgi asi uztvert Eiropai un Latvijai draudošās briesmas, sākot no laikmeta apraksta 1932. gadā, kad autors pievēršas ekonomiskajai krīzei un pēc Pirmā pasaules kara Vācijas smagajiem ekonomiskajiem nosacījumiem. Turklāt kopš Ādolfa Hitlera (*Adolf Hitler*) parādīšanās Vācijas kanclera amatā, P. Gruzna ir pievēršis šim politiķim uzmanību, komentējot viņa darbības un mērķtiecīgo virzīšanos vadošajā pozīcijā. No 1938. gada P. Gruzna piezīmēs aktīvi reaģē, veicot ierakstus, par politiskajām situācijām dažādās Eiropas un pasaules valstīs.

Viens no tālredzīgākajiem uzskatiem politiskos jautājumos, ir P. Gruznas izpratne par A. Hitlera izsludināto repatriāciju – aicinājumu vāciešiem atgriezties vēsturiskajā dzimtenē, arī no Baltijas valstīm. Rakstnieks uzsver, ka tādā veidā vācu spēki atbrīvo teritoriju Krievijas varai. (PG. 840. lpp) Iespējams, ka šāda nav bijusi repatriācijas pamatdoma; varbūt P. Gruzna ir aptvēris Molotova-Ribentropa (slepenā) pakta būtību. Tomēr viņš ir spējis novērtēt radušos situāciju un paredzēt tālāko notikumu attīstību.

P. Gruzna norāda, ka kopš 5. oktobra 1939. gada, kad Latvija spiesta parakstīt palīdzības līgumu ar Padomju Krieviju, to vairs nevar uzskatīt par suverenu valsti. (PG.

845. lpp) Viņš norāda arī uz citu nojautām par to, kas tuvojas. Ierakstā 1940. gada martā par Eduarda Virzas nāvi, tiek brīvi citētas rindas no dzejoļa „Baigais gads”, salīdzinot to ar 1940. gada vasaru Latvijas teritorijā. Piezīmēs ir redzams, ka ir ticis izplēsts ielīmējums, visticamāk, ka tas bijis minētais dzejolis, kuram tekstā pierakstīta arī atsauce. Jūnijā pierakstītā rindkopā ir laikā, kas ir pēc „oficiālā” piezīmju rakstīšanas beigām (piektās klades pēdējais datējums ir 1940. gada 7. aprīlis). Tajā P. Gruzna atzīmē, ka E. Virza ir paredzējis „revolucionārā 17.–21. jūnija karstumu un niknumu. Tā velk laukā aiz matiem savus praviešus, kuri paredzējuši patiesībā savu postošo slimību, no kuras jānomirst...” (PG. 862. lpp) un turpina ar drūmu ironiju, ierakstot, ka E. Virzas nāve bijusi „prātīga un tālredzīga” (PG. 862. lpp). Neiespējami noteikt vai P. Gruzna pats savas piezīmes uzskatījis ar nākotnes nojausmu, taču šis kodolīgais komentārs par traģisko notikumu Latvijas vēsturē un kādas personas nāves nosaukšana par tālredzīgu, norāda par absolūtu nedrošības sajūtu par nākotni.

Viena no aktuālākajām P. Gruznas vērtībām ir spēja kritiski domāt, kas diemžēl ir reti sastopama personām, kuras izteikti atbalsta un akcentē kādu konkrētu politisko ideju. Taču autors distancē sevi no bieži vien sabiedrībā populārākā viedokļa, akcentējot savu personīgo. Viņa mērķis nav vienmēr būt opozīcijā, jo bieži viņa spriedumi atbilst arī tajā laikā vispārpieņemtajiem. P. Gruzna ir kritiski domājoša persona, kurai ir plašas zināšanas tā laika Latvijas kultūras dzīvē un politiski ekonomiskās kolīzijās. Rakstot piezīmes, autors akcentē gan sev svarīgo, paužot par to savu viedokli, gan arī sabiedrībā aktuālus notikumus. Viņa mērķis ir saglabāt savas piezīmes tālākajiem lasītājiem, kas implicīti ietver domu, ka P. Gruzna cenšas radīt maksimāli atbilstošu laikmeta ainu, pats kļūstot par komentētāju.

3. 3 Marginālais Pāvila Gruznas autobiogrāfiskajās piezīmēs

Kā tika akcentēts iepriekš, P. Gruzna savas piezīmes ir veicis „nākotnes lasītājam”. Būdams ironiskas dabas, viņš pievērsis uzmanību dažādām niansēm, kas skārušas ikdienu un it īpaši laikmeta raksturojošiem laikrakstu un avīžu rakstiem, kurus ielīmējis piezīmēs vai atsaucies uz tiem ierakstos.

Šie ieraksti maģistra darba ietvaros tiek nodēvēti par margināliem, jo tie nav izturējuši vēsturisko notikumu atlasu un aprakstītā laika kontekstā nav saglabājušies kā raksturojoši lielumi mūsdienu vēstures izpratnē par to laiku. Apakšnodaļā tiks aplūkoti ieraksti, kas ir ar tiešu norādi, lai lasītājs spēj novērtēt laikmetu, kā arī dažādas mūsdienu skatu punktā perifēras

idejas un faktus, ko rakstnieks aktualizējis, veicot ierakstu par tiem. Arī šī veida ierakstus ir iespējams grupēt, veidojot pārskatāmāku viņa uzskatu mērogu un atlasēs sistēmu.

Šajā apakšnodaļā tiek koncentrēti ieraksti, kas sarakstīti pirmajā piezīmju pusē, kad P. Gruzna virzījis savas piezīmes laikmeta raksturojošā plaknē, jo vēlāk tās kļūst arvien vairāk iekšēji vērstas, mazāk koncentrējoties interesantu faktu atlasē nākamajām paaudzēm.

„Laikmeta tumsonība”

Šādi tiek atzīmēti ieraksti, kas P. Gruznam šķiet savam laikam neatbilstoši, iegrimuši iepriekšējo laikmetu dogmās vai otrādi, absurdas vēlmes no nākotnes laika, norādot zināšanu trūkumu un aprobežotību uzskatos. Raksturīga iezīme P. Gruznas atstātajām piezīmēm, kurās viņš atklāj sava laikmeta ainu nākamajām paaudzēm ir tā, ka viņš nepievieno atsauci uz rakstu, kuru viņš ielīmē, lai vēlāk to varētu lasīt.

Akcentējot rakstu, kurā angļu un vācu zinātnieki nolēmuši pierādīt māņticīgajiem, ka nav iespējams pārvērst āzi par jaunekli. Zinātnieki ir gatavi veikt „melnās maģijas” rituālu 1932. gada 1. maija pilnmēness naktī. Tālāk seko P. Gruznas komentārs, kas pirmo reizi piezīmēs norāda, ka tās ir domātas lasītājam: „Es vēlētos, lai šo cilvēces muļķības dokumentu izlasītu pēc 100 gadiem” šādi pozicionējot savus pierakstus nākotnei, no kuras pats P. Gruzna sagaida „sociālistiskās pārvērtības”, uzskatot, ka viņa laiks tiks uzskatīts par „bojā gājušo, klasisko kultūru.” (PG. 109. lpp) Jāatzīmē, ka ne līdz šim, ne arī turpmākajās piezīmēs, P. Gruznam nav vērojama tik kategoriska pārliecība par nākotnes noteiktiem politiskiem vai sociālām pārvērtībām.

Savukārt P. Gruzna ir ierasti stingrs savos izteikumos, kad norāda kādu, viņaprāt, absurdu notikumu. Tā, piemēram, par Latvijas Universitātes docētāja „Apcerējuma” izvilkumu rakstā, kurā tiek minēts, ka viss tiek vadīts no slepenas žīdu vispasaules valdības, P. Gruzna izsakās: „Lai kāds, kam varbūt nāks rokā šīs rindas, zin un uz laiku laikiem atceras, kādu absurdu var malt savās vājprāta dzirnavās mūsu klasiskās augstskolas docents.” (PG. 266. lpp) Taču jāatzīmē, ka mūsdienās dažādu konspirācijas teoriju netrūkst un šis ieraksts drīzāk varētu iederēties pētījumos par šo ideju attīstību Latvijas kultūrtelpā, nevis šokēt lasītāju.

Arī turpmāk P. Gruzna akcentē dažādus izteikumus, kas, viņaprāt, nebūs iederīgi tālākā nākotnē un pārsteigs lasītāju, liekot domāt par 20. gadsimta 30. gadiem kā ierobežotības laiku. Taču, jāatzīst, ka tālākie fragmenti ir saistīti ar tā laika reālījām, kas mūsdienās neko daudz neizsaka vai otrādi, kā otrā piemēra gadījumā, mūsdienās jau ir aprobētas.

Sieviešu tiesības

Autors bijis ne tikai sieviešu cienītājs, bet arī ir atzīmējis dažādas sieviešu vienlīdzību atzīmējošus faktus. „Tumsonības” nojēgums tika lietots iepriekš, taču arī sieviešu tiesību jautājumos P. Gruzna akcentē to pašu. Ierakstā par evaņģēliski luteriskās baznīcas sinodē pieņemto aizliegumu sievietēm teologēm lasīt sprediķi baznīcā, nosauc to par „baznīcas kraukļu tumsonību” (PG. 44-1. lpp). Viņām tiek atļauts lasīt tikai bērniem svētkos un darīt to no pulsts, turklāt ne baznīclaikā. Pēc pāris dienām seko komentārs, ka šis aizliegums tika pieņemts arī Vislatvijas sinodē. (PG. 44-1. lpp) Šis ieraksts ir bez plašiem P. Gruznas komentāriem, taču arī minētais citāts norāda, ka autors šāda veida ierobežojumus uztver kā attīstību un izglītības kavēšanu.

Sieviešu lomu diplomātiskajā skatījumā P. Gruzna atzīmē ar vārdiem, ka „tā ir drošākā, apzinīgākā un politisku tiesību iekarošanas frontē – modernā sieviete pasaulē.” (PG. 280. lpp) Šādi viņš atzīmē, ka Krievijas sūtne Norvēģijā un Amerikas Savienoto Valstu sūtne Dānijā ir sievietes, turklāt atzīmē, ka Latvijas politikā ir arī sieviete – Klāra Kalniņa. (PG. 280. lpp) Ierakstā ir akcentēts lepnums un pozitīva attieksme par to, ka sievietes ieņem augstus amatus.

Kādu P. Gruznas ierakstu ir sarežģīti iedalīt – tas gan ir attiecināms sieviešu vienlīdzības idejās, kas tajā laikā bijušas nosacīti marginālas sociālās parādības, gan arī kā vēlmi būt piederīgai citam dzimumam. Kāda latgaliete „atradusi ka daudz ērtāki darboties vīriešu drēbēs un izskatā” (PG. 141. lpp). Viņā paspējusi ieskatīties kāda jauna sieviete, pametusi savu „brūtgānu”. Pēdējais nolēmis atmaskot šoferi, kas ir pārgērbusies sieviete, taču iemīlējies viņā. (PG. 141. lpp) P. Gruzna šo atgadījumu vērtē kā psiholoģisku kolīziju un ierosina, ka varētu būt interesanta komēdija. Pārgērbties citā dzimumā joprojām ir saglabājies kā humora elements, tādējādi jāatzīmē, ka autora samērā pozitīvā attieksme skaidrojama ar ironisko notikuma skatījumu. Lai arī nav zināms, kādu iemeslu dēļ sieviete bija nolēmusi tā rīkoties – vienlīdzības ideju vadīta vai vēlmi būt līdzīgāka vīrietim – taču ir novērtējams P. Gruznas ieraksta bezpārmetumu tonis.

P. Gruzna ievēro arī detaļās to, ka sieviešu vienlīdzība vēl nav sabiedrībā pilnībā apgūta. Piemēram, viņš uzsver, ka vīriešiem, ejot gar Brīvības pieminekli, ir jāpaceļ cepure, tikmēr par to, kā sievietēm izrādīt cieņu nav nekādas norādes. (PG. 579-1. lpp) Viņš turpina ar ironiju, ka jaunākas sievietes var pakniksēt, kamēr vecākās – noskūpstīt [Brīvības piemineklim] roku. Šādā veidā P. Gruzna norāda sabiedrības negatīvību pieņemt sievieti kā līdztiesīgu sabiedrības locekli, elementāru iemeslu dēļ – nav saprasts vai tām jāpielāgo vīriešiem domātie noteikumi vai jāveido jauni.

Marginālas sociālās parādības

P. Gruzna pievēršas dažādiem tematiem, kas sabiedrībā arī mūsdienās nav nostabilizējušies vienotā skatījumā. Protams, ka šobrīd tiek par daudzām tēmām runāts brīvāk, taču rakstnieka akcentētās parādības un notikumi, šķiet, šo gadu laikā nav pilnībā atrisināti sabiedriskajā domā.

Piemēram, P. Gruzna, balstoties avīžrakstā, ieraksta piezīmēs, ka kalpone Emma Zeltiņš, kuru pavadināja viņas saimnieks, vērsusies pie kādas vecmātes veikt grūtniecības pārtraukšanu jeb abortu, taču tā laikā viņa nomirusi. Vecmāte, baidoties no sekām, sacirtusi līķi un to sadedzinājusi; viņu apcietināja un notiesās. P. Gruzna šajā situācijā akcentē nesakārtoto aborta likumu, kura dēļ šis atgadījums ir noticis. (PG. 44. lpp) Jāatzīmē, ka šis ieraksts akcentē vairākas laikmeta iezīmes – joprojām esošo saimnieku varu pār kalpiem 1932. gadā, sieviešu bailēm par tā rezultātā radušos grūtniecību, un, protams, nežēlīgu slepkavību. Sieviešu bailes ir apstākļi, kas arī mūsdienu sabiedrībā nav līdz galam nokārtots, lai sievietes varētu droši vērsties pret pāridarītāju, īpaši sabiedrībā augstāk stāvošu personu. P. Gruzna akcentē, ka „E. Zeltiņš ir šīs sabiedriskās anormalitātes upuris” (PG. 44. lpp) Šādā veidā rakstnieks pauž arī savu, iespējams, tam laikam progresīvo viedokli par mākslīgas grūtniecības pārtraukšanas pieņemšanu.

Kā var redzēt, šī tēma P. Gruznam nesagādā diskomfortu. Pieminot pavasara iestāšanos, viņš to dara šādi: „Pavasara dzimšana bija smaga. Gandrīz aborts, tā ap marta sākumu.” (PG. 486. lpp) Iemesls, kādēļ autors izvēlējies šādu raksturojumu, nav skaidrs, jo, lai arī dažbrīd ass un kategorisks, arī ironisks, taču tāda izteiksmes veida izvēle, kas robežojas ar iespējamu valodas tabuizācijas atcelšanu, nav sastopama. Kā arī ne pirms, ne pēc šī ieraksta nav ar tabu jēdzieniem saistītu ierakstu, kas izmantoti māksliniecisko izteiksmes līdzekļu vietā.

Rakstnieks pievēršas arī citai mūsdienās plaši iztīrītajai tēmai sabiedrībā – pašnāvībai. Šobrīd tā tiek dažādi vērtēta no dažādiem skatu punktiem un pētniecības pieejām, taču par to tiek daudz brīvāk runāts, kas, iespējams, šo tēmu vairs nevērš par marginālu mūsdienu cilvēka izpratnē. Taču piezīmju rakstīšanas laikā, šis ir neierasts temats, par kuru sabiedrībā nav pieņemts atklāti runāt. Tādējādi arī P. Gruzna neakcentē to kā sociālu problēmu, bet drīzāk kā parādību, kurai vēlas sniegt komentāru vai atstāt par piemēru viņa piezīmju nākotnes lasītājam.

Blakus rakstam par E. Zeltiņš vērsanos pie vecmātes, viņš apraksta Marijas Vikmanes pašnāvību pirms studiju svarīgā eksāmena, pie stingra un izsmejoša profesora, raksturojot „tad jau labāk nošauties, nekā izgāzties!” (PG. 44. lpp) Acīmredzot bailes, kas rezultējas pašnāvībā, P. Gruznam šķitušas par sava laikmeta liecību.

Vēlāk P. Gruzna aprakstījis arī tā laika vienu no skaļākajām pašnāvībām kultūras darbinieku vidū – dzejnieces Austras Skujiņas nāvi. Viņš sniedz savu vērtējumu par viņas dzeju, kas, Gruznasprāt, ir „caurmērā neizkopta” (PG. 187. lpp). Tomēr diezgan plašajā P. Gruznas ierakstā vērojama kultūrā samērā bieži sastopama parādība, ka autors tiek atzīts tikai pēc savas nāves, kas bijis arī šajā gadījumā – P. Gruzna atzīmē, ka līdz viņas nāvei, lai arī publicēta dažādos laikrakstos, A. Skujiņa netika augsti novērtēta. Turklāt, dažas dienas pēc dzejnieces nāves, kāds cits tā laika jaunais dzejnieks Fricis Erlats arī gājis slīcināties, esot bijis iemīļējies A. Skujiņā, taču izpeldējies no Daugavas ārā, jo „vajagot tomēr padzīvot” (PG. 189. lpp). Šo dzejnieka rīcību nosodījusi arī tā laika prese un norādījusi, ka tā bijusi vieglprātīga rīcība. Tomēr pašnāvība, kā iepriekš norādīta un P. Gruznas piezīmēs atzīmēta kā neapdomīga rīcība, šajā situācijā atklāj sabiedrībā klātesošu, bet nedominējošu domu par iespējamu traģiskuma romantizēšanu, it īpaši, atklājot A. Skujiņas dzīves uzskatus un personības šķautnes, savā ziņā parādot to kā likumsakarīgu izvēli.

Kā vienu no sociālajām grupām, kurai ir jācīnās ar pastāvēšanu, P. Gruzna min nūdistus jeb „kailķermeņu kultūras propogandistus” (PG. 141. lpp). Viņš akcentē, ka konservatīvā sabiedrība nespēj to atzīt un nūdistiem, lai arī viņiem ir sava biedrība un statūti, taču ir jācīnās ar pastāvošiem aizspriedumiem. (PG. 141. lpp) P. Gruznas akcentētais nūdisms līdz mūsdienām ir jau izcīnījis savu vietu sabiedrības apziņā. Šis ir viens no izteiksmīgākajiem P. Gruznas ierakstiem, kurā pats sevi pozicionē kā nepiederošu sabiedrības konservatīvajai daļai.

Tikai sākoties autoritatīvajam režīmam, P. Gruzna akcentē kādu savdabīgu sabiedrības iezīmi – jaunās varas ieceltās personas dažādos amatos izjūt savu varu, kas robežojas ar visatļautību. P. Gruzna satraucas par savu vietu bankā, kad notiek viņa vadītās nodaļas darba izvērtēšana. Autors uzsver, ka viņam nav „aizmugures” jeb kāda, kas liktu izvērtētājiem pieņemt pozitīvu vērtējumu, tādēļ nezina vai tiks atstāts amatā. (PG. 638. lpp) Pēc neilga laika P. Gruznas meitu aicina piedalīties lomas atlasē Nacionālajā operā, taču tiek atzīmēta nekaunīga izturēšanās pret viņu. Ņina to nav gribējusi paciest un aizgājusi atlases laikā. (PG. 586. lpp) Turklāt P. Gruzna atzīmē kādu „anekdoti”, kurā vēstījums ir par vienīgo meiteni, kas iekļuvusi ģimnāzijā – neviena no pamatskolas absolventēm nav pieņemta mācīties tālāk. Vienīgā, kas to panāca, bija meitene, kas norādīja, ka skolotājs, kas pieņem iestāšanās eksāmenu, ožot pēc alkohola. (PG. 732. lpp) Rakstnieks nav piedāvājis aprakstīt avotu, no kurienes ir ņemts šis stāsts, taču ir skaidra tieksme – cilvēki, kuriem piešķirta vara, pārprot to un pieņem sevi kā absolūto varas mehānismu konkrētajā jomā.

Fragmentus un dažādus notikumus, kas bijuši margināli tā laika sabiedrībā ir svarīgi aplūkot, novērtējot vēsturiski – kas ir mainījies gandrīz 80 gadu laikā. Turklāt šajos ierakstos

izpaužas rakstnieka uzskati un vērtējums, sākot ar to, ka viņš ir izvēlējies akcentēt šādas parādības, līdz tam, ka, lai arī samērā mazas, taču ir vērojamas kopsakarības tematu izvēlē.

Nodaļā par P. Gruznas piezīmju struktūru ir izmantotas dažādas pieejas. Ir sistēmiski aprakstīta katra piezīmju klades uzbūve, akcentētā tēma, zīmīgākās atšķirības. Tika pievienotas divas tabulas rezultātu uzskatāmībai. Turpmāk tika veikta personības iezīmju raksturošana, norādot P. Gruznam svarīgākos tematu lokus, kā arī marginālos notikumus, jo, atšķirībā no citiem autobiogrāfisku piezīmju autoru darbiem, šajās piezīmēs privātu ierakstu un paša autora uzsvērto svarīgo personīgo faktu ir mazākā daļa no apjoma. Taču, vērtējot žanrisko piederību ir būtiski noteikt un atklāt P. Gruznas aktuālāko ierakstu raksturu, tematu izvēles loku.

4. PĀVILA GRUZNAS AUTOBIOGRĀFISKO PIEZĪMJU ŽANRISKĀS PIEDERĪBAS INTERPRETĀCIJA

Interpretēt P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju žanrisko piederību ir iespējams, kad ir sniegts ieskats vairākos, maģistra darba kontekstā svarīgos aspektos. Tādējādi kā būtiska tika noteikta šāda darba struktūra, lai definētu piezīmju žanrisko piederību, balstoties iepriekš veiktā autobiogrāfiskās rakstības attīstības analīzē, akcentējot P. Gruznas personību biogrāfiskā skatījumā un raksturojot autobiogrāfisko piezīmju struktūru.

Tas ir būtiski, jo šis ir viens no retajiem pētījumiem, kas aktualizē žanrisko piederību autobiogrāfiskajā skatījumā. Pēc 20. gadsimta teorētisko pieeju uzplaukuma, tiek akcentēti dažādi starpdisciplināri pētījumi, veidojot pastarpinātu literatūrzinātnes tradicionālo pieeju izstumšanu no pētnieku redzesloka. P. Gruznas autobiogrāfiskās piezīmes neiederas pēdējo dekāžu akcentētajās pieejās, arī latviešu literatūras autobiogrāfisko pētījumu izcēlumos, jo rakstnieks nepieder marginālajām sociālajām grupām, kā arī neiederas pēcpadomju paradigmā. Turklāt vīriešu dzimuma (autobiogrāfiskā) rakstība šī brīža literatūras pētniecībā ir padarīta gandrīz vai par perifēru.

Tomēr jāakcentē, ka P. Gruznas autobiogrāfiskās piezīmes nav skatāmas arī G. Miša piedāvātajā pieejā, kaut arī ir atbilstība eirocentriskā un vīriešu dominantā tipa skatījumā un viņa mērķtiecīgajos centienos dokumentēt laikmetu, turklāt šīs pieejas teorijā tiek akcentēta autobiogrāfijas rakstītāja pusmūžs, kas arī atbilst P. Gruznam. Taču viņa statuss sabiedrībā, mūsdienu maz atpazīstamība, pamatoti liek uzskatīt, ka līdzās šī viņa pētniecībā izskatītajam, piemēram, Ž. Ž. Ruso, P. Gruzna nav ieskaitāms, lai arī izplūdušajā, tomēr dziļā cilvēka kategorijā.

Kā būtiskākā nesaderība ar šo pirmās modernās autobiogrāfiskās kritikas pētniecības vilni vērojama tajā, ka šajā periodā kā svarīgākais tiek izdalīts „dzīves” (*bios*) akcentējums autobiogrāfijās, tuvinot to biogrāfiskajam skatījumam. Turpretim P. Gruznas piezīmēs nepārprotami tiek uzsvērta „pats” (*autos*) dalība vēstījumā.

Jānorāda, ka pētāmais avots neiederas ne latviešu literatūras ceturtnā vijņa (M. Burima) akcentētajā pieejā laika posma pētniecībā, ne arī trešās modernās autobiogrāfijas kritikas vilnī (S. Smith, J. Watson). Tādējādi P. Gruznas autobiogrāfiskās piezīmes neiederas nesenākajos pētījumos, tādā veidā neļaujot pielietot populārākās un aktuālākās pētījumu metodes un pieejas, kuras, respektīvi, ir sasniedzamākas.

Tomēr, pirms tās iedalīt, ir nepieciešams kopīgs piezīmju vērtējums, balstoties iepriekš aplūkotajās teorijās, skaidrojumos un par būtisku atzīmētajās žanrisko iedalījumu kategorijās.

Tādēļ P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju klažu kopīgās pazīmes žanriskā aspektā tiks akcentētas vēlāk, kam sekos klažu atšķirīgās iezīmes. Šajos uzskaitījumos diemžēl nav iespējams norobežoties no iepriekš minētu pazīmju vai secinājumu atkārtotas akcentēšanas, taču, ja iepriekš kāda no pazīmēm bijis kā raksturojošs lielums, tad šobrīd tā tiek veidota žanrisko pazīmju apkopojumā, kurā, izlaižot pazīmes, var tikt zaudēta nozīmīgu faktoru akcentējoša parādība, savukārt atsaukties uz iepriekšējā pieminējuma lapaspusi darbā to nepaskaidrojot, padarītu nevajadzīgi sarežģītu analīzes uztveršanu. Taču, uzsverot iepriekš akcentēto, visbiežāk pazīmēm tiks izcelts jauns skatījums. Kam sekos tālāk veidots vispārinājums, kuram jānovēd pie šo piezīmju žanriskās piederības noteikšanas.

Šī nodaļa apzināti tiek veidota koncentrētā uzskaitījumā, uzsverot, ka svarīgākās īpatnības pētījumā gaitā jau ir bijušas atklātas un skaidrotas to nozīmīgumā, tādējādi izvairoties no nepieciešamas atkārtotības – darot to tikai tad, kad nepieciešams.

Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju vispārīgās pazīmes autobiogrāfiskā skatījumā

P. Gruznas autobiogrāfiskās piezīmes vērtējamas dažādos skatījumos un pieejās. Tās ir iespējams akcentēt F. Ležēna autobiogrāfiskā pakta raksturojošos lielumus, uzverot, ka šajās piezīmēs autors, stāstītājs un protagonistis ir identisks, tādējādi darbs uzskatāms par autobiogrāfisku. (Lejeune 1989, 5; skat. 22. lpp) Balstoties pētnieka piedāvātajā skatījumā, P. Gruznas piezīmes ir iedalāmas gan kā pašportrets vai eseja un dienasgrāmata/žurnāls, gan kā memuāri, gan personīgā novele un biogrāfija. Jānošķir pēdējās divas kategorijas kā neatbilstošas, jo, lai arī autors un stāstītājs, kā arī stāstītājs un galvenais varonis ir identiski, tomēr piezīmju īpatnības neļauj tās iedalīt biogrāfijā vai novelē, vērtējot, ka tas ir distancētāks un autobiogrāfijā neiedalāms vēstījums. Kā arī pētījuma autors nodala to, ka šīm divām kategorijām ir apstrīdams iedalījums

Nodaļas sākumā tika akcentēts, ka P. Gruznas piezīmes nav iedalāmas G. Miša un, respektīvi, pirmajā modernās autobiogrāfijas kritikas vilnī. Tika uzsvērts, ka piezīmju autora dzīves gājumā trūkst piederības marginālai sociālai grupai/-ām. Lai arī pašmērķīgi to varētu iedalīt kā latviešu pareizticīgo sociālo grupu, kas latviešu kultūrā varētu tikt akcentēta kā savdabīga, taču šādai pieejai būtu bijis nepieciešams citāds darba tēmas definējums. Kā arī iedalījums kādā atbilstošā pētījuma paradigmā, piemēklējot atbilstošas un pamatojošas likumsakarības ir tendenciozs.

Šajā pētījumā akcentētā pieeja ir tikko minētās apgriezts veids – tikai pēc teorētiskā materiāla apgūšanas un avota apskata, tiek mēģināts iedalīt žanrisko piederību piezīmēm,

apzināti mēģinot izvairīties no neobjektivitātes un pāragriem spriedumiem pētījuma gaitā. Tomēr jāatzīst, ka katrā darbā, arī šajā ir vērojama kāda daļa mērķtiecīgas virzības, akcentējot iekļaušanos tēmā.

Kā atbilstošāko no apskatītajām pieejām var uzskatīt otro modernās autobiogrāfijas kritikas vilni. Šajā laikā tiek aktualizēta autobiogrāfiskā rakstība kā literārs žanrs. P. Gruzņas piezīmju strukturējumā, secīgumā, valodas līdzekļu izvēlē, kā arī pašrefleksijas akcentēšanā ir vērojams, ka tās ir radoša darbība. Taču tajos saglabājas arī iezīmes no iepriekšējā viļņa izceltā vēsturiskā nozīmīguma. Tomēr Dž. Olnijs uzsver, ka tā ir skatījuma maiņa no vienas pozīcijas citā. Tādējādi akcentētais skatījums žanriskās piederības aktualizācijā, savā ziņā automātiski to ieceļ šajā – otrā viļņa pētniecības aktualizētajā skatījumā.

Šajā skatījumā akcentētais „subjekts” kā tāds, kuru šķeļ pašfragmentācija ir līdzīga kategorija P. Gruzņas izceltajai duālītātes aktualizēšanai. To jēdzienos ir nianse, kas atšķiras, tomēr galvenokārt idejiskais nojēgums ietver abos gadījumos sevis apzināšanās kā indivīdam, kas ir sašķelts. Dualitātes raksturojošā īpašība ir sadalīšanās divās daļās, kas tika akcentēta kā sazarojums starp darbu un radošo darbību, taču to ir iespējams skatīties arī vairāku fragmentu skatījumā – darbs, privātā dzīve, radošā darbība, politiskā noskaņa u. tml. iedalījumā, kas izcelts trešajā nodaļā.

Pāvila Gruzņas autobiogrāfisko piezīmju kopīgās pazīmes

Turpmāk tiks akcentētas svarīgākās kopīgās pazīmes, kuras ir P. Gruzņas autobiogrāfiskajās piezīmēs, no kurām dažās jau būs bijušas minētas pētījuma kontekstā iepriekš.

Kā viena no acīmredzamākajām pazīmēm ir jāatzīmē piezīmju periodiskums un to datēšana. Lielākoties datuma pieraksts ir raksturīgs ierakstu noslēgumā, dažkārt norādot diennakts laiku, kad ieraksts veikts, citkārt ir tikai mēneša norāde, bez datuma. Piezīmju periodiskums ir mazliet grūtāk izvērtējams piezīmju apjoma dēļ, taču tas ir pieņemams kā P. Gruzņas piezīmēm pastāvīgi klātesošs. Kā viena no lielākajām pauzēm vērojama starp ceturto un piekto piezīmju kladi, taču citādi starp ierakstiem nav ilgstošu laika pārrāvumu.

Jāpiemin arī iepriekš secinātais, ka ieraksti top apkārtējās vides ietekmē, retāk personīgu impulsu vadīti. Taču šeit jāprecizē tas, ka ierosme rakstīt piezīmes nav zināms vai bijusi ietekmēta ārēji. Savukārt notikumu atlase ir P. Gruzņas veikta – ja vien nav aprakstīti lielākie vēstures, politikas vai sadzīves notikumi. Pārējās informācijas nozīmību un nepieciešamību ierakstīt to piezīmēs ir izvēlējis pats autors. Turklāt viņa piezīmes sākotnēji, šķiet, ka balstās apkārt notiekošo procesu dokumentēšanā, tuvojoties drīzāk komentēšanas tendencei.

Lielākoties viņa ieraksti par notikumiem vai personām akcentējot rakstniekam svarīgāko, ir balstīti subjektīvā vērtējumā un personīgā skatījuma prizmā, kas liek tos uzskatīt par personīgiem ierakstiem.

Samērā vienlīdzīgā sadalījumā ir piezīmju ieraksti par personīgi piedzīvoto – pasākuma apmeklējums, personu satikšana, zināmu un pazīstamu personu apraksts. Taču tikpat liels pārsvars ir klātienē nepiedzīvoto notikumu aprakstam, kas balstās ievērojamajā P. Gruznas papildmateriālu bāzē, kas ievietota piezīmēs – raksti, fotogrāfijas u.c. materiāli. Kā kopīgo pazīmi to iedala vienmērīgais un savā ziņā izlīdzinātais izkārtojums piezīmju apjomā, nošķirot vien pēdējās klades uzbūvi.

Autros piezīmju gaitā nebaidās pierakstīt nepārbaudītu informāciju jeb baumas. Viņš ar laiku sāk tās akcentēt, pievienojot tās zem ierakstu vienāda virsraksta nosaukuma „Baumas”, taču arī līdz tam P. Gruzna pieraksta sabiedrībā valdošās runas, kas nav zināms vai atbilst patiesībai. Taču arī šajā ziņā ir vērojama atlase – autors izvēlās, kuras būs svarīgākās vai interesantākās baumas laikmeta kontekstā, kā arī, iespējams, personīgu iemeslu vadīts.

Taču biežāk sastopama ir autora vēlme ierakstīto argumentēt, pamatot un pat akcentēt dažādus notikuma skatījumus, tiecoties pēc iespējas objektīvāk saglabāt vēsturisko, arī kultūrvēsturisko demonstrējumu, cenšoties piedāvāt savu interpretāciju, taču norādot arī par sabiedrībā dominējošo. Dažkārt argumentācija robežojas ar kategoriskumu savos spriedumos, pašmērķīgu interpretāciju un sava viedokļa stingru pozicionēšanu.

P. Gruzna savu piezīmju vēstījumā īpaši nemaina rakstības stilu. Viņa ironiskais vēstījums, savdabīgo salīdzinājumu un metaforu lietojums padara tekstu interesanti lasāmu. Valodas līdzekļu izvēlē nav vērojama ekonomija, ideju, domu un uzskatus paušanā tiek izmantoti līdzīgas nozīmes vārdi, akcentējot to pašu parādību, liekvārdība un izteiksmes neprecizitāte. Tomēr valodiskais līmenis, pieņemot, ka pierakstīts ir spontāni, vēlāk nelabojot, piezīmju veidu pietuvina sarunvalodas stilam, kurā šīs īpašības tiek akcentētas kā ierastas – mutvārdu komunikācija ikdienas situācijā bieži tiek iesākta ar vienu domu, taču turpinot runāt, saturiski nonāk jau nākamajā vai citā domā.

Tādējādi krievu pētnieču piedāvātās valodas diskursīvās pieejas P. Gruznas piezīmju gadījumā nebūtu īsti piemērojamas, jo noteikt autora izvēlētos optimālos līdzekļus ieceres sasniegšanai, pirmkārt, būtu neproduktīvi, jo nāktos akcentēt iepriekš pieminētos skatījumus, kur katrs sevī ietver nākamā pazīmes, tā neizklūstot no analīzes apļa. Otrkārt, šī pieeja lielākoties tiek pielietota vairāku avotu raksturīgo īpašību izcelšanā un vēlāk to kopīgā izvērtējumā.

Jāpiekrīt A. Upītim, kas bija norādījis par P. Gruznas anekdotisko struktūru. Arī piezīmju vērtējumā šis skatījums ir akcentējams. Ar to joprojām tiek saprasts īsu un neprastu

notikumu atspoguļojums, biežā dažādu likumsakarību rindu veidošana, lai izteiktu kādu samērā vispārīgu slēdzienu.

Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju atšķirīgās pazīmes

Atkārtotā faktors atšķirīgo piezīmju kontekstā ir iespējam tad, ja tās bijušas būtiskas, iepriekšējo vispārinājumu ziņā, pat, ja nav sastopamas bieži.

Sociāldemokrātiski noskaņotam rakstniekam sociālais aspekts ir svarīgs, tas tiek bieži vien akcentēts. Taču K. Ulmaņa apvērsums ir robežpunkts pašcenzūrā – P. Gruzna, kā bija jau norādīts, pēc tā samazina sociāli kritisko ierakstu daudzumu. Līdz ar to, šo pazīmi var iedalīt kā klātesošu un samērā dominējošu pirmajās divās piezīmju kladēs. Turpmāk šī īpatnība parādās nosacīti, iezīmju veidā un netiek tik intensīvi akcentēta.

Ar laiku P. Gruznas piezīmēs vērojama dialogiskas pieejas klātbūtne. Šādu ierakstu veidu P. Gruzna neizvēlās bieži, taču to darot, akcentē savu mērķtiecību pēc iespējas konkrētāk un strukturētāk norādīt uz notikušo sarunu. Turklāt dažkārt dialogiskums parādās autora iedomātās sarunās – ko viņš būtu teicis kādai konkrētai personai noteiktā laikā.

Lai arī ticis noskaidrots, ka personīga rakstura ieraksti mēdz būt ar citādu sākotnējo tēmas pieteikumu, tomēr interpretācijas laikā tie nonāk līdz autora subjektīvajam skatījumam, personīgo vērtību un uzskatu pozicionēšanai. Taču šis iedalījums, kā veidojas personīga informācija piezīmju ierakstos, ir atšķirīgs. Iepriekš jau uzsvērts, ka privāti ieraksti ir samērā reta parādība kopējā piezīmju fonā. Tādējādi nonākt pie P. Gruznas personības iezīmēm nozīmē veikt dažādas analīzes metodes. No vienas puses, vispārināt autoram svarīgākās tēmas, akcentējot to kā iezīmes, no citas, apskatot laikmeta vēsturisko kontekstu, kas no autora atlasītās informācijas varētu būt bijis raksturojošākais kā personīgā interese, nevis laikmeta paustā nostāja. Turklāt, iespējams, vēl cits skatu punkts, kurā tiek akcentēti tikai tie ieraksti, kas visā to saturā bijuši tendēti personīgā skatījumā vai privātā ierakstā. Šī pēdējā pieeja būtu saprotamākā un aktuālākā dažādu žanrisko piedrību pieejās, taču P. Gruznas kontekstā šādi tiktu pazaudēta lielākā daļa no personību izsakošās informācijas piezīmēs.

P. Gruznas piezīmes dažkārt ir tieši retrospektīvas, akcentējot savu personīgo piedzīvoto, kā arī raksturojot citu personu dzīves, īpaši jubileju vai kādu gada dienu aprakstos. Tomēr lielākoties tās ir vērstas tagadnē, aprakstot tajā brīdī notiekošos – retrospektīvais skatījums tiek akcentēts, lai lasītājam būtu vieglāk uztvert tā laika tagadnes spriedumus.

Kā par būtiskāko atšķirību P. Gruznas piezīmēs ir jāakcentē to sadalījums kladēs, kuras rakstīšanas procesā visticamāk neapzināti ir izveidojušās ar dažādām pazīmēm. Tādējādi katrai kladei ir iespējams noteikt savu žanriskā paveida dominējošo pazīmi:

- pirmajā kladē dominē memūāru žanriskais paveids, akcentējot laikmeta raksturīgos notikumus un personas; radot laikmeta kopainu. Ir iespējams saskatīt nelielu hronikas iezīmju asimilēšanos, veidojot hronoloģisku notikumu vērtējumu;
- otrajā kladē turpinās dokumentēšanas pieeja, taču parādās ierakstu fragmentārisms, akcentējot vairākas tēmas un notikumus viena ieraksta ietvaros. Šajā kladē priekšplānā joprojām izvirzās memūāru žanriskais paveids saskarsmē ar dienasgrāmatas žanrisko paveidu;
- trešā klade uzsver pāreju iekšēji vērsta vēstījumā, tādējādi akcentējot dienasgrāmatas žanrisko piederību, uzsverot tās pašreflektīvo funkciju;
- ceturtās kladēs pārsvarā ir memūāru žanriskais paveids, taču citādā pieejā kā pirmajās divās piezīmju kladēs. Šajā P. Gruzna pozicionē sevi drīzāk kā vērotāju, nozīmīgo laikmeta personu dokumentētāju, samazinot savu subjektīvi vērtējošo skatījumu;
- savukārt piektās klades žanriskā piederība varētu tikt akcentēta kā piezīmes – P. Gruznas akcentētais nojēgums, sākot ar trešo piezīmju kladi. Taču ir noprotams, ka autora izpratne un jēdziena lietojums atšķiras no mūsdienu izpratnes. Šajā kladē gandrīz pilnībā izzūd autora personības klātbūtne un subjektīvisms.

Atsevišķā klasifikācijā dominē memūāru žanriskā paveida dominante, taču to nevar attiecināt par piezīmju kopīgo analīzi. Iepriekšējos aplūkotajos pētījumos tika akcentēts, ka izmantoto nojēgumu ir nepieciešams izskaidrot, lai visiem iesaistītajiem būtu vienots pieņēmums. Pētījuma autore akcentē, ka, lai arī tikko secīgi raksturojot katru kladi tika norādīts, ka piezīmju raksturojošais žanriskais paveids ir memūāri, tas neatbilst P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju žanriskajai piederībai.

Memūāru raksturojoša un viena no būtiskākajām iezīmēm ir tā, ka tiek akcentēta citu personu dzīve un notikumi tajās, sava dzīve un sev svarīgo distancējot, novietojot perifērijā. P. Gruzna ir mērķtiecīgi atspoguļojis laikmetu, vēsturiskos un sabiedrībā nozīmīgos notikumus un personas, vairākkārtēji akcentējis, ka piezīmes ir laikmeta dokumentējošs darbs. Visticamāk, ka sākotnēji viņš tās bija pozicionējis un centies rakstīt atbilstoši šim uzsvērumam, kas būtu raksturojams kā memūāru žanriskais paveids. Taču rakstnieka

oriģinālā personība un izteiksmīgais ierakstu veidošanas un rakstīšanas stils neļauj viņu „izņemt” no piezīmēm, atstājot tās tikai laikmeta liecības funkcijā.

Turklāt pētījumā norādītā autobiogrāfijas un memuāru žanriskā nošķirtība, pamatojot to atšķirīgos pozīcijas vērsumos: pirmā akcentē iekšēji vērstu stāstījumu, kamēr otrā – ārēju. Šādā pozīcijā ir iespējams nosacīti iedalīt tikai pirmo P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju kladi. Intensīvajā rakstīšanas stilā un ierakstu kvantumā, autors ir koncentrējies ārējos notikumus un distancē savu personīgo dzīvi. Taču akcentētā autora personības ekspresivitāte neļauj to veikt pilnībā, lai arī tas lielākoties tomēr notiek. Ceturtās klades analīzē minētais uzsvērums, ka ir vērojams citu personu dzīvju aprakstu daudzums, ir nenoliedzami, bet jāuzsver, ka tā ir ceturtā klade, pēc iekšēji vērstās trešās piezīmju klades ritma autors nav atgriezies pirmās piezīmju klades stilā. Dažādi notikumi ir ietekmējuši autora pašreflektīvo prasību, ko vairs nav iespējams pārtraukt.

Piektās piezīmju klades koncentrētais vēstījums it kā arī varētu būt ietilpināms memuāru žanriskajā paveidā, taču tā ir memuāru problēma – jēdziens ir tik plašs, ka biežāk dažādi žanrisko paveidu darbi tiek klasificēti šādi. Tomēr tas, ka kladē ar vismazāk ierakstiem samērā ar citām kladēm, tiek visvairāk veikti ieraksti nenumurētajās lapās attiecībā pret pārējām kladēm, norāda, ka P. Gruznas izvēlēta kodolīguma pieejā autoram nav veicies.

P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju žanriskās piederības noteikšana bez šaubām ir problēma. Akcentējot autobiogrāfijas un ar to saistīto žanrisko paveidu skaidrojumus, tika pieņemts to izplūdušais un vispārīgais skatījums, kas šī pētījuma ietvaros nav palīdzējis noteikt konkrētu autobiogrāfijas žanrisko paveidu, kas būtu bijis atbilstošs un pilnībā aptverošs konkrētajam pētījuma avotam. Tādējādi tiks piedāvāts autorei skatījums uz žanrisko paveidu piederību P. Gruznas piezīmēs, pamatojoties pētniecības attīstībā un secīgi izklāstot pieņēmumus.

Pirmkārt, tās ir atbilstošas autobiogrāfiskās rakstības paradigmai, akcentējot *paša sevis rakstīšanas* tiešo norādi, tāpat kā autors- stāstītājs-protagonists ir viena persona, kā arī citas, iepriekš minētas autobiogrāfijas pazīmes. Otrkārt, P. Gruznas piezīmes ir žanriskā paveida attiecībās ar autobiogrāfijas žanru. Mūsdienās aktualizētais *dzīves rakstīšanas* nojēgums balstās idejā, ka „autobiogrāfija” ir kļuvusi par pārāk plašu nojēgumu, zaudējot konkrēta jēdziena funkcijas. Tādējādi jauna termina ieviešana, kas atbilst tam dotajam uzdevumam – aptver žanrisko piederību, izslēdzot to kā problēmu.

Treškārt, atgriežoties autobiogrāfijas pieejā, kas aktualizē autobiogrāfiju kā literāru žanru, rodas nepieciešamība ar to literatūrzinātniski operēt – ievērojot pazīmes, iedalīt konkrētos žanriskos paveidos. Ceturtkārt, balstīt žanrisko paveidu iedalījumu darbos, kas lielākoties ir izvēlējušies konkrētu pazīmi, ko tālāk attīsta un pielāgo pētījuma mērķim ir sarežģīti, bet

autoritatīvu, nekompilējošu pētījumu šajā jomā praktiski nav. Tika mēģināts to darīt, iedalot atlasītajos un par svarīgākajām pazīmēm atzītajos žanrisko paveidu skaidrojumos.

Piektkārt, līdz ar to, ka citu teorētiķu un pētnieku skaidrojumi, kas ir atbilstoši viņu pētījumiem, nav atbilstoši šim, tiks piedāvāts autores skatījums par P. Gruznas piezīmju žanrisko piederību. Tādējādi:

maģistra darbā pētāmā avota žanriskā piederība ir – dienasgrāmata ar memuāru žanriskā paveida raksturīgākajām īpašībām.

Šādi tiek akcentēts, ka nozīmīgākās kopīgās pazīmes ietilpst dienasgrāmatas žanriskajā paveidā, kā arī izceļot memuāru žanriskā paveida nozīmīgo klātesamību, tomēr norādot, ka, lai arī šķietami, taču tās pazīmes nav dominējošas P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju kopīgajā skatījumā. Tādējādi tiek izcelta dienasgrāmatas un memuāru žanrisko paveidu mijiedarbība, uzverot pakārtojuma attiecības.

Pētījuma ietvaros veiktais pētījums diemžēl spēj noteikt tikai šī konkrētā pētāmā avota žanrisko piederību un norādīt kā tas ticis darīts. Taču būtu nepieciešams plašāks pētījums gan sastatot ar cittautu literatūras piemēriem, gan plašākā literatūras kontekstā, kas pašreizējo zināšanu lokā, kā arī maģistra darba ietvaros nav iespējams. Turklāt būtisks jautājums, kas rodas, ir kā žanriski veiksmīgā definēt izvirzīto žanrisko paveidu, kurā ietilpst P. Gruznas autobiogrāfiskās piezīmes, lai terminu būtu iespējams pielietot arī potenciāli citu avotu žanriskajā apzīmējumā.

P. Gruznas autobiogrāfisko piezīmju noteiktais žanriskais paveids tomēr joprojām atstāj atvērtu interpretāciju iespējamību gan avota, gan pieejas skatījumā.

SECINĀJUMI

1. Autobiogrāfijas attīstība un modifikācijas ir tieši ietekmējusi Rietumu pasaules kultūru un pašapziņu, bet no otras puses – autobiogrāfija izaug kā indivīda pašapziņas pieauguma liecība un veids.
2. Autobiogrāfijas termina izmantošana pētniecībā ir komplicēta, jo mūsdienās tas tiek izmantots segtermina/segkoncepta (*umbrella term/concept*) nozīmē, aptverot līdzīgas kategorijas (t. i. žanriskos paveidus). Tiek akcentēts, ka (gandrīz) viss ir žanrs, norādot to kā ikdienā nepieciešamu mērauklu. Turklāt pēdējās dekādēs tiek aktualizēts *dzīves rakstīšanas (life writing)* termins, kas aptver autobiogrāfijas žanriskos paveidus, izslēdzot to kā problēmu.
3. Dienasgrāmatas kā autobiogrāfijas žanriskā paveida svarīgākās iezīmes ir periodiski papildināms teksts, kurā ieraksti tiek veikti, emocionāli reaģējot uz dažādiem notikumiem. Savukārt memuāru autoram ir mesianiska sevis apzināšanās. Kā būtiskākā atšķirība no dienasgrāmatas žanriskā paveida, tiek akcentēta retrospektīvā daba, kā arī autora koncentrēšanās apkārtējā vidē, notikumos un personās. Memuāru autors, visbiežāk ir sabiedrībā pazīstams cilvēks, sevi pozicionē kā novērotāju.
4. Autobiogrāfijas žanra paveidi ir maz aktualizēti literatūras žanru teorijās, bieži jaucot terminoloģiju, sapludinot dažus sarežģītāk nodalāmus nojēgumus, lielākoties uzsverot, kas neatbilst žanriskajam paveidam. Pēdējās dekādēs vērojama tieksme dažādus žanriskos paveidus iedalīt kā memuārus.
5. Kopš 20. gadsimta tiek akcentēti trīs modernās autobiogrāfijas kritikas attīstības posmi, kur pirmajā tiek akcentēta diža cilvēka dzīves attēlojums, otrajā jēdziena „subjekts” paradigmas maiņa un uzsvērts autobiogrāfiskais pakts starp autoru un lasītāju. Savukārt trešajā – galvenā pozicionēšanās notiek marginālo, sociālo u.c. grupu pētniecībā, kā arī attīstās citu nozaru autobiogrāfijas pētniecība, kas ļauj izvirzīt apgalvojumu, ka autobiogrāfijas aktualitāte nezūd un nemazinās.
6. Latviešu literatūrā autobiogrāfijas žanriskos paveidus var uzskatīt par maz aktualizētiem. Turklāt autobiogrāfijas pētniecība ir sadalījusies vairākās jomās – literatūras, sociālo zinātņu un mutvārdu/dzīvesstāstu pētniecībā. Literatūrzinātnē tiek akcentēts autobiogrāfijas skatījumu citu teoriju aspektā – visbiežāk kompilējot feministisko un postkoloniālo skatījumu, raksturojot literāros darbus, kas sarakstīti pēc 1991. gada.
7. Pāvila Gruzņas autobiogrāfisko ierakstu veidu visbiežāk nosaka apkārtējā vide un notikumi, nevis iekšēja nepieciešamība paust savas pārdomas – ir nepieciešams impulss

- temata izvēlei. Piezīmju rakstīšanas gaitā vērojama produktivitātes konstanta lejupslīde, savukārt 148 nenumurēto lapaspušu sadalījums piezīmju kladēs šādu virzību nenorāda.
8. P. Gruzna ir kritiski domājoša persona, kurai ir plašas zināšanas tā laika Latvijas kultūras dzīvē un politiski ekonomiskās kolīzijās. Rakstot piezīmes, autors akcentē gan sev svarīgo, paužot par to savu viedokli, gan arī sabiedrībā aktuālus notikumus. Viņa mērķis ir saglabāt savas piezīmes tālākajiem lasītājiem, kas implicīti ietver domu, ka autors mēģina radīt maksimāli atbilstošu laikmeta ainu, pats dažbrīd kļūstot par komentētāju.
  9. Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju žanriskās piederības noteikšana ir problemātiska, katras piezīmju klades atsevišķā klasifikācijā dominē memuāru žanriskā paveida dominante, taču to nevar attiecināt par piezīmju kopīgo analīzi.
  10. Šī pētījuma ietvaros, akcentējot autobiogrāfijas un saistīto žanrisko paveidu skaidrojumus, nav bijis iespējams noteikt konkrētu autobiogrāfijas žanrisko paveidu, pamatojoties citu teorētiķu un pētnieku skaidrojumos, jo tie ir atbilstoši viņu pētījumiem, taču nav derīgi šim konkrētajam pētījuma avotam.
  11. Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju žanriskā piederība ir dienasgrāmata ar memuāru žanriskā paveida raksturīgākajām īpašībām. Žanrisko paveidu mijiedarbībā tomēr ir atzīmējama to pakārtotība.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Avoti

1. Rakstniecības, teātra un mūzikas muzejs (turpmāk RTMM) *Klade ar P. Gruznas memuāriem 01.01.1932.–01.11.1932.* Kolekcijas nosaukums *Pāvils Gruzna*. Inventāra numurs 73095. Materiāla veids *Rokraksti*. Topogrāfiskais apzīmējums *Gruz. R8/1,1.–203.* lpp
2. RTMM *Klade ar P. Gruznas memuāriem 01.11.1932.–01.05.1934.* Kol. nos. *Pāvils Gruzna*. Inv. Nr. 69560. Mat. veids *Rokraksti*. Top. apzīm. *Gruz. R 9/1, 204.–393.* lpp
3. RTMM *Klade ar P. Gruznas memuāriem 01.05.1934.–01.12.1935.* Kol. nos. *Pāvils Gruzna*. Inv. Nr. 69608. Mat. veids *Rokraksti*. Top. apzīm. *Gruz. R 10/1, 394.–580.* lpp
4. RTMM *Klade ar P. Gruznas memuāriem 01.12.1935.–09.1937.* Kol. nos. *Pāvils Gruzna*. Inv. Nr. 73081. Mat. veids *Rokraksti*. Top. apzīm. *Gruz. R 11/1, 581.–767.* lpp
5. RTMM *Klade ar P. Gruznas memuāriem 04.12.1937.–03.1940.* Kol. nos. *Pāvils Gruzna*. Inv. Nr. 73082. Mat. veids *Rokraksti*. Top. apzīm. *Gruz. R 12/1, 768.–863.* lpp

Zinātniskā literatūra

1. Abrams, Meyer, Howard (1999). *A Glossary of Literary Terms, Seventh Edition.* Fort Worth : Harcourt Brace College Publishers
2. Abrams, Meyer, Howard (2009). *A Glossary of Literary Terms, Ninth Edition.* Boston : Cengage Learning
3. [b.aut.] Aktualizējis arhīvs. Apspriede par Andreja Upīša „Latviešu literatūru”. No: *Varavīksne. Literārā mantojuma gadagrāmata.* Rīga : Liesma 1990, 138.–229. lpp
4. Anderson, Linda (2011). *Autobiography.* London ; New York : Routledge
5. Banga, Vita. Provokatīvā bohēma. *Studija* Nr. 24, 2002., 64.–69. lpp
6. Beitnere, Dagmāra (2007). Pretestības tēma dzīvesstāstos. No: *Kultūra un vara: raksti par valodu, literatūru, tradicionālo kultūru.* Rīga : Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 49.–57. lpp
7. Burima, Marija (2010). Memory Narrative Waves in the 20th Century Latvian Literature. From: *Comparative Studies. The Memoirs of the 20th Century: Nordic and Baltic Experience. Vol. III (2).* Daugavpils : Daugavpils Universitātes izdevniecība Saule, 49.–60. lpp

8. Derrida, Jacques (2000). The Law of Genre. No: *Modern Genre Theory*. Harlow [etc.] : Longman, p. 219-232
9. Duff, David (2000a). Introduction. No: *Modern Genre Theory*. Harlow [etc.] : Longman, p. 1-24
10. Duff, David (2000b). Key Concepts. No: *Modern Genre Theory*. Harlow [etc.] : Longman, p. x-xvi
11. de Man, Paul (1979). *Allegories of Reading: Figural Language in Rousseau, Nietzsche, Rilke and Proust*. New Haven : Yale University Press (citēts no: Anderson, Linda (2011). *Autobiography*. London : New York : Routledge, p.46)
12. Fjodorovs, Fjodors (2010). Memoirs in the System of Ego-Literary Genres. From: *Comparative Studies. The Memoirs of the 20th Century: Nordic and Baltic Experience. Vol. III (2)*. Daugavpils : Daugavpils Universitātes izdevniecība Saule, 9.–16. lpp
13. Frow, John (2006). *Genre*. London ; New York : Routledge
14. Gaujēna, Ilze (2007). Dzīvesstāsts – kultūrvēsturisks avots muzejā. No: *Dzīvesstāsti: vēsture, kultūra, sabiedrība*. Rīga : Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts, 215.–222. lpp
15. Genette, Gérard (2000). The Arhitekt. No : *Modern Genre Theory*. Harlow [etc.] : Longman, p. 210-208
16. Kursīte, Janīna (2002). *Dzejas vārdnīca*. Rīga : Zinātne
17. Lejeune, Philippe (1989). The Autobiographical Pact. From: *On Autobiography*. Minneapolis: University of Minnesota Press. p. 3–33
18. Ļaha, Ilona (2009). Autobiogrāfisko tēlojumu specifika 20. gs. beigu un 21. gs. sākuma zviedru un latviešu rakstnieku darbos. No: *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: Rakstu krājums, 14*. Liepāja : Liepājas Pedagoģijas akadēmija, 70.–80. lpp
19. Marcus, Laura (1998). *Auto/Biographical Discourses: Theory, Criticism, Practice*. Manchester : Manchester university Press, p. 61 (citēts no: Novikova, Irina (2001). Sieviešu autobiogrāfija: dzimte un žanrs (salīdzinoši aspekti). No: *Par agru? Par vēlu? Feministiskās idejas, konteksti, pieejas*. Rīga: Latvijas Universitātes Dzimtes studiju centrs, 84. lpp)
20. Maurios, Andre (1953). Biography. *Cassell's Encyclopedia of literature, Vol. 1*. London : Cassell & Company LTD, p. 59-65
21. *Merriam-Webster's Encyclopedia of literature* (1995). Springfield : Merriam-Webster
22. Meškova, Sandra (2004). Peculiarities of Latvian Women's Autobiographical Writing in the 1990s. From: *Latvijas Universitātes Raksti, 666. sējums. Literatūrzinātne, folkloristika, māksla*. Rīga : Latvijas Universitāte, 92.–97. lpp

23. Novikova, Irina (2001). Sieviešu autobiogrāfija: dzimte un žanrs (salīdzinoši aspekti). No: *Par agru? Par vēlu? Feministiskās idejas, konteksti, pieejas*. Rīga: Latvijas Universitātes Dzimtes studiju centrs, 79.–92. lpp.
24. Olney, James (1980). *Autobiography and the Cultural Moment: A Thematic, Historical, and Bibliographical Introduction*. From: *Autobiography: Essays Theoretical and Critical*. Princeton : Princeton University Press, p. 3–27
25. Rudzītis, Jānis (1936). Pāvils Gruzna. No: *Latviešu literatūras vēsture, 5. sējums*. Rīga : Literātūra, 248.–253. lpp
26. Smith, Sidonie, Watson, Julia (2010). *Reading Autobiography. A Guide for Interpreting Life Narratives, Second Edition*. Minneapolis : The University of Minnesota Press
27. Todorov, Tzvetan (1990). The Origin of Genres. From: *Genres in Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 13-26
28. *The Oxford Dictionary of Literary Terms, Third Edition*. (2008). Baldick, Chris (ed.). New York : Oxford University Press Inc
29. Upīts, Andrejs (1921). Latviešu jaunākās rakstniecības vēsture. (1885–1920). Rīga : D. Zeltiņa un A. Golta apgādībā. 405.–408. lpp
30. Upīts, Andrejs (1957). Proza (1906. un 1907. g. pirmajā pusē). No: *Latviešu literatūras kritika, 2. sējums*. Rīga : Latvijas valsts izdevniecība 598.–615. lpp
31. Upīts, Andrejs (1958). Latviešu rakstniecība (1912. g. otrā un 1913. g. pirmā puse). No: *Latviešu literatūras kritika, 3. sējums*. Rīga : Latvijas valsts izdevniecība 476.–505. lpp
32. Vāvere, Vera (1992). Laikmeta liecības Pāvila Gruznas darbos. No: *Materiāli latviešu literatūras vēsturei*. Rīga : Zinātne, 6.–22. lpp
33. Vāvere, Vera (1993b). Pāvila Gruznas ģimene latviešu kultūrā. No: *Varavīksne : literatūras vēstures un kritikas gadagrāmata*. Rīga : Liesma, 138.–151. lpp
34. Vāvere, Vera (1994). Pāvils Gruzna. No: *Latviešu rakstnieku portreti: 20. un 30. gadu rakstnieki*. Rīga : Artava, 7.–25. lpp
35. Vāvere, Vera (1998a). Latviešu literatūra no 1906. gada līdz 1918. gadam. No: *Latviešu literatūras vēsture, 1. sējums*. Rīga : Zvaigzne ABC, 253.–288. lpp
36. Vāvere, Vera (1998b). Proza. No: *Latviešu literatūras vēsture, 1. sējums*. Rīga : Zvaigzne ABC, 288. – 326. lpp
37. Zeiferts, Teodors (1934). Latviešu rakstniecības vēsture. 3.sējums. Rīga : A. Gulbja apgādībā, 465.–466. lpp
38. Белинский, Виссарион (1976). *Собрания сочинений, I. том*. Москва : Государственное издательство художественной литературы, с. 375 (citēts no Pavlova,

- Iryna (2006). *Zinaida Gippius' Петербургский дневник (The Petersburg Diary) as a Literary Genre* : Master Thesis. Waterloo : University of Waterloo, p. 13)
39. Богданова, Елена. Языковые особенности жанра дневника. *Филологические науки. Вопросы теории и практики* № 1 (1): в двух частях, часть первая, 2008., с. 28-33
40. Дейна, Людмила. Интерпретация писательских дневников на фоне классификации дискурсов. *Молодой учёный* № 4 (84), 2015., с. 763-767

Nepublicēti un noslēguma darbi

1. Andžāne, Aija (2010). *Laiks un telpa Kārļa Krūzas dienasgrāmatās* : bakalaura darbs. Rīga : Latvijas Kultūras akadēmija
2. Birzniece, Eva (2013). *Kara, trimdas un izsūtījuma pieredze autobiogrāfiskajos latviešu rakstnieču darbos 20./21.gs. mijā: laikmeta konteksts, teorijas un prakse* : promocijas darbs. Rīga : Latvijas Universitāte
3. Garda-Rozenberga, Ieva (2011). *Personiskie stāstījumi Alsungas novadā 21. gadsimtā* : promocijas darbs. Rīga : Latvijas Universitāte
4. Kaprāns, Mārtiņš (2012). *Padomju laika sociālās reprezentācijas latviešu pēcpadomju biogrāfiskajā diskursā* : promocijas darbs. Rīga : Latvijas Universitāte
5. Orehova, Anastasija (2013). *Laikmeta kultūrvēsturiskais skatījums Pāvila Gruzņas dienasgrāmatā (01. I 1932.–15. V 1934.)* : bakalaura darbs. Rīga : Latvijas Universitāte
6. Pakule, Inese (2014). *Literārā darba autorības koncepti: kontekstuālie aspekti* : promocijas darbs. Rīga : Latvijas Universitāte
7. Pavlova, Iryna (2006). *Zinaida Gippius' Петербургский дневник (The Petersburg Diary) as a Literary Genre* : Master Thesis. Waterloo : University of Waterloo
8. Леонова, Елена (2015). *Когнитивно-дискурсивный подход к изучению идентичности языковой личности в дневниковых текстах* : диссертация. Саратов : Саратовский государственный университет имени Н. Г. Чернышевского

Sekundārā literatūra

1. Gruzna, Pāvils. Pilsētas krievu teātrī. *Dienas Lapa* Nr.42, 1904., 3. nov., 3. lpp
2. Gruzna, Pāvils (1924). Manas dzīves ritums. No: *Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas 2. daļa*. Cēsis – Rīga : O. Jēpes apgādībā, 303.–314. lpp

3. Gruzna, Pāvils (1947). Curriculum Vitae. No: *Trimdas rakstnieki. Autobiogrāfiju krājums I.* Ērmanis, Pēteris (virsred.). Kempten : Viļa Štāla apgāds, 95.–97. lpp
4. Jēkabsons, Kārlis. Pāvila Gruznas 25 gadu literāriska darbība. *Latvju Grāmata* Nr. 2, 1928., 01. marts, 80.–82. lpp

Elektroniskie resursi

1. Huisman, Marijke (2012). Introduction. From: *Life Writing Matters in Europe*. [tiešsaite] [skatīts 30.04.2015] Pieejams: <http://www.marijkehuisman.com/pdf/introduction-life-writing-matters-in-europe.pdf>, [b. lpp]
2. Lejeune, Philippe (2009). A Plea for a Guide to Autobiographical Europe. From: *Life Writing in Europe. Founding Conference IABA Europe*. [tiešsaite] [skatīts 29.04.2015.] Pieejams: <http://www.autopacte.org/81amsterdamangl.pdf>
3. Sakss, Imants. Skaņas un atskaņas. *Jaunā Gaita*. Nr. 163, 1987., jūn. [b. lpp] [tiešsaite] [skatīts 04.05.2015.] Pieejams: http://jaunagaita.net/jg163/JG163_SKANAS-UN-ATSKANAS.htm
4. Skaidrojošā vārdnīca. [tiešsaite]. Rīga : Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūta Mākslīgā intelekta laboratorija, [b. g.], [b. lpp.] [skatīts 01.05.2015.] Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=purit%C4%81%C5%86i>

PIELIKUMS

Ieskats latviešu literatūras autobiogrāfijas pētījumos¹²

- ❖ Aļona Romanovska (2010). Ego-variations in Antons Austrīņš Texts. No: *Comparative Studies. The Memoirs of the 20th Century: Nordic and Baltic Experience. Vol. III (2)*. Daugavpils : Daugavpils Universitātes izdevniecība Saule
- ❖ Beitnere, Dagmāra (2007). Pretestības tēma dzīvesstāstos. No: *Kultūra un vara: raksti par valodu, literatūru, tradicionālo kultūru*. Rīga : Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds
- ❖ Bela-Krūmiņa, Baiba, Rubina, Kristīne (2006). Vēstījums par varas ielaušanos ikdienas dzīvesstāstos. No: *Kultūra un vara: raksti par valodu, literatūru, tradicionālo kultūru*. Rīga : Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds
- ❖ Bela-Krūmiņa, Baiba (2012). Everyday Life, Power, and Agency in Turbulent Latvia: The Story of Otto Irbe. *Baltic Biographies in Historical Crossroads*. London : Routledge.
- ❖ Bela-Krūmiņa, Baiba (2010). Dzīvesstāsti kā resurss sabiedrības izpētē: Nacionālās mutvārdu vēstures projekts. *Socioloģija Latvijā*. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds
- ❖ Bela-Krūmiņa, Baiba (2010). *Mēs nebraucām uz Zviedriju, lai kļūtu par zviedriem: mutvārdu vēstures pētījums*. Rīga : Zinātne
- ❖ Bela-Krūmiņa, Baiba (2003). Relationship between Personal and Social: Strategies of Everyday Life in the Process of Radical Social Changes. *Pro Ethnologia* 16.
- ❖ Buhanovska, Sintija (2008). Reliģija uz 1940.–1960. gadu fona: ieskats memuārliteratūrā. *Literatūra, folkloristika, māksla* 732
- ❖ Buhanovska, Sintija (2007). Fakti un fikcija: totalitārisma literatūra un mūsdienu memuāri. By Janīna Kursīte, et al. *Kultūra un vara: raksti par valodu, literatūru, tradicionālo kultūru*. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds
- ❖ Bula, Dace (2007). Zvejnieku bērni: Pieredzes ceļi margaļsalnieku atmiņu stāstos. *Letonica* 16
- ❖ Burima, Marija (2010). Memory Narrative Waves in the 20th Century Latvian Literature. From: *Comparative Studies. The Memoirs of the 20th Century: Nordic and*

---

¹² Pielikums veidots, izmantojot raksta „Bibliography on Life Writing from Eastern Europe” (2013) piedāvāto materiālu apkopojumu, to atlasot un papildinot. Pielikums nepretendē uz pilnīgu autobiogrāfijas pētījumu atspoguļojumu latviešu literatūrā un kultūrā, drīzāk paredzēts kā ieskats un palīgmateriāls turpmākajiem pētījumiem šajā jomā.

Bibliography on Life Writing from Eastern Europe (2013). From: *The European Journal of Life Writing VOL. II*, p. 81-94. Pieejams: <http://ejlw.eu/article/download/84/115>

- Baltic Experience. Vol. III (2).* Daugavpils : Daugavpils Universitātes izdevniecība Saule
- ❖ Fjodorovs, Fjodors (2010). *Memoirs in the System of Ego-Literary Genres. From: Comparative Studies. The Memoirs of the 20th Century: Nordic and Baltic Experience. Vol. III (2).* Daugavpils : Daugavpils Universitātes izdevniecība Saule
  - ❖ Garda-Rozenberga, Ieva (2012). *Dzīvesstāsts un pašapziņa. Mutvārdu vēsture Latvijā.* Rīga: Latvian Oral History Researchers Association Dzivesstasts
  - ❖ Garda-Rozenberga, Ieva (2011). Personisko stāstījumu teicēji Alsungas novadā 21 gadsimtā. *Letonica* 21
  - ❖ Garda-Rozenberga, Ieva (2009). Personīgās pieredzes stāsti 20./21. gadsimta folkloristikā: žanrs un evolūcija. *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē* 14
  - ❖ Garda-Rozenberga, Ieva (2007). Folkloras stāstījumi par policistiem. *Platforma III.* Rīga : LU Akadēmiskais apgāds
  - ❖ Garda-Rozenberga, Ieva (2007). Padomju totalitārās sistēmas diskurss Zviedrijas latviešu dzīvesstāstos. *Kultūra un vara: raksti par valodu, literatūru, tradicionālo kultūru.* Rīga : LU Akadēmiskais apgāds
  - ❖ Garda-Rozenberga, Ieva (2006). Personīgās pieredzes stāsti mūsdienu folkloras aspektā: Alsungas piemērs. *Letonica* 14
  - ❖ Garda-Rozenberga, Ieva (2005). Pretstatījumi kā pētījuma modelis suitu dzīvesstāstos. *LZA Vēstis* 5.59 History Researchers Association Dzivesstasts
  - ❖ Garda-Rozenberga, Ieva, Bela, Baiba (2008). The Link between Real-Life Experiences and the Latvian Literary Ballad. *Singing the Nations: Herder's Legacy.*
  - ❖ Garda-Rozenberga, Ieva, Zirnite, Mara, (red.) (2011). *Oral History: Migration and Local Identities.* Rīga : Latvian Oral History Researchers Association Dzivesstasts.
  - ❖ Gaujēna, Ilze (2007). Dzīvesstāsts – kultūrvēsturisks avots muzejā. No: *Dzīvesstāsti: vēsture, kultūra, sabiedrība.* Rīga : Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts
  - ❖ Ilona Ļaha (2010). Childhood Memory Sketches in the Latvian Literature of 1991. No: *Comparative Studies. The Memoirs of the 20th Century: Nordic and Baltic Experience. Vol. III (2).* Daugavpils : Daugavpils Universitātes izdevniecība Saule
  - ❖ Ilze Kačāne (2010). Remembered Childhoods in Latvian Literature of the 1920s and 1930s. No: *Comparative Studies. The Memoirs of the 20th Century: Nordic and Baltic Experience. Vol. III (2).* Daugavpils : Daugavpils Universitātes izdevniecība Saule

- ❖ Inese Suhane (2013). Par postpadomju Latviešu un krievu autobiogrāfisko naratīvu tipoloģiju. No: *Philologica III*, 29. *Sējums*. Daugavpils : Daugavpils Universitāte izdevniecība Saule
- ❖ Kangro, Ilze (2006). Modernas autobiografijas attīstības tendences vaciski runājošo valstu literatūrās. *Humanitāro ziņu vēstnesis nr. 9*. Daugavpils : Daugavpils Universitātes izdevniecība Saule
- ❖ Kaprāns, Mārtiņš (2014). Between Improvisation and Inevitability: The Soviet Era in the Memoirs of Latvian Former Soviet Officials. *Journal of Baltic Studies*
- ❖ Kaprāns, Mārtiņš (2012). Constructing Generational Identity in Post-Communist Autobiographies: The Case of Latvia. *Life Writing Matters in Europe*. Heidelberg : Winter
- ❖ Kaprāns, Mārtiņš (2012). Normalizing the Cold War Habitus: How Latvian Autobiographers Cope with Their Soviet- Time Experience. *The Baltic Sea Region and the Cold War. Vol. 3*. Frankfurt : Peter Lang. Tartu Historical Studies
- ❖ Kaprāns, Mārtiņš (2010). Outlining the Soviet Generations in Latvian Post-Communist Autobiographies. *Art History and Criticism* 6
- ❖ Kaprāns, Mārtiņš (2010). Retrospective Anchoring of the Soviet Repressive System: The Autobiographies of the Latvian Intelligentsia. *Between Fear and Freedom: Cultural Representations of the Cold War*. Newcastle : Cambridge Scholars
- ❖ Kaprāns, Mārtiņš (2010). Social Commentary as Biographical Work: Post-Communist Autobiographies in Latvia. *Auto/Biography Studies* 25.2
- ❖ Kaprāns, Mārtiņš (2009). Padomju pieredzes (re)konstrukcija biogrāfiskajos vēstījumos: Latvijas lokālās preses analīze (1995–2005). *Latvijas Arhīvi 1*
- ❖ Kaprāns, Mārtiņš (2009). Then and Now: Comparing the Soviet and Post-Soviet Experience in Latvian autobiographies. Satori: Interneta žurnāls: [tiešsaite]. Pieejams: <http://www.satori.lv/raksts/3114>.
- ❖ Kaprāns, Mārtiņš (2007). Bišu māte ar primitīvu dvēseli: Kārļa Ulmaņa fokalizēšana Edvarta Virzas monogrāfijā „Kārlis Ulmanis“. *Agora. 6. sējums*. Rīga : Zinātne
- ❖ Kaprāns, Mārtiņš, Zelče, Vita (2009). Vēsturiskie cilvēki un viņu biogrāfijas. Viktora Arāja *curriculum vitae* Latvijas Valsts vēstures arhīva materiālos. *Latvijas Arhīvi 3*
- ❖ Ķīlis, Roberts (1998). *Atmiņa un vēsture no antropoloģijas līdz psiholoģijai*. Rīga : N.I.M.S.
- ❖ Kreituse, Ilga, un Sandra Ieviņa (2000). Atmosferas perioda atmiņas kā vēstures avots. *Latvijas Vēsture* 3.39
- ❖ Krogzeme-Mosgorda, Baiba (2013). *Atmiņu albumu tradīcija latviešu skolēnu*

kultūrā. Rīga : LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts.

- ❖ Krūmiņa, Maija (2011). Nacionālais Mutvārdu vēstures krājums kā avots Otrā pasaules kara bēgļu izceļošanas motivācijas pētniecībā. *Latvijas Vēsture* 3
- ❖ Lazda, Māra (2005). Women, Nation, and Survival: Latvian Women in Siberia 1941–1957. *Journal of Baltic Studies* 36.1
- ❖ Ļaha, Ilona (2009). Autobiogrāfisko tēlojumu specifika 20. gs. beigu un 21. gs. sākuma zviedru un latviešu rakstnieku darbos. No: *Aktuālas problēmas literatūras zinātnē: Rakstu krājums, 14*. Liepāja : Liepājas Pedagoģijas akadēmija
- ❖ Meškova, Sandra (2008). Autobiogrāfiskās rakstības tradīcija Anitas Liepas prozā. *Humanitāro zinātņu vēstnesis, 13*. Daugavpils : Daugavpils Universitāte
- ❖ Meškova, Sandra (2010). Daughter Figures in Latvian Women's Autobiographical Writing of the 1990s. *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries, v. 4, Types and Stereotypes*. Amsterdam : J. Benjamins
- ❖ Meškova, Sandra (2002). Pēcpadomju autobiogrāfiskās tradīcijas aizsākums Anitas Liepas romānos *Ekshumācija un Kumeļa gadi*. *Literatūra un kultūra: Process, mijiedarbība, problēmas, 4*
- ❖ Meškova, Sandra (2002). Pēcpadomju autobiogrāfiskās tradīcijas aizsākums Anitas Liepas romānos „Ekshumācija” un „Kumeļa gadi”. *Literatūra un kultūra: Process, mijiedarbība, problēmas, 4*, Daugavpils : Saule
- ❖ Novikova, Irina (2002). Gender of Internments – Memory Narratives of Wakako Yamauchi and Agate Nesaule. *Literature on the Move: Comparing Diasporic Ethnicities in Europe and the Americas*. Heidelberg : Universitaetsverlag
- ❖ Novikova, Irina (2001). Sieviešu autobiogrāfija: dzimte un žanrs (salīdzinoši aspekti). No: *Par agru? Par vēlu? Feministiskās idejas, konteksti, pieejas*. Rīga : Latvijas Universitātes Dzimtes studiju centrs
- ❖ Novikova, Irina (1998). Whose Autobiographies? – Gender and Ethnicity in Latvian Mass Media. *Idantimkus, The Finnish Journal for Russian and Eastern European Studies*
- ❖ Rozītis, Juris (2007). Latviešu trimdas romāni kā dzīvesstāsti: analīzes modelis. *Dzīvesstāsti: Vēsture. Kultūra. Sabiedrība*. Rīga : LU Filozofijas un socioloģijas institūts
- ❖ Ruņģe, Valija (2001). Atmiņu literatūra. *Latviešu literatūras vēsture. 3. sējums*. Rīga : Zvaigzne ABC
- ❖ Saleniece, Irena (2005). Latvian 20th Century History from the Perspective of Oral

History Sources. The Views of Russians from Eastern Latvia. *Pro Ethnologia* 19

- ❖ Sebre, Sandra (1999). Māte, māja un „es” jaunākajos latviešu sieviešu autobiogrāfiskajos darbos. *Feministica Lettica*. Rīga : Zinātne
- ❖ Sebre, Sandra (2005). Political and Relational: Autobiographical Narrations of Latvian Women across Three Generations. *Journal of Baltic Studies*. XXXVI/1, Spring
- ❖ Sebre, Sandra (2010). Pride, Suspicion and Trust Represented in Narratives from Latvia During the 1990s. *Inheriting the 1990s: the Baltic Countries*. Uppsala: Studia Uralica Upsaliensia.
- ❖ Skultans, Vieda (2003). From Damaged Nerves to Masked Depression: Inevitability and Hope in Latvian Psychiatric Narratives. *Social Science and Medicine* 56
- ❖ Skultans, Vieda (2001). Arguing with the KGB Archives. Archival and Narrative Memory in Post-Soviet Latvia. *Ethnos* 66.3
- ❖ Skultans, Vieda (2001). Narratives of Landscape in Latvian History and Memory. *Landscape Review* 7.2
- ❖ Skultans, Vieda (1999). Narratives of the Body and History: Illness in Judgment on the Soviet Past. *Sociology of Health and Illness* 21.3
- ❖ Skultans, Vieda (1998). Childhood and the Escape from History. *Auto/biography* 6.1–2.
- ❖ Skultans, Vieda (1998). Remembering Time and Place: A Case Study in Latvian Narrative. *Oral History Journal* 26
- ❖ Skultans, Vieda (1998). *The Testimony of Lives: Narrative and Memory in Post-Soviet Latvia*. London : Routledge
- ❖ Skultans, Vieda (1997). A Historical Disorder: Neurasthenia and the Testimony of Lives in Latvia. *Anthropology and Medicine* 4.1
- ❖ Skultans, Vieda (1997). The Expropriated Harvest. Narratives of Deportation and Collectivization in North West Latvia. *History Workshop Journal* 44
- ❖ Skultans, Vieda (1997). Theorizing Latvian Lives: The Quest for Identity. *The Journal of the Royal Anthropology Institute* 3.4
- ❖ Skultans, Vieda (1996). Looking for a Subject Latvian Memory and Narrative. *History of the Human Sciences* 9.4
- ❖ Šūpulis, Edmunds (2008) Oral History of the Latvian Exile Community: Life-Stories as Expressions of Social Activism and Identity. *Humanities and Social Sciences: Latvia* 2.55
- ❖ Šūpulis, Edmunds (2007). Atmiņu politika: vēlīnā sociālisma vērtējums

- dzīvesstāstos. Ed. Andria Caune. *Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti. 20. sējums*
Rīga : Latvijas Vēstures institūta apgāds
- ❖ Zirnīte, Māra (2007). *Dzīvesstāsti: vēsture, kultūra, sabiedrība*. Spogulis. Rīga: LU
Filozofijas un socioloģijas institūts
  - ❖ Zirnīte, Māra (2007). Mutvārdu vēstures liecības konfrontācijā ar 20. gadsimta 60.–
80. gadu presi. *Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti. 20. sējums* Rīga : Latvijas
Vēstures institūta apgāds
  - ❖ Zirnīte, Māra (2006). National Oral History – Time of Change project. *E-lore: A
Scholarly Online Journal in Folklore Studies* 13.1:
  - ❖ Zirnīte, Māra (2005). Regional Identity from the Perspective of Oral History. *Acta
Baltico-Slavica* 29
  - ❖ Zirnīte, Māra (2004). Krustojumi dzīvesstāstos no trimdas un Latvijas. *Literatūra un
kultūra: process, mijiedarbība, problēmas*
  - ❖ Zirnīte, Māra (2002). Livonian Life Stories: Source of Identity. *Lives, Histories and
Identities. Lives, Histories and Identities: Studies on Oral Histories, Life and Family
Stories*. Vol.1. Tartu : University of Tartu
  - ❖ Zirnīte, Māra, Hinkle, M., (red.), (2003, 2005). *A Selected collection of Latvian Life
Stories: Oral History Sources of Latvia: History, Culture, Society through Life
Stories*. Rīga : University of Latvia

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Maģistra darbs „Pāvila Gruznas autobiogrāfisko piezīmju (1932–1940) žanriskā piederība kā problēma. Teksts un interpretāciju iespējamība” izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Anastasija Orehova _____
/paraksts un datums/

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: asoc. prof. p.i. Viesturs Vecgrāvis _____
/paraksts un datums/

Recenzents:

prof. Māra Grudule _____
/paraksts un datums/

lektora p. i. Sigita Kušnere _____
/paraksts un datums/

Darbs iesniegts Humanitāro zinātņu fakultātē _____

Dekāna pilnvarota persona: doc. Edmunds Trumpa _____
/paraksts/

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____

protokols nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretārs: doc. Edmunds Trumpa _____
/paraksts/